MŰZEUMI KÖZLEMÉNYEK 1970

1

ORSZÁGOS MŰZEUMI TANÁCS

MÚZEUMI KÖZLEMÉNYEK

1970
1

ORSZÁGOS MÚZEUMI TANÁCS

Dr.Czére Béla, Dr.Füzes Endre, Hetés Tibor,
Dr.Korek József (szerkesztő),
Kovács István (társszerkesztő)

A modern múzeum Le Corbusier terveiben

LE CORBUSIER, az évezredek hagyományaival szakitó, uj felfogásu urbanista kutató fél évszázadon át volt formálója és éltetője századunk modern épitészeti stilusának. A technikai forradalom rohamosan növekvő igényeitől lemaradt városkultura teljesen ujszemléletü átformálásán fáradozott, középpontba helyezve az embert, kinek szolgálatába kivánta állitani a modern civilizáció minden értékes és hasznos vivmányát. - Svájci születésü, ősei azonban Dél-Franciaországból származtak. Hozzájuk annyira ragaszkodott, hogy az albigens elődökre utalva polgári nevét CHARLES EDUARD JEANNERET-ről 1923-ban LE CORBUSIER-re cserélte.

Több tanulmányut keretében már fiatalon ismerkedett meg Közép-Európa, a Balkán és a Mediterráneum városépitészetével és müemlékeivel. Tanulmányutjai alkalmával hazánkban két izben is járt. Először 1905-ben - Itáliából Budapest érintésével utazott Bécsbe -, majd 1910-ben, amikor Magyarország megismerésével kezdte meg balkáni utját.

Reformtörekvései, uj utakon járó épitészeti elgondolásai révén már a huszas években világhirre tett szert. Legfontosabb feladatának tekintette a korszerü lakóház legtökéletesebb tipusának kidolgozását, nemcsak az egyén, hanem a tömeg számára is kulturált, kényelmes lakóépület legmegfelelőbb formájának és szerkezetének kialakitásával. Sokat foglalkozott középületek korszerü megkonstruálásával, helyes elhelyezésével, a nagysebességü gépi közlekedéssel összhangban lévő, ujtipusu városok és települések megtervezésével. Megvalósitott konstrukciói az egész földkerekségen fellelhetők. A legnagyobb és leghatásosabb alkotásai a Szovjetunió, India, Japán, továbbá Franciaország, Svájc, Észak- és Dél-Amerika területén találhatók meg. Grandiózus müvei közül elég a moszkvai Centroszojuz 1929-1933-ban készült épületét emliteni, vagy a new-yorki ENSz-palotát, melynek tervezésénél szaktanácsadó volt.

Igen alaposan és lelkiismeretesen tanulmányozta az ókor és a középkor épitészeti és szobrászati alkotásait, vizsgálta a bennük rejlő szabályokat. Feltárta az egészben és annak részeiben lévő törvényszerüségeket, a köztük fennálló arányosságokat, s az ezekben kristályosodó harmóniát matematikai számsorral fejezte ki. Igy jutott el a negyvenes években hires m o d u l o r-jának megalkotásához, mely az épitészeti és mechanikai méretarányok szabályainak mércéje.

A harmincas években kezdett foglalkozni a tökéletes muzeumépület kialakitásával, s e kérdésben is teljesen uj utakon haladt. Tekintetbe vette a muzeum számára alkalmas tájat, a rendelkezésre álló területet, az időjárás jellemző tényezőit (napsugárzás, csapadék, széljárás, hőingadozás, stb.), az őrzési és biztonsági követelményeket, a bemutatás változatos esztétikai lehetőségeit, a természetes és mesterséges világitás lehetőségeit, továbbá a belső tér alakithatóságát a változó igények szerint stb., egyszóval igyekezett megteremteni a dinamikus muzeum ideális tipusát. Elgondolásai teljesen eltérnek a hagyományos koncepciókra támaszkodó, de modern köntösbe öltöztetett tervektől, és a már felépült uj muzeumoktól. A muzeum funkcionális szerepének betöltésére az ókori kultusz-épitmények szerkezetét veszi mintául első kisérletei során. Valószinü, hogy a mezopotámiai z i k k u r a t o k és egyiptomi p i r a m i s o k sugallták elképzelését. E hatás különösen az alaprajzi elrendezésben nyilvánul meg.

Muzeumi tervei közül a legérdekesebbnek látszóakat kivánom az alábbiakban ismertetni:

A Világmuzeum (Musée Mondial) terve

Kidolgozásához a 20-as évek végén kezdett, amikor a genfi Népszövetség-palota tervpályázatán első helyezést ért el. Az akkori körülmények között ugy látta, hogy Genfben fog kialakulni a világ politikai és adminisztrativ központja, ezért a nemzetközi

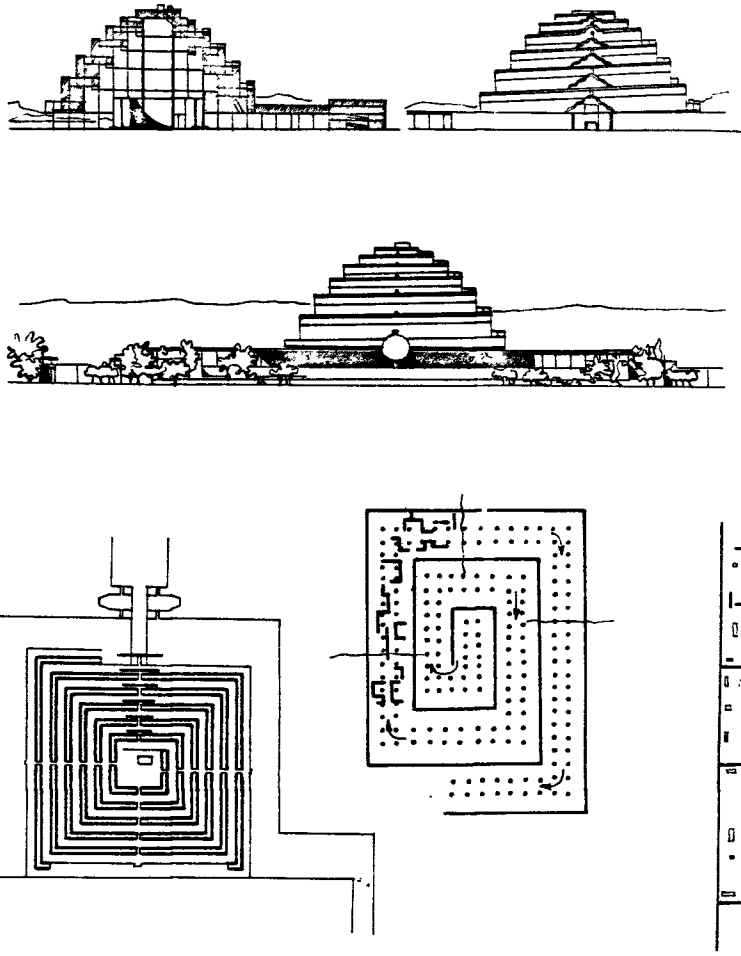

A VILÁGMUZEUM - MUSÉE MONDIAL - TERVE. A zikkurat alaku épület metszete, homlokzata, alaprajza, és a belső térelosztás variációi. Boesiger (Le Corbusier 1910-1960. Zürich, 1960. 213. p.) után.

tudományos és müvészeti szervek számára Mundaneumot, Cité Mondiale-t tervezett,melynek keretében kapott volna helyet a Musée Mondial, a Világmuzeum.

A terv alaprajzi elrendezése a szakkarai lépcsős piramishoz,keresztmetszete és külső képe pedig egy hétemeletes mezopotámiai zikkurathoz hasonlit. Elképzelése szerint a látogatókat felvonó szállitaná a legfelső emeletre, mely az épület csucsát képezi. Ez négyszög alaku terem, két oszlopsor osztja három hajóra. A terem az óra járásával egyező irányban folytatódik a gula alaku épülethez idomulva, derékszögü spirális formájában csavarodik fogozatosan lefelé és egyuttal kifelé tágulva. Minden 360 fokos fordulat egy emelet szintcsökkenést jelent a csigaházhoz hasonlóan, tehát a látogatók kényelmesen, enyhe lejtőn haladnának lefelé. A kiállitás teremsora alatt, a gula belsejében raktárak kapnának helyet.

A gula rendszerü, négyszög-spirális kiállitási teremsor alapvetően helyes és eredeti elgondolás. Különösen társadalomtörténeti, de egyéb muzeum számára is ideális kiállitási teret biztosit,ezenkivül tökéletesen megoldja a látogatók forgalmának irányitását. LE CORBUSIER ebben a gula-szerkezetben vélte az emberiség történetét a legtökéletesebben ábrázolni. Elgondolása az volt, hogy a történelem folyamán felhalmozódott ismeretek láncolatát spirális vonalvezetéssel, az ősidőktől a jelenhez közeledve egyre szélesedő gyürüben mutatja be.

A párizsi Jelenkori Müvészet Muzeuma (Musée d'Art contemporain) terve

LE CORBUSIER egy Párizsban létesitendő muzeumhoz kivánt néhány gyors vázlattal ötletet adni. Ez a muzeum ugyan nem gula alaku, de szintén a négyszög-spirális elvén alapszik. Felépitésének gazdasági előnye, hogy nem kell egyszerre megépiteni, hanem elegendő egy 14 x 14 m-es teremmel indulni, majd a szükséges anyagiak gyarapodásával lehet évről-évre folytatni az épitke-

zést, négyszög-spirális formában körülölelve a termet, majd az igények és lehetőségek mértéke szerint tovább bővülve: elvben a végtelenségig.

A látogató földalatti folyosón érkezik a muzeum közepébe, tehát az először felépitett terembe, és folyamatosan körbejárva tekintheti meg a kiállitások sorozatát. A belső tér szabadon elhatárolható és osztható, ezt mozgatható falak teszik lehetővé.

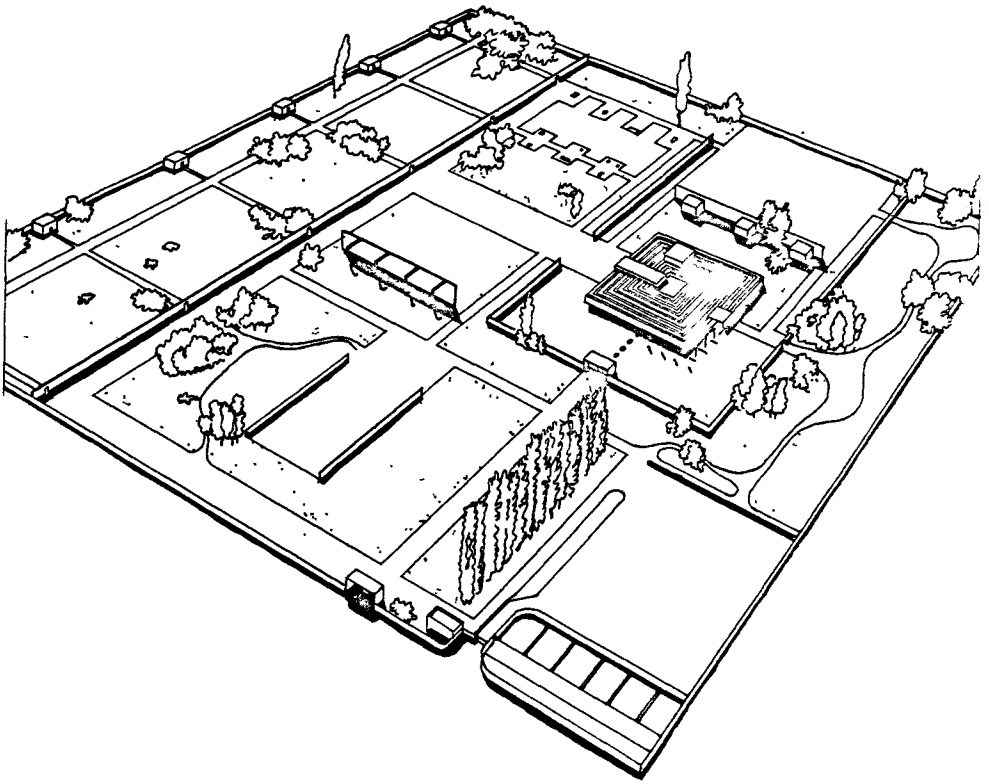

A JELENKORI MÜVÉSZET MUZEUMA - MUSÉE D'ART CONTEMPORAIN - (PÁRIZS) TERVE. Négyszög-spirálisan bővülő épület muzeumparkban. Boesiger (i. m. 215. p.) után.

Az építési költséget a szabványméretü tartóoszlopok, falak és tetőzet alkalmazása csökkentené.

A fejlesztésre LE CORBUSIER olyan gondolatot vetett fel, mely a kapitalista társadalomban nem meglepő. Szerinte egy-egy mütárgy ajándékozója adhatja mindjárt az elhelyezéshez szükséges épületrész árát is, ezért hálából nevét megörökitik a teremben. A Musée d'Art contemporain-hoz hasonló megoldást tervezett az 1936. évi párizsi nemzetközi kiállitásra,ez az A PROJECT C 1936 jelzésü pavilonterv,a korlátlanul növekvő muzeumtipus első megvalósitása.

A korlátlanul növekvő muzeum (Musée á croissance illimitée) terve

Ez a terv 1939-ben készült el, több mint tiz esztendeje folyó vizsgálatsorozatának eredményeként. Az épületek bővitése olyan feladata korunknak, melyet még tökéletesen nem tudtak megoldani. A négyszög-spirális elv alapján, a konstrukciós elemek - az oszlopok, a gerendák, a födémelemek, a nappali és az éjjeli világitótestek - teljes szabványositását tervezte. Az épületet az aranymetszés szabályai alapján szerkesztette, mellyel a harmónikus kombinációk korlátlan számát tette lehetővé.

A négyzet alaprajzu, zárt homlokzatu, oszlopokon nyugvó épület kiinduló helyisége középen van. Ebbe a téglalap alaku terembe a látogató az épület oszlopszintje alatt juthat el, majd enyhén emelkedő rámpán megy fel az egyetlen emeleti szintre, mely a terem köré négyszög-spirálisan csavarodó teremsáv láncolatából áll. A termek szélessége egységesen 7 m, magassága 4,5 m. A megvilágitás természetes és mesterséges fénnyel felülről történik, a belső terek falai mozgathatók, tehát a mindenkor szükséges térkiképzés a kivánság szerint bárhol és bármikor kialakitható. Ez a labirintus olyan körjáratot biztosit a látogatónak, hogy bármikor megszakithatja utját és tetszés szerint akár a kijáratot, akár a muzeumkertet keresheti fel. A spirális szerkezet a korlátlan terjeszkedést teszi lehetővé.

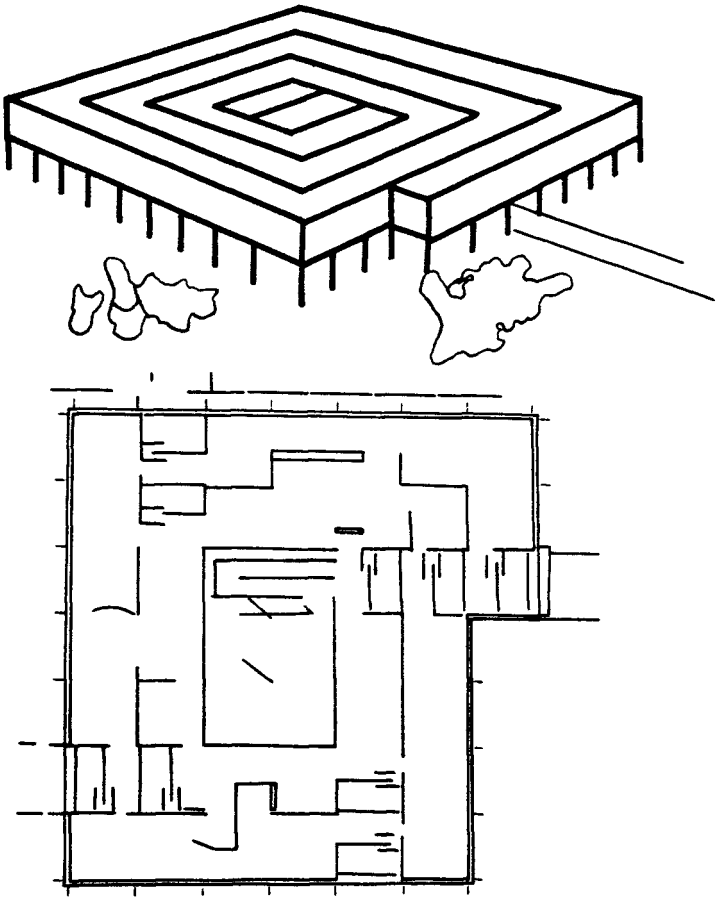

A KORLÁTLANUL NÖVEKVŐ MUZEUM - MUSÉE Á CROISSANCE ILLIMITÉE TERVE. A négyszög-spirális elv alapján korlátlanul bővíthető, oszlopokon nyugvó muzeum látképe és belső térelosztása flexibilis falakkal. Boesiger (i. m. 218-219. p.) után.

Véleményem szerint ez az utóbbi terv - kevés változtatással - képviselhetné korunk egyik legfejlettebb és legideálisabb muzeumtipusát. Építészek bevonásával érdemes lenne tökéletesitésével foglalkozni.

+ + +

A tervek után két felépült muzeumról szeretnék rövid áttekintést nyujtani. Mindkettőben már kiérlelődtek forrongó, mindig ujat kereső elgondolásai.

Az Ahmedabad-i muzeum

Nagyszabásu indiai épitészeti terveinek remek alkotása az 1956-57-ben elkészült uj muzeumépület. Oszlopokon nyugvó, négyzet alaprajzu, lapos, hasáb-alaku tömbje jól illeszkedik a környezetbe. A látogató az épület alatt jut a bejárathoz, a középen fekvő nyilt udvarba, honnan enyhén emelkedő rámpa vezet fel az emeletre. A négyzetes udvart körülvevő kiállitási teret 7 x 7 m távolságban, tartó oszlopok kettős, de szervesen összefüggő hajóra osztják. Az éghajlatnak megfelelően az erős napsugárzás közömbösitésére minden óvintézkedés megtörtént. A helyi szokás szerint a látogatási idő este és éjjel van, amikor kissé lehül a levegő. A kiállitások megtekintése után a muzeumsétát az épület lapos tetején lehet befejezni, azért ennek kiképzése esztétikai szempontból rendkivül fontos volt. LE CORBUSIER a tetőn pompás kertet alakitott ki 45, egyenként 50 m^2 felületü vizmedencével. A heves napsütésben az alig 40 cm mélységü viz elpárolgását sürü vegetáció akadályozza meg. Leveles és virágos növények pompáznak minden szinben, óriási virágsakktáblát alkotva. A növények táplálására a párizsi Pasteur Intézet elhunyt igazgatójának, FOURNEAU professzornak növénytápszer találmányát használják. Hatására a vizmedencékben a természetes növekedési ütemtől eltérően óriási virágok, termények diszlenek.

Az épület természetes és mesterséges megvilágitása nagyon ötletes. A kivülről vakolatlan, téglaboritásu, ablaktalan épület

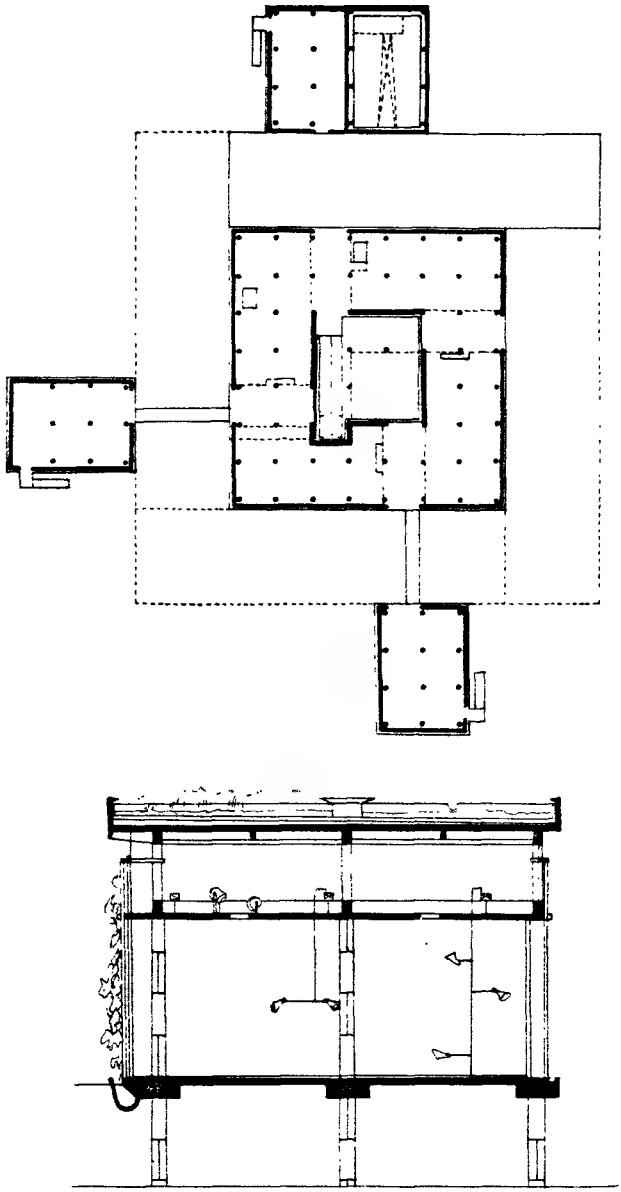

AZ ACHMEDABADI MUZEUM, INDIA. Az épület alaprajza és metszete a világitóberendezésekkel. A tetőn függőkert van. Boesiger (i. m. 227-228. p.) után.

a tetőpárkány alól kapja a napfényt, mig az elektromos világitóberendezések részben a mennyezet felett vannak elrejtve, részben pedig szervesen be vannak épitve a belső térbe. A fehérre vakolt falak között ezek a világitótestek olyan müvésziek, hogy a nézőre külön esztétikai hatást gyakorolnak.

Az épület 50 x 50, tehát 2.500 m^2 alapterületü, mely a fejlesztés kivánalmai szerint 84 x 84, vagyis 7.000 m^2 terjedelemre bővithető. A növekedést a jelenlegi szerkezeti adottságok minden különösebb nehézség nélkül, az előnyök megtartásával teszik lehetővé.

A Nyugati Müvészet Nemzeti Muzeuma (Kokuritsu Seiyō Bijyutsukan) Tokióban

Az előbbinél valamivel nagyobb alapterületü, de tömegében hasonló megjelenésü épület. LE CORBUSIER a japán kormány megbizásából előzetes helyszini szemle és tanulmány után 1956-ban készitette el a terveket. Az épitkezést 1958 márciusában kezdték, 1959 áprilisában fejezték be, s alig két hónap mulva már meg is nyitották a muzeumot.

Az oszlopokon álló, zöldes szinü kövekből készült panelekkel boritott épület Tokió kulturcentrumában több muzeum társaságában, szép parkban kapott helyet. Az épitkezést LE CORBUSIER három japán tanitványa irányitotta, s egyikük: SZAKAKURA épitész cikke nyomán ismerjük meg az épület müszaki adottságait. Mielőtt leirásába bocsájtkoznánk, meg kell emlitenünk, hogy a muzeumot egy hires japán gyüjtő, MATSUKATA mütárgyai számára épitették. Ez a gyüjtemény: többszáz nyugati festmény Delacroix-tól Picasso-ig, félszáz szobor és több rajz Rodin-tól. A második világháboruban a francia hatóságok kezébe került, melyet aztán azzal a feltétellel adtak vissza, hogy a japán kormány külön muzeumot épit. elhelyezésükre.

A jelenlegi épületen kivül az eredeti terv még két oldalszár-

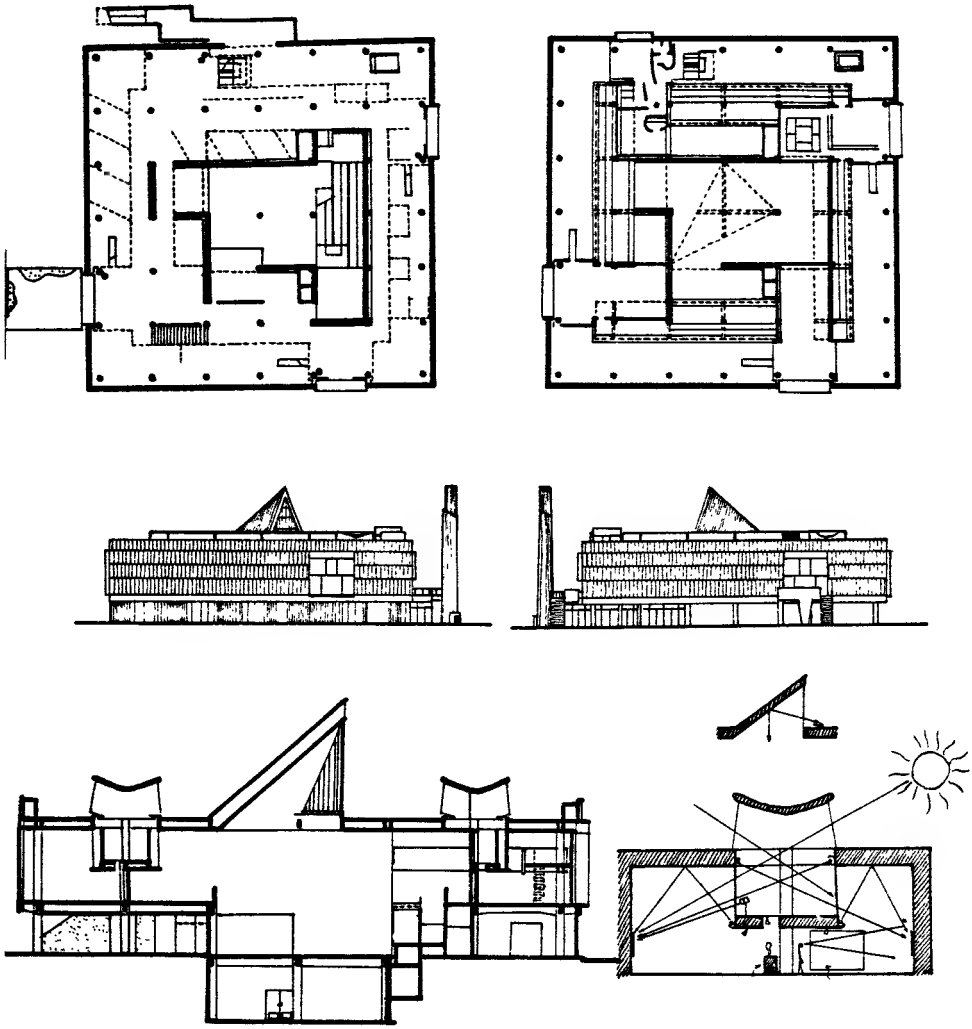

A NYUGATI MÜVÉSZET NEMZETI MUZEUMA, TOKIÓ. Első és második emeleti alaprajz, homlokzatok, és az épület DK-ÉNy-i metszete. A laterna és a világító galéria metszete a természetes és a mesterséges megvilágitás elvét mutatja be. Y. Kamon és J. Sakakura (MUSEUM XIII. 1960. No. 2. 76. b, c, d, e, f ábrák) után.

nyat is tartalmazott (nagy csarnok, könyvtár és előadóterem céljára) azonban a tetemes költségek miatt ezek felépitését egyelőre elhalasztották.

A muzeum körül három nagykiterjedésü, kőkockákkal kirakott előtér van, szabadban elhelyezett szobrok számára. Itt állitották ki az ismértebb Rodin-szobrokat, igy pl. a hires Gondolkodót, vagy a Calais-i polgárok csoportját. Az elrendezés rendkivül impozáns és a látogatót lélektanilag inspirálja a muzeum megtekintésére. Az épület minden részletét LE CORBUSIER a modulorral tervezte és „boîte à miracles"-nak, „csodadoboz"-nak nevezte el, mert gazdagságot és harmóniát sugároz.

Az oszlopos földszintnek csupán egy része nyitott, mig a zárt területen kapott helyet a bejárati előcsarnok a ruhatárral, ülőhelyekkel, az őrszemélyzet szobái, a hivatali munkahelyek és a raktárak. Középen találjuk a tetőzetig nyuló központi csarnokot, melyet piramis alaku laterna zár le és világit meg. A laterna tengelye É-D irányu, párhuzamos az épület átlójával, és észak felé néző függőleges állásu oldala üvegezett, ezen át kapja az épület - nem közvetlen napsütötte oldalról - a természetes megvilágitást, de borus időben és sötétedéskor is innen jut el a mesterséges fény az épület belsejébe, mert a laternaablak előtt - kivülről - fényszórók biztositják a világitást.

A főcsarnokban szobrok vannak kiállitva. Innen enyhén emelkedő rámpán mennek fel a látogatók az emeletre. (Közbevetőleg említem meg, hogy épületeinél LE CORBUSIER előszeretettel alkalmazta tömegközlekedésre lépcső helyett a rámpákat, melyeknek valóban sok előnyük van.)

Az első emeleten a kiállitási tér nagy falfelületeit csupán négy hatalmas ablak töri meg. Ezeket un. Saint Gobain üveg (különleges tükörüveg, melyet a XVII. században alapitott párizsi Saint Gobain müvek üveggyára készit) fedi, mely a légkondicionálást és hangszigetelést is szolgálja. Ilyen üvegből van a bejárati ajtó is, amelyen áttekintve a park fáit a látogató szin-

te közel érzi, s ezáltal a külső tér és az épületbelső között a szerves összeköttetés illuzióját kapja. E hatásra Le Corbusier tudatosan törekedett.

Az épület falát boritó panelek nedvesség- és hőszigetelők. A muzeumban a megfelelő hőmérsékletet automatikus légkondicionáló berendezés biztositja. (Kevésbé ismert tény, hogy LE CORBUSIER már 1929-ben a moszkvai Centroszojuz hatalmas épületébe is légkondicionáló berendezést tervezett!) Az első emeleti kiállitási tér körülöleli a főcsarnokot, alaprajza a négyszögspirális vonalvezetés különleges változata. A mozgatható falak itt is lehetővé teszik a kivánt belső tér rugalmas elhatárolását, megfelelő nagyságu területek kialakitását. A fix falsikon képek felfüggesztését egymás felett két sorban elhelyezett diszes fejü szegek biztositják, melyek helyét modulorral jelölte ki. A két szegsor esztétikailag előnyös megjelenésü, de a gyakorlatban már kevésbé célszerü és nem rendelkezik a sinen csusztatható akasztóhorgok előnyével.

Az épület alakjának megfelelően négy hosszu, un. világitó galéria nyulik be a kiállitás belső terébe, ezek a tető fölé is emelkednek. Fent az épitmény hosszanti üvegezett oldalán ferdén lefelé jut a napfény a terembe nyuló galérián át, a látogatók feje felett a kiállitott tárgyakra. A galériába ezenkivül fix fényforrásokat és irányitható reflektorokat is épitettek, hogy a világitást szabályozni, irányitani és a természetes fényt erősiteni lehessen. A gyakorlatban probléma van - a már emlitett képakasztáson kivül - a világitással is, mert változó témáju időszaki kiállitásoknál egyik sem vált be tökéletesen. A hiányosságokat Kamon japán muzeológus foglalta össze. Megállapitásai közül a leglényegesebb, amit az épület befogadóképességéről ir. A muzeumot a megnyitás óta naponta átlag háromezer ember tekinti meg. Ilyen tömeg számára a jó közlekedést az aránylag kis belső tér nem tudja biztositani. A tervekben LE CORBUSIER nyilván kisebb forgalommal számolt. A megrendelők nem tájékoztatták a várható látogatottságról, továbbá nem tették lehetővé, hogy a készülő terveket a muzeológusok megbeszéljék

az építészekkel.

A muzeumi szakemberek be nem vonása miatt egyéb kisebb hátrányai is vannak az épületnek. Igy a belső térben elhelyezkedő tartóoszlopok sok értékes helyet elvesznek és akadályozzák a szabad területfelhasználást. A második emeleten iroda, dokumentáció és olvasószoba céljára szánt helyiségek a keskeny lépcsőfeljárat miatt nehezen megközelithetők, és ezért a kiállitás bővitésére sem használhatók.

A fenti hiányosságok ellenére a muzeológusoknak és az építészeknek az az egyöntetü véleménye, hogy a muzeum remekmü.

+ + +

A továbbiakban néhány összehasonlitó példát szeretnék felemliteni az utóbbi 15 év alatt épült muzeumok közül, melyekben sok, LE CORBUSIER müvészetével rokon vonás fedezhető fel.

Az 1950-60-as években világszerte számos modern muzeumépület nyitotta meg kapuit, s régi épületek belső terét is sok helyen alakitották át korszerüen. A LE CORBUSIER-féle elképzeléseknél jobb vagy rosszabb megoldást egyaránt találunk. Az összehasonlitó anyag gazdagsága miatt e rövid ismertetés keretében sajnos nincs lehetőség az analógiák alapos elemzésére, igy csak néhány muzeumépületről, illetve müszaki megoldásról szeretnék párhuzamként említést tenni.

Az 1950-es években egyre fokozódó igénynek megfelelően a muzeológusok és az építészek egyaránt törekedtek a m u s é e d y n a m i q u e megalkotására. LE CORBUSIER tervei is ezt a célt szolgálták. Ilyen dinamikus muzeum épült fel 1954-55-ben Neuchâtel-ben a Musée d'Ethnographie uj épületeként, a régi villa mellé, mely statikus jellegével alkalmatlan volt modern kiállitások rendezésére. Tervezői JEAN PIERRE és RÉNAUD DE BOSSET építészek. A téglalap alaprajzu, lapos hasábalaku, ablaktalan épületben szépen tükröződnek az aranymetszés szabályai, kon-

strukciójában szakitottak a hagyományossal. Tartó oszlopsora nem középen, hanem a tengelytől arányosan eltolódva osztja ketté az épületet, mégis szerves egységet adva. Tetővilágitási szisztémája ötletes, sikerült megoldás és elvét tekintve megelőzi a tokiói példát. Mozgatható belső felszerelése, a flexibilis térelhatároló elemek tették lehetővé, hogy fennállása óta több kiemelkedő nemzetközi kiállitást fogadott. (Itt mutatták be nagy sikerrel többek között a „Középkori müvészet Magyarországon" cimü reprezentativ kiállitást is.)

A tokiói muzeum négyzetalaprajzu, ablaktalan, hasábalaku tömbjére talán a legjobb analógia a Museum of Art 1960-ban megnyilt épülete Uticában (U.S.A. New York állam). A rokon vonás csak az épület külső tömeghatásában jelentkezik, a belső térfelosztás és a szerkezet nem tudott elszakadni a hagyományostól.

A svédországi Lund-ban épült Art Gallery ujszerü kivitelezése is rokon vonást mutat a tokióival. Az 1956-ban megnyilt muzeum központi csarnokos megoldásu, tetőzeti világitóberendezése a természetes és a mesterséges fény alkalmazását megfelelő szögben lehetővé teszi. Az épület belső szerkezete eltér a hagyományostól. A belső térkialakitás nagy forgalom esetén is célszerünek bizonyult.

Emlitettem a tokiói muzeumnál a Saint Gobain üveg alkalmazását a külső és belső tér szerves kapcsolata illuziójának felkeltésére. Ezen az elgondoláson alapszik a milánói Galleria di Arte Moderna 1953-ban készült épülete. Egyik homlokzatának parkrészlettel határos, földszinti részét óriási üvegfal képezi, a látogató szinte a szabadban érzi magát. Az esztétikai hatás mellett az a benyomása a látogatónak, mintha erdőben sétálva szemlélné a szoborkiállitást.

A spirális muzeumnak - ugy tudom - egyetlen megvalósitott példája a new-yorki Solomon G. Guggenheim Museum 1959-ben megnyilt épülete.Az amerikai kontinens legkiválóbb épitésze, FRANK LLOYD WRIGHT - valószinüleg LE CORBUSIER hatására - tervezte ezt a

teljesen uj lehetőségeket biztositó épületet, mely merészségében nemcsak az épitészeti gyakorlattal, hanem az eddigi elképzelésekkel is szakit. Az épület lényegében egy olyan csigaház, mely csucsával van a földbe állitva. A látogatókat nagy befogadóképességü liften szállitják a legfelső, az ötödik emeletre, ahonnan elindulva egyre szükülő spirálison, enyhe lejtéssel járják végig a galériakarzatot, melynek külső oldalán vannak a kiállitott tárgyak, belső fele pedig a tetőig felnyuló hatalmas központi csarnokot öleli körül. A tetőn át jövő természetes fény és a tökéletes mesterséges világitás ideális körülményeket teremt. A LE CORBUSIER-féle négyszög-spirális elvnek és a lejtős rámpának itt egy teljesen ujszerü megoldását láthatjuk.

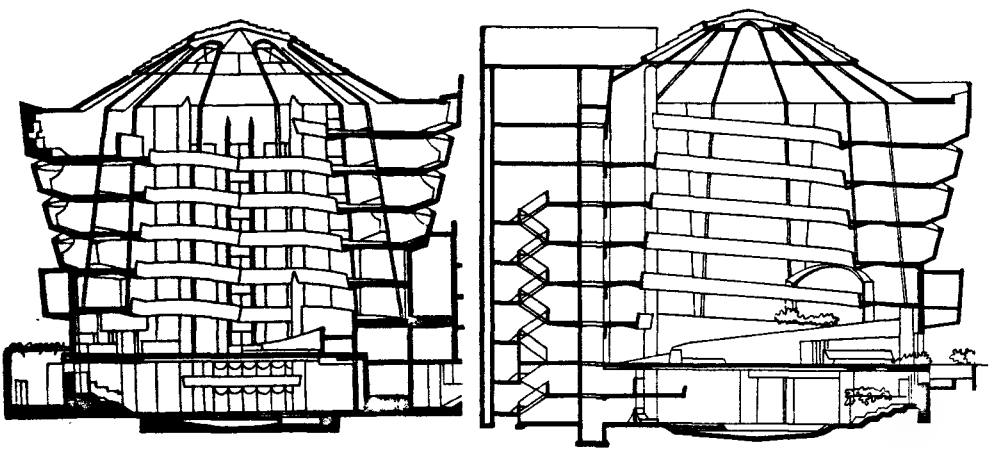

A SOLOMON G. GUGGENHEIM MUSEUM, NEW YORK. Frank Lloyd Wright spirális muzeumának metszetei jól szemléltetik a lefelé keskenyedő „csigaház" szerkezetét. Aloi (Musei.Architettura-tecnica. Milano, 1962. 122, 126. p.) után.

A tokiói és az ahmedabadi muzeum alaprajzi elrendezésének legközelebbi analógiája az 1966-ban elkészült Fine Arts Gallery épülete Montrealban (Kanada). A négyszög-spirális változatu muzeumnak ez az amerikai példája nemcsak alaprajzában, hanem négyhasábosan proporcionált, mégis egységes tömbjében is felismerhető. A meglepő hasonlóságot az első emeleti szinten még fokozza a felületeket áttörő hatalmas üvegfal.

Az egyik legujabb muzeumi létesitmény: a moszkvai Állami Képtár uj épületében találjuk összegezve a modern épitészet kiforrott és a gyakorlatban bevált eredményeit, sőt még a LE CORBUSIER-féle elvek maradandó vonásait is, illetve azok javitott változatát. A közelmultban befejezett épületet SEVERGYAJEV, VASZILJEVA, KRUGLOV, MIHAJLOVSZKAJA, SZUKOJAN és SZCSEGLOV tervezték az Állami Tretyakov Képtár tudományos munkatársainak közremüködésével. Tervezése előtt a szakemberek olasz, francia, lengyel, angol és csehszlovák muzeumokat tanulmányoztak és sok ötletet meritettek az ICOM „Muzeum és épitészet" cimü anyagából is. Csupán három - a számtalan változatból kiragadott - példára kívánom felhivni a figyelmet.

A milánói üvegfal analógiája itt lenyügöző méretekben valósul meg. A látogató a szomszédos park és a Moszkva folyó távlatát a belső térrel egybeolvadva szemlélheti. Az előcsarnok átmenetet képez a külső tér távlata és a kiállitási termek zártsága között, az ellentétet mintegy feloldva.

Kitünő az épület szerkezetének megoldása, mely lehetővé teszi a változatos belső térrendezést, sőt a teljes átépitését is, ha erre később szükség lenne. Ez a vonás a dinamikus muzeumra jellemző! - A harmadik jó példa a mesterséges és a természetes világitás kiválóan sikerült rendszere. A berendezés ugy szabályozza a felülről és a ferdén felülről jövő, természetes fényözönt, hogy a tárgyra a maximum, a látogatóra pedig csak a minimum esik belőle.

\+ + +

E példákkal a modern muzeumépitészet egyes vonásait igyekeztem bemutatni, LE CORBUSIER munkásságának, hatásának jobb megértése érdekében. Az 1965-ben elhunyt épitész-müvész elveit ma számosan követik a világ minden részén, elgondolásai a jövő számára is értékes lehetőségeket tartalmaznak.

Irodalom

AGAFONOV, I.: Le nouveau batiment du Musée national d'art de l'URSS. The new building of the State Picture Gallery of the U.S.S.R. Museum XIX. 1966. 137-140.

ALOI, R.: Musei. Architettura - tecnica. Milano, 1962.

BOESIGER, W.: Le Corbusier et son atelier rue de Sèvres 35. Oevre complète 1952-1955. 2.éd. augmentée. Zurich, 1958.

BOESIGER, W.: Le Corbusier 1910-1960. Zurich, 1960.

FRANCK, K.: Ausstellungen. Exhibitions. Stuttgart, 1961.

GABUS, J.: Aesthetic principles and general planning of educational exhibitions. Principés esthétiques et préparation des expositions didactique. Museum XVIII. 1965. 3-43.

GRANASZTÓI, P.: Az épitészet igézetében. Bp. 1966.

KAMON, Y.: Le Musée National d'Art Occidental de Tokyo. The National Museum of Western Art. Museum XIII. 1960. 118-121 és 124-126.

KRUGLOW, M. - SUKOJAN, N.: Museumsneubau in Moskau - modernes Gebäude für die Staatliche Gemäldegalerie und den Künstlerverband des UdSSR. Neue Museumskunde 9. 1966. 106-118.

KULTERMANN, U.: Neues Bauen in Japan. Tübingen, 1960.

LE CORBUSIER: Le Modulor. Essai sur une mesure harmonique á l'echelle humaine applicable universellment á l'architecture et á la mécanique. 4.éd. Boulogne, 1958.

LE CORBUSIER: Modulor 2. (La parole est aux usagers) suite de „Le Modulor" „1948". 2.éd. Boulogne, 1959.

LE CORBUSIER: An die Studenten. Die „Charte d'Athènes". Reinbek bei Hamburg, 1962.

LE CORBUSIER: A jövő nagyvárosai. Bp. 1968.

MORLEY, G.: Les musées de l'Inde.Museums in India.Museum XVIII. 1965. 190-250.

SAKAKURA, I.: L'architecture de Musée National d'Art Occidental. The architecture of the National Museum of Western Art. Museum XIII. 1960. 121-123 és 126-128.

SCHUBERT, O.: Gesetz der Baukunst. I-II. Leipzig, 1954.

STOLOW, N.: The technical organisation of an international art exhibition. L'organisation technique d'une exposition internationale d'art. Museum XXI. 1968. 181-240.

Uzsoki András

A miskolci Herman Ottó Múzeum 70 éve

A mult század utolsó harmadában számtalan muzeális tárgy - köztük sok értékes - került a magángyüjtők, a Nemzeti Muzeum, az egri és a kassai muzeum birtokába; megyénk muzeális értékeinek kiáramlása szakadatlanul folyt, amig végre Miskolcon is gyökeret vert muzeum alapitásának gondolata. A Miskolci Ipartestület elöljáróságának körében már 1886-ban felvetődött egy Iparmuzeum létesitésének gondolata. A terv nem valósult meg. Több lelkes férfiu agitációja következtében a miskolci Közmüvelődési Egyesület 1899-ben a Borsod-Miskolci Közmüvelődési és Muzeum Egyesület nevet vette fel. Alapszabályai „egy nyilvános muzeum, továbbá könyvtár létesitését" jelölték meg a célok között. Érdemben ekkor kezdődött meg a muzeum felállitásával kapcsolatos tevékenység, erre a célra a református gimnázium régi épületében három helyiséget kaptak. Több szakosztályt szerveznek s a szakosztályvezetők irányitásával folyó gyüjtő tevékenység eredményeképen a muzeum 1902 októberében öt teremben (1901-ben ujabb két termet kaptak) megkezdhette müködését. Petro József, Gállffy Ignác, Hidvéghy Benő, Gagyi Sámuel, Budai József, Kiss Lajos, Brósz Károly nevéhez füződik az alapitás érdeme.

Az első muzeumőr Budai József. Félév után: 1900 áprilisától Molnár József, majd 1905-től 1950-ig Leszih Andor tölti be ezt az állást.

A Muzeumi Bizottság - a muzeum vezető szerve - egy évi müködés után a muzeumot a közönség előtt megnyithatta volna, azonban a rendezett muzeumi anyag nagyobb részét a földön kellett elhelyezni. A közgyülésen már 1900-ban elhangzott a következő szöveg: „addig tehát, mig a helyiség kérdése valamiképen nem rendeztetik, a legjobb akarattal sem vagyunk képesek a muzeumot nyilvánossá tenni." Akkor még nem gondoltak arra, hogy ez a

helyhiány 70 évig fog tartani. A muzeum támogatására a megye és a város 2400-2400, a Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium 1000, később 1200 korona államsegélyt folyósitott.

A muzeumot 1902 októberében nyitották meg. Törzsállománya archeológiai, néprajzi, természetrajzi, iparmüvészeti, numizmatikai és diplomatikai gyüjteményekből és a képtárból alakult ki. A tudományos munka korán megindult; az ásatók, az anyag rendezői már az első évtől kezdve takaros dolgozatokban számoltak be munkájuk eredményéről.

1905-ben már hét helyiséggel rendelkezett a muzeum s valamennyi megtelt tárgyakkal. A vendégkiállitások megrendezése 1904 augusztusában indult meg, amikoris az Országos Iparmüvészeti Társulat kiállitása fényes sikert aratott. Ugyanezen évben kiállitást rendeztek a borsod-miskolci festők alkotásaiból is. Nagy hirnevet szereztek a muzeumnak az ősrégészeti ásatások, amelyek Herman Ottó ama feltevését igazolták, hogy már a jégkorszakban - kb 30-40.000 év előtt - eszközkészitő emberek éltek Miskolcon, illetve környékén.

A muzeum kifejlődéséhez sokban hozzájárult a lakosság érdeklődése és pártfogása. Különösen az első esztendőkben mindenki sietett az otthonában őrzött ereklyéket, történeti vagy természeti tárgyakat, könyveket a muzeumba adni, egyesek pedig nagy gyüjtemények ajándékozásával megteremtették azt az alapot, amelyen az illető tár fejlesztése lehetővé vált. Pl. Horváth Lajos országgyülési képviselő 1911-ben 1500 kötetes könyvtárat és 6000 koronát adományozott a muzeumnak. Az egyesület vezetősége néhány év alatt már több mint 10.000 koronát tartalékolt kulturház épitésére. 1906-ban már arról ábrándoztak, hogy: „el fog következni az idő, mert el kell következnie, amidőn a Borsod-Miskolci Muzeum ma még nem is álmodott fényben, gazdagságban és szépségben fogja a megye és városnak a kultura iránt való meleg szeretetét hirdetni."

Ekkor találkozunk a népmüvelés nyomaival is. Az egyesület veze-

tősége a tanitói karral arról tárgyalt,hogy 1906 őszétől „a nép részére vasárnaponként oktató irányu előadásokat tartsanak... a város több pontján." Ez a törekvés messze elmaradt Diósgyőrvasgyár ismeretterjesztő tevékenységétől, ahol ez már 1898-ban megkezdődött. Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat megszervezte az első Vándortárlatát Eger, Miskolc, Kassa, Eperjes, Sátoraljaujhely és Gyöngyös városok részvételével. 1907-ben megkezdték a matyó, palóc, barkó néprajzi tárgyak összegyüjtését. Ebben a munkában Kóris Kálmán, majd Istvánffy Gyula vivtak ki maguknak országos tekintélyt.

Gállffy Ignác 1907-ben Pécsett résztvett a Szabadmüvelődési Kongresszuson s az ott hallott előadások nagy hatással voltak rá. Hazajőve szorgalmazta, hogy a muzeum „mint a szabad tanitás egy legfelsőbb fokozata nem holt, hanem élő és virágzó intézmény, melynek legfőbb törekvése a tanitás és a müveltség terjesztése legyen." Nagy tárgyilagosságra vallanak a következő mondatai: „...meg kellett győződnünk, hogy a mult nem hibátlan és a jövőben az iskolán kivüli közoktatásnak nagyobb tért kell szentelni, mint eddig s meg kellett vallanunk, hogy ebben a tekintetben a szocialisták nagyban megelőzték a többi szervezetek munkáját". Az ő inditványára vették fel az egyesület alapszabályai közé azt a feladatot, hogy most már az egész vármegyében szervezniök kell „a szabad tanitási tért" (analfabéták oktatása, szabad lyceum, munkásgimnázium). Az iskolánkivüli közoktatás egész rendszerét meg kivánja szervezni. A középiskolai laboratóriumok segitségével a természettudományok oktatását szeretné kiterjeszteni. Meg kivánja teremteni a tanitói és tanári karok, a lelkészek, ügyvédek, orvosok, mérnökök s legfőképen a legmagasabb tisztviselők és birák együttmüködését. Bár Gállffy a ferenojózsefi, majd horthysta Magyarország egyik jelentős miskolci alakja volt, mindamellett abban a tekintetben haladónak kell tartanunk, hogy nagy tömegeket akar az iskolán kivüli oktatásban részesiteni.

Miskolci sikernek kell tekintenünk azt a tényt is, hogy a Közmüvelődési és Muzeum Egyesület kezdeményezésére alakitották meg

a Közmüvelődési Egyesületek Egyesülését és megalakitották a Közmüvelődési Egyesületek Tanácsát, amelybe Dr.Tarnay Gyulát és Bizony Ákost is beválasztották.

1910-ben fogalmazzák meg azt a célkitüzést, hogy a „muzeum ne pusztán tárgyakat befogadó tárház, hanem tehetségünkhöz mérten tudományos munkát végző intézmény legyen". Közben az ásatások eredményeiből és az ujabban begyüjtött néprajzi tárgyakból kiállitást rendeztek.

A helyszüke miatti panaszok mellé ujabb került; komoly gondot okozott, hogy a szobák-termek „folytonos szellőztetésével,tisztogatással és mérgezéssel a veszedelmet: moly, penész, rozsda, szu, - eltávolitsák."

A városi közönség kulturális igényeinek kielégitése céljából a muzeumi könyvtár hathatós segitséget nyujtott. 1910-re már külön-külön tudományos és népkönyvtárat alakitottak ki, hogy a szakemberek munkáját is elősegitsék. A felsőkereskedelmi iskola egy tantermében 1908-09-ben munkás gimnáziumot szerveztek. A muzeumot általában vasárnap délután tartották nyitva.

A muzeum müködésében fontos változást hozott az a tény, hogy a Közmüvelődési és Muzeum Egyesület 1913-ban a muzeumot Borsod megyének és Miskolc városnak kezelésre átadta. Ezzel a muzeum tevékenységének szervezettebb megalapozását akarták biztositani. Az uj szervezet megalkotása: a függetlenitett muzeumőri és szolgaállás megszervezése már csak az első világháboru befejezése után következett be. 1914-től 1920-ig a háboru miatt a kiállitások látogatása szünetelt.

Az első világháboru befejezése után a muzeum a muzeumőrrel és a szolga-gondnokkal kezdte meg müködését. 1920 őszén a városi női kereskedelmi iskola kiköltözése után a város az egész épületet átengedte muzeum céljaira. Az 1927-ik év folyamán történt ujrarendezés után szeptemberben 10 kiállitási, 2 könyvtári teremben, 3 zárt folyosón és 2 szobában elhelyezve nyilt meg a nagy-

közönség számára. Ekkor a régiség és éremtár 20.133, a néprajzi gyüjtemény 2.135, a képtár 123, a természetrajzi tár 6.846, a könyvtár 12.068, a levéltár 3.191, az egész muzeum összesen 45.496 tárgyat őrzött. A két világháboru közötti időben több alkalmi kiállitással szolgálta a szemléltetés és az oktatás munkáját. A kiállitások évi látogatottsága a század elejétől a második világháboruig évi 4-5000 főt tett ki, a nézőcsucsot az 1906-ik év tartotta 6.164 fő látogatóval.

A látogatókon kivül nagy igénybevételt jelentett a gyüjtők, kutatók gyakori érdeklődése. A muzeum gyüjteményei és levéltára nagyszámu, becses történeti, régészeti, néprajzi és természetrajzi tanulmánynak,ismertetésnek szolgáltatott anyagot. A helyzetet némikép enyhitette az,hogy 1928-ban Megay Gézát „kezelői" állásba nevezte ki a város. Nagy lelkesedéssel kapcsolódott be a néprajzi és ipartörténeti gyüjtőmunkába. Reá várt az ezrekre menő begyüjtött tárgy leltározása, raktározása, megóvása is. A muzeum ügyeit a két világháboru között is a muzeumi bizottság intézi, melybe a város és a megye 6-6 tagot küld ki, tagjai még a muzeum tisztviselői és a tiszteletbeli osztályőrök. A bizottságnak 40 levelező tagja van. A társadalom támogatását az 1929-ben megalakult Muzeumpártoló Egyesület biztositotta. Érzékeny hiány, hogy a gazdasági helyzet miatt nem jelennek meg évkönyvek, saját kiadványok, mint az első világháboru előtt. Az erre a korszakra vonatkozó muzeumtörténeti anyagot igen nehéz összegyüjteni.

Móra Ferenc szegedi muzeumigazgató és iró, Móricz Zsigmond, Győrffy István egyetemi néprajztanár a 20-30-as években igen gyakran látogatták a muzeumot s együttes találkozásaik a muzeum igazgatójával, valamint Marjalaki Kiss Lajos tanár, muzeumi könyvtárossal nemcsak esemény számba mentek, de a tudományos tapasztalatok kicserélésére is jó hatással voltak. A két háboru közti időszakban Marjalaki Kiss Lajos, Balázs Béla, Dr.Saád Andor, Zsupán László és Leszih Olga mint külső munkatársak tevékenykedtek a muzeumban. A 30-as években szokássá vált Miskolci Hetek rendezvényei közt mindig kiemelkedő szerepet játszott a

muzeum a helytörténeti kiállitásokkal.

Hazánk belépése a második világháboruba bénitólag hat a muzeum tevékenységére, amikor pedig a hadszintér Miskolc felé közeledik, parancsot kap a kiüritésre. A háborus viszonyok között sulyos problémát jelent a muzeum mükincseinek, raktárkészletének bombabiztos helyen való tárolása. (A válságos hetekben Leszih Andor - óvóhelyen bekövetkezett sebesülése folytán - otthon betegen fekszik, Megay Géza frontszolgálatot teljesit.)

A város felszabadulása 1944 december 3-án következett be. Megay Géza azonnal szolgálattételre jelentkezett, Leszih Andor felgyógyulása után hivatalát szintén azonnal elfoglalja. A muzeum épületében Gáspár Mihály hivatalsegéd teljesit szolgálatot. Ujév után a MOKÁN Komité fegyveres őrei váltják fel őket.

A háborus cselekmények következtében a muzeum épületén 400 ablaküveg tört be és a kiállitási vitrinek is hasznavehetetlenekké váltak. Az ablakhiányok pótlása 8 hónapig tartott, majd a muzeum belső rendjét állitották helyre. Az óvóhelyre vitt tárgyak kicsomagolása, tisztitása, restaurálása, konzerválása két évig tartott. A muzeum legsürgősebb feladata az ősrégészeti, várostörténeti, iparmüvészeti, néprajzi és a képzőmüvészeti anyag megmentése volt. A nagy teremben még zsufoltan állott az 1944-ben a zsidó lakásokban lefoglalt mütárgyak tömege, amelyet annak idején őrizetre utaltak be. Itt találták a város és a megyeháza közgyülési termeiből mentett nagyméretü festményeket is. A zsidó butorokat 1946-ban az igazolt tulajdonosok visszakapták. Ebben az évben a muzeum bevétele 113 billió 284 milliárd 460 millió 936 ezer 653 pengő volt.

A termek helyreállitásával járó lekötöttség miatt a muzeum dolgozói komolyabb gyüjtő, kutató és tudományos munkát végezni nem tudtak, évekig tartott a raktárak anyagának a reviziója. Az ujjáépülő város és megye sok intézménye, szerve, egyesülete stb. szinte naponta keresték fel a muzeumot adatszolgáltatás céljából. A muzeum dolgozóinak müemléki ellenőrző kiszállásokon kel-

lett részt venniök. 1946 julius 21-én érkeztek el ahhoz a pillanathoz, hogy a muzeum 9 kiállitási termét a közönség számára megnyithatták. Ekkor adták át a közönség részére a könyvtárat is. Az épület rendbehozatala 1947-ben fejeződött be. A muzeum május 1-től november 1-ig minden vasárnap délelőtt 10-től 12 óráig, hétköznapokon délelőtt 9-től 1-ig volt nyitva, a belépődij vasárnap 20, hétköznap 50 fillér volt. Iskolák és csoportok belépődij nélkül látogathatták a kiállitást. A félévi látogatók száma 9.450 fő volt.

1950-ben államositották a muzeumot. Még 1949-ben megalakitották a városi nyilvános könyvtárat, aminek alapját a muzeumtól kapott 25.000 darab kötet képezte. Természetes, hogy a szakkönyveket és a miskolci tárgyu nyomtatványokat (3800 darab) a muzeum visszatartotta.

A Budapesten megrendezett Nemzetközi Ősrégészeti Kongresszus tagjai részére próbaásatással neolitkori lelőhelyet biztositottak Borsod-Derékegyházán. Állami támogatással ásatások folytak a Kőlyuk, a Szeleta, az upponyi barlangban, Karcsán, Felsőzsolcán, Ózdon, Sajóvadnán, Dubicsányban, Szirmán, Ónodon, a Tállya és Golop közötti bronzkori telepen, Muhiban a Kocsma-dombon. Az ásatásokat Dr.Korek József, Dr.Nemeskéri János, Dr.Csalogovics József, Dr.Saád Andor, Leszih Andor és Megay Géza vezették. A muzeum állományába került Virág Pál és Gajda Imre hivatalsegéd; az utóbbi kitünő restaurátorrá képezte ki magát. Muzeológusi kinevezést kapott Sógor Györgyné, aki azonban néhány havi szolgálat után eltávozott a muzeum kötelékéből.

Az 1950-ben bekövetkezett államositás rohamos fejlődés kiinduló pontját jelentette. A muzeum a korábbi társadalmi irányitás helyett teljesen szakmai irányitás alá került. Leszih Andor 45 évi muzeumvezetői szolgálat után nyugalomba vonult. A kezdetben inkább csak az éremgyüjtés iránt érdeklődő biztositási tisztviselő az ország egyik kitünő muzeumigazgatójává vált olyan kortársak között mint Móra Ferenc, Kiss Lajos, Zoltay Lajos, vagy Marosi Arnold. Cikkeinek, tanulmányainak száma 341. A munkájá-

hoz füződő eredmények közül ki kell emelnünk az őskori ásatások anyagát, a borsodi néprajzi tárgyak gyüjteményét, a miskolci vonatkozásu tárgyi emlékek gazdag csoportját, és végül az éremgyüjteményt. Ezek országos viszonylatban is ismertté tették a miskolci muzeumot.

Leszih Andor távozása után a Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium Dr.Vargha László muzeológust nevezte ki a muzeum igazgatójává.

Ugyancsak 1950-ben a diósgyőri Korona-uradalom irattárán felül még 4739 darab iratot adott át a muzeum a megyei levéltárnak, de megtartotta a város történetére, a céhek müködésére s a szinészet történetére vonatkozó iratokat.

Az államositás után a muzeum Herman Ottó nevét vette fel, akinek miskolci müködése nagy hatással volt a muzeum megalapitására és fejlesztésére. A gyakorlati élet problémái egyre jobban elfoglalták a muzeológusokat s ezen ugy próbáltak segiteni, hogy az igazgató a néprajzi, müvészettörténeti és népmüvelési kérdésekben adott tájékoztatást, mig a más irányokra a muzeológusok vállalkoztak. A munkaerőhiány egyre sürgetőbbé vált. A Minisztérium szolgálattételre kinevezte Gáborján Alice néprajzos muzeológust, aki 1951. április 11.-ével kezdte meg munkáját, - ez azonban az óriási mértékben megnövekedett Nagy-Miskolc muzeumi problémáinak megoldásához kevés volt. Nagy közönséget vonzott a „Petőfi Miskolcon" kiállitás (11.006 fő) és a „Mezőgazdaság a Képzőmüvészetben" kiállitás (12.287 fő). Ezeken kivül több kisebb kiállitást rendeztek.

A következő évben igen sulyos problémát jelentett, hogy - felsőbb rendelkezések folytán - az épület padlását és pincéjét teljesen ki kellett üriteni. Még sulyosabb problémát okozott 1952-ben a 4. sz. törvényerejü rendelet értelmében kiüritett lakások mütárgyainak muzeumba való beszállitása, ami az év második felét teljesen lefoglalta. A butorok és mütárgyak száma meghaladta a 3300 darabot. Emiatt a muzeum valamennyi kiállitá-

si helyiségét be kellett záratni.

Az év folyamán több személyi változás következett be. Gáborján Alicét 1952 tavaszán Budapestre helyezték, augusztus 1-én Lajos Árpád pedagógus a muzeumhoz nyert kinevezést. Dr. Vargha László igazgató megvált a muzeumtól, a vezetést Megay Géza megbizott igazgatóként látta el. December 23-án - felsőbb utasitásra - megalakult a Muzeumi Bizottság, amelynek Leszih Andor lett az elnöke. A Minisztérium Bolgár Kálmán muzeológust nevezte ki uj munkaerőként, azonban három hónap után Budapestre helyezték át.

A muzeum 1953-ban 53.000 forint beruházási épitési hitelt kapott. Az átépités azt célozta, hogy a földszint helyett az emeleten létesitsenek kiállitó helyiségeket s az ottani raktárak földszintre helyezésével a födém tehermentesitését oldják meg. Emiatt 3 termet ki kellett üriteni. Kérték a lillafüredi Herman Ottó villa helyreállitását is. Ebben az évben készült el a muzeum és a Szinva közti kerékpárut is,ami miatt a muzeum kőkeritését át kellett helyezni.

Átszervezés következtében a muzeum szakfelügyeleti hatósága: a Muzeumok és Müemlékek Országos Központja megszünt és az uj felettes hatóság, a Népmüvelési Minisztérium Muzeumi Főosztálya lett. A Muzeumi Főosztály 1953. aug. 31-én utasitotta Megay Gézát, hogy a muzeum vezetését Komáromy József igazgatónak adja át.

Az uj igazgató - aki előzőleg már több helyen vezetői beosztásban működött - hozzáfogott a belső rend megteremtéséhez. Megnehezitette a munkát, hogy a zsufolt, rendszertelen és rendezetlen iparmüvészeti-helytörténeti raktárat a leltározás miatt többször mozgatni kellett. Lajos Árpád szakvezetése mellett a Szakszervezetek Megyei Tanácsa Kossuth ut 11. sz. alatti székházában népmüvészeti kiállitást rendeztek. Sikere miatt mind a Pedagógus, mind a diósgyőri Vasas Szakszervezet kérte a kiállitás vándoroltatását. A muzeum kezdeményezésére a Városi Tanács

Müemléki Munkabizottságot alakitott, amelytől minden esetben véleményt kértek. 1953 év őszén került sor a Természet és Társadalomtudományi Ismeretterjesztő Társulat (TTIT) Megyei Szervezetének megalakitására. Az alapitó tagok közt szerepelt Komáromy József és Megay Géza is. Munkálatokat végeztek az egyetemi oktatás sikeresebbé tételében. Kimunkálták az egyetemi tananyag és a muzeum tárgyi anyaga közti didaktikai összefüggéseket és ennek az oktató munkába való bevonását.

Az épitkezésekkel kapcsolatos hurcolkodások miatt ujból és ujból hozzáfogtak az anyag rendezéséhez. A kiállitásokat kénytelenek voltak az épületen kivül megrendezni. A bevonuló ujoncok részére fegyverkiállitást, az óvónőképzőben 1848-as, a Vámos Ilona gimnáziumban a „Borsod népmüvészeti kincsei" c. kiállitást rendezték meg.

A muzeológusok 1954-től intenzivebben bekapcsolódnak a népmüvelési munkába. Előadásokat tartanak, tanulmányokat jelentetnek meg. A közönség szolgálata egyre több idejüket köti le. Munkásmozgalmi, helytörténeti szakkört szerveznek. A muzeumban májusban H.Szabó Béla vezetésével a Budai József biológiai szakkör kezdi meg müködését. A muzeum megkapta a városi népmüvelési osztály és a SZOT megyei szervezete által kiirt „Ismerd meg városod" c. pályázat pályamunkáit. A tudományos személyzetet Kazacsay Ferencné, Lajos Árpád, Megay Géza és Komáromy József alkotják; mellékállásban foglalkoztatják Dr.Árokszállássy Zoltán biológust. A Muzeumi Hétfők előadásait hetenként megtartják, amelyeken 80-120 fő jelenik meg. Kazacsayné kivételével valamennyien szakkörvezető teendőket látnak el. A Megyei Tanács Müvelődésügyi Osztálya 1954-től kezdi meg a megyére vonatkozó helytörténeti, illetve munkásmozgalmi témáju pályázatok kiirását. Uj szint jelentettek 1955-től a Miskolci Galéria létrehozásáig a Képzőmüvészek Országos Egyesülete Borsod Megyei Munkaközösségének muzeumi kiállitásai.

Kiemelkedő rendezvénye volt a muzeumnak a Kinai Iparmüvészeti Kiállitás, amelyet belépőjeggyel 22.887 fő látogatott meg. A

Magyar Rádió riportereit Lajos Árpád megyei utjukon két alkalommal elkisérte. A muzeum egyre tevékenyebb munkásságát bizonyitja az a nagy érdeklődés, ami a muzeumi kiállitások iránt megmutatkozott. Amig a felszabadulásig 6.100 látogató jelentette a csucsot, addig ez a szám 1953-ban 30.000, 1954-ben 90.000, 1955-ben 80.000 fölé emelkedett. Ezek a számok igen érzékeltethetően bizonyitják, hogy mit jelentettek a népi demokrácia adta lehetőségek, s azt is, hogy mi a muzeum szerepe a népmüvelési munkában. Komáromy igazgató azt a tanulságot vonta le a kiállitásokkal kapcsolatban, hogy Miskolcon a muzeum korlátolt kiállitási lehetőségei nem engedik meg azt, hogy az egyes tudományágak állandó kiállitásai sokáig fennálljanak, mert ha a muzeumba közönséget akarnak hozni, mindig ujabb anyaggal kell az érdeklődést felkelteni és kielégiteni. Az ilyen kiállitások látogatószáma 1-2 hónap alatt eléri, sőt tulhaladja a 10.000-et.

Közönségmozgató és nevelő hatása volt a Muzeumi Bizottság titkára, Zsadányi Guidó cikkének,mely az Észak-Magyarország szeptember 19.-i számában jelent meg „A miskolci Herman Ottó Muzeum eredményei és hiányai" cimmel s amely megemlékezett a muzeum ismeretterjesztő és tudományos munkájáról; aláhuzta, hogy a képzőmüvészeti kultura szolgálatában milyen nagyszerü eredményeket ért el a kereteit évtizedekkel ezelőtt kinőtt muzeum, végül felvetette egy uj muzeumépület épitésének kérdését. A Muzeumi Bizottság több alkalommal foglalkozott az uj muzeumépület helyének kijelölésével, ami a városrendezési munkák miatt sürgőssé vált. A Városi Tanácsnál is kialakult az a vélemény, hogy az uj muzeum helye csakis a város reprezentativ helyén, az Avas északi oldala, a városi és megyei tanácsházak és a megépitendő nagyszálló által kialakitott téren lehet.

Kimagasló ünnepi eseménye volt a muzeumnak a szovjet parlamentáris küldöttség 12 tagjának 1955. november 25.-i látogatása.

Komáromy müködésének kimagasló eredményét bizonyitja a muzeum által közreadott Muzeumi Évkönyv, a Muzeumi Közlemények, valamint a Muzeumi Füzetek sorozatos megjelentetése. A szerkesztő-

igazgató több igénynek kivánt eleget tenni: a muzeum tudományos feladatainak, népmüvelő feladatainak, az idegenforgalom szempontjából fontos müemléki ismertetéseknek és a muzeum iránti érdeklődés felkeltésének. Ugyanakkor helyet biztositott a korszerü helytörténeti ismertetéseknek és forrásanyagnak. (A TTIT kiadványa a Borsodi Szemle csak 1956-ban jelent meg kezdetben H.Szabó Béla, 1958-tól Komáromy és Sárközy Andor társszerkesztésében.

A helytörténeti raktárban nagy mozgatást igényelt a Nemzetközi Muzeumi Hétre megnyitott „Miskolc története" c. kiállitás 1036 darabot kitevő anyagigénye. Az 1956-os kiállitások csak 33.000-es közönséget vonzottak. Bebizonyosodott, hogy a muzeumi törzsanyagból rendezett kiállitások alig vonzzák a közönséget.

Az októberi ellenforradalmi események a muzeum épületében, a gyüjteményekben nem okoztak kárt. Az év utolsó negyedében a muzeumot ugyan nem zárták be, de a rend biztositása végett csupán iskolai csoportoknak adtak lehetőséget a várostörténeti kiállitás megtekintésére.

Kalitz Nándor régész 1957.augusztus 5-én kezdte meg müködését. Pár hónappal korábban ide nyert kinevezést Thoma Andor biológus. Tehetséges muzeologusként mutatkozott be; miskolci időszakában a párizsi L'Antropologie c. szakfolyóirat két tanulmányát közölte.

Az épület előtt elhelyezett Herman Otto szobor - Medgyessy Ferenc alkotása - leleplezése 1957-ben történt meg. Erre az alkalomra tatarozták a muzeum épületét és rendezték az előtte levő teret.

Komáromyt a Megyei Pb. 1958-ban megbizta a Tanácsköztársaság Borsodi Emlékalbuma, továbbá a Megyei Tanács által kiadott Müemléki Album szerkesztésével. Ő irányitotta a város által 1959 tavaszán megjelent MISKOLC c. városismertető könyv munkaközösségének munkáját. A kiadvány a város történetére vonatkozó uj

források tömegét nyitotta meg. Az ide vágó - latinból, németből forditott - oklevélanyag kb. 600 oldalt tesz ki, a fénykép-negativ és kópia anyag 300 darabot. Fontos eredménye e gyüjtésnek: a Miskolc feudális és kapitalista társadalmára vonatkozó anyag uj feltárása, a város fejlődésének az eddigiektől eltérő uj szakaszokra való bontása, a dialektikus történeti módszer alapján uj gazdaságtörténeti, társadalmi és topográfiai meghatározások lehetősége, a város gazdag munkásmozgalmának, a Tanácsköztársaság emlékeinek majdnem maradék nélküli felgyüjtése, szocialista fejlődésünk regisztrálhatósága.

Lajos Árpád szervező munkája következtében a megye 7 járásából 42 vidéki munkatárs jelentkezett néprajzi, helytörténeti kutató munkára. Bodgál Ferenc megszerezte Istvánffy Gyula 1872-1912 közötti Palóc Népköltési Gyüjteménye kéziratát, továbbá a Kolumbán Lajos helytörténeti munkásságára vonatkozó anyagot az 1930-as évekből. Kalitz Nándor 1958-ban felvételt nyert aspiranturára, s Budapestre helyezése után a muzeum régész nélkül maradt.

Az 1959-es év legnagyobb produkcióját a „40 éves a Tanácsköztársaság" c. kiállitás jelentette. Jelentős volt a miskolci Rákóczi ut 2. sz. alatti lakóház müemléki restaurálása folyamán végzett leletmentés,amely a város településtörténetére vonatkozó értékes adatokat szolgáltatott. A másik jelentős kutatást - ugyancsak Komáromy vezetésével - a diósgyőri vár rondellájában végezték. Ugyanebben az évben Bodnár József (Gilgora Road, Torontó, 12. Ont.) - a szakértők megállapitása szerint - 200-250.000 forint értékü bélyeggyüjteményt ajándékozott Bélyegmuzeum céljára. Felfektették a régészeti adattárat, s ennek során kiderült, hogy a megye 364 községe és városa közül 337 bir régészeti leletanyaggal.

1961. első hónapjaiban komoly bajok jelentkeztek. Az egyik terem korhadt mennyezetgerendázata megroggyant,biztonsági támaszszal kellett ellátni. Közben megindult az emeleti kiállitási helyiségek 1793-ban felrakott fafödémeinek vizsgálata. Ennek

eredménye alapján a kerületi épitési csoport 1961 április 10-i határozatával a muzeum üzemeltetését azonnali hatállyal beszüntette. A helyreállitási munkák a következő évre is áthuzódtak, de a belső térségek parkettázása, korszerü világitás létesitése révén épületünk európai szinvonalu lett.Ez évtől 300 fölé emelkedett a külföldi kapcsolatok száma a szocialista és a tőkés országokkal.

A könyvtár rendezése céljából félállásu munkaerőként Zsadányi Guidót alkalmazták. A muzeológusok száma 1962. szeptember 1-vel Kemenczei Tibor és Vég Katalin régész-muzeológusokkal szaporodott. Kemenczei igen eredményesen mutatkozott be, mert „Adatok Észak-Magyarország késő bronzkori történetéhez" cimen 433 oldalas doktori disszertációt irt. 1962-ben szervezték meg először a Muzeumi Hónapot, amely immár hagyománnyá válik. A hosszan tartó épitkezések miatt ujból szükségessé vált a Muzeumbarátok Körének megszervezése, ami október 8-án történt meg. A Muzeumi Hónap alkalmával a Megyei Tanács vetélkedőt rendezett.

1962-ben történt meg a muzeum megyei tanácsi kezelésbe adása. A Tanács nyomban megoldotta a két régész státusának kérdését, renováltatta a lillafüredi Herman Ottó villát. Kilián István mellékállásban került a muzeumhoz. 1963. december 8-án Megay Géza személyében egy régi, szorgalmas, értékes munkatársát veszitette le a muzeum. Négy évtizedes müködése emlékezetes szakasz a muzeum történetében.

1964 március 2-án megalakult a Legujabbkori Történelmi Bizottság,amely céljának tekinti a legujabbkori történeti anyag gyüjtését, tudományos feldolgozását. Tagjai hozzákezdtek a miskolci csatában résztvettek, továbbá a megye területén élő valamennyi veterán felkutatásához. A muzeum feladatává vált a felszabadulásunk 25 éves jubileumán kiadandó Borsod megye monográfiája c. mamutkiadvány munkálatainak lebonyolitása és fedezetének biztositása. A mü elkészült, ez év november 1-én került nyomdába.

1962 nyarán a tanácsi kezelésbe vétellel egyidejüleg létrehoz-

ták a Borsod-Abauj-Zemplén megyei Muzeumok szervezetét s a Herman Ottó Muzeumot tették meg a megye muzeumügyének irányitójává. A Megyei Szervezetből a Magyar Nemzeti Muzeumhoz csatolt sárospataki Rákóczi Muzeum és a monoki Kossuth Emlékmuzeum kimaradt. A vidéki muzeumok anyaguk bemutatásán kivül elsősorban anyaggyüjtési feladatokat látnak el.

1964.május 17.-én nyitották meg a „Megyénk története" c. állandó kiállitást. 1965 legkiemelkedőbb eseménye „A 600 éves Miskolc" c. kiállitás a Déryné ut 5. sz. alatti kiállitási csarnokban. Megrendezése széles perspektivát nyujtott a város multja iránt érdeklődő nagyközönségnek és a tanuló ifjuságnak.

1966 novemberében a tudományos kutatók állománya Bodó Sándor fiatal helytörténésszel gyarapodott. Müködésével már ez évtől kezdve uj tartalmat nyert a kollektiv tudományos munka.

1967 áprilisában nyugalomba vonult Gajda Imre, a muzeum rendkivül értékes, tevékeny restaurátora, aki bámulatos rekonstruáló érzékkel, tudással, hihetetlen nagy munkabirásával támasza volt a tudományos kutató kollegáknak.

Ez év augusztus 23.-án következett be a muzeumépület történetének eddig legdrámaibb pillanata: az északnyugati épületszárny falazatának beomlása. Az omlás nem követelt emberáldozatot,mert hajnalban következett be, de a földszinti raktárban elhelyezett várostörténeti gyüjteményanyag közel 80 százaléka elpusztult. A megyetörténeti kiállitást be kellett zárni, ujbóli megnyitásáig több mint egy év telt el.

Komáromy József megyei muzeumigazgató 1968.november 1.-vel nyugalomba vonult. Helyénvalónak érezzük másfél évtizedes müködésének rövid méltatását. Kétségtelen, hogy uj korszakot nyitott intézményünk történetében. Legnagyobb érdeme a korszerüsités terén végzett uttörő munkássága: a muzeum külső és belső rendjének ismételt helyreállitása, európai szintü arculatának megteremtése, a publikációs szinvonal magas fokra emelése. Kima-

gasló érdeme a szocialista dokumentáció archivumának felfektetése (1954-től, tehát megelőzött más muzeumokat), amivel a munkásmozgalmi szakirodalom alapját vetette meg. Jelentősége: a tudományos irodalmi életben a humán bázis megteremtése tájegységünkön. A Muzeumi Hétfők bevezetésével a muzeum hőskorában szórványosan jelentkező előadásokat 1955-től szervezetté tette, mintául szolgálva a Pécs-Baranyában bevezetett Muzeumi Szerdáknak. Az esztétikai, képzőművészeti nevelés területén komoly eredményeket ért el.

Személyemben kapott a muzeum uj igazgatót ez év február 16.-án. Addig is a kollektiva legidősebb tagja Lajos Árpád muzeológus - müködésem óta tudományos főmunkatárs - kapott megbizást az intézmény ideiglenes vezetésére. Rövid vezetői ideje alatt végrehajtotta a felsőbb szervek utasitásait, előkészitette a muzeum átadását.

A muzeum fennállásának első 45 éve alatt sem a ferencjózsefi, sem a horthysta rendszerben nem gondoltak arra, hogy a muzeum dolgozóinak munkásságát elismerjék, pedig szinte a semmiből teremtették meg a muzeumot. A felszabadulás után kormányzatunk megyei és országos vezetői azonban már felfigyeltek muzeumunk tudományos és népmüvelő munkájára és az e téren kiemelkedő munkatársakat elismerésben, kitüntetésben részesitették. Lelkesitő és fényes példa volt annak a Leszih Andornak az elismerése, aki 45 évig müködött mint muzeumigazgató,azonban a jól megérdemelt, méltó kitüntetést nyugalomba vonulása után kaphatta meg a „Szocialista Kulturáért" kitüntetés formájában. Komáromy József 1955-ben „Szocialista Munkáért Érdemérmet", majd nyugalomba vonulásakor 1968 őszén a „Szocialista Kulturáért" kitüntetést kapta. Megay Géza 1962-ben „Munka Érdemérem", Lajos Árpád 1951-ben „Szocialista Kulturáért" kitüntetést, 1966-ban pedig a Munka Érdemrend bronz fokozata kitüntetésben részesült. 1969.október 1.-én pedig fiatal Munkatársunk Dr.Kemenczei Tibor kapta meg a „Szocialista Kulturáért" kitüntető jelvényt.

Muzeumunk mai helyzetét néhány - az 1968. év teljesitményére vonatkozó - adat alapján érzékeltethetem:

a 19 megyei muzeumi szervezet között
a muzeumok száma szerint a 3.
a muzeológusok száma szerint a 14.
a céltámogatás összege tekintetésben az utolsó helyen állunk.

A teljesitményt illetően:
a restaurálás tekintetében a 11.
a konzerválás tekintetében a 9.
a tárgy-tisztitás tekintetében a 3.
a muzeumban tartott előadások száma szerint a 10.
a muzeumon kivül tartott előadások száma szerint a 4.
tud. dolgozataink, kiadványaink számával a 4. helyen állunk.

Ezt nyujtjuk megyénknek és városunknak.

Zádor Tibor

Az 1969. évi szakmai felmérés néhány tapasztalata

A Muzeumi Főosztály 1969 nyarán a muzeumok szakszemélyzetének felkészültségére és munkásságára vonatkozó kérdőives felmérést végzett. A megkérdezés az ország valamennyi muzeumában dolgozó muzeológusra, könyvtárosra, restaurátorra és preparátorra terjedt ki, beosztásukra és alkalmaztatási minőségükre való tekintet nélkül. A kérdőiven feltett 23 kérdés zöme tények, csekély hányada vélemények iránt érdeklődött.

A felméréssel párhuzamosan készitették az országos muzeumok, és a megyei muzeumi szervezetek vezetői intézményük negyedik ötéves tervidőszakra vonatkozó személyi fejlesztési tervét. A két feladat szorosan kapcsolódott egymáshoz, hiszen a távlati tervezés alapja az adott helyzet számbavétele. Ezért tulajdonképpen kettős céllal kerültek a kérdőivek is az intézmények vezetőihez, akiknek közreműködésével 772 egyéni és 32 helyileg összesitett adatszolgáltatás készült. Ezek értékelése alapján adhatjuk közre most a muzeumügy szakkáder-helyzetére 1969-ben érvényes jellemzőket.

Az adatok kezelésénél néhány lényeges szempont figyelembe vétele kivánatos. A létszámadatok pl. elsősorban tájékoztató jellegüek, belőlük messzemenő következtetéseket nem lehet levonni. Viszont kétségtelenül felhivják a figyelmet egy esetleges további elemzés érdemességére.

A szakmai felkészültségről olyan megállapitásokat lehet tenni az adatok segitségével, amelyek főként a követelményekre vonatkoznak (pl. tudományos fokozatok, arra való aspirációk stb.). Ezek az adatok a rokon pályákkal való összehasonlitásra is alkalmasak.

A tudományos munkára általában vonatkozó adatok értékelését - a fejlődés lemérhetősége érdekében - ki kell egészíteni a korábban készült kimutatások, jelentések hasonló adatainak tanulmányozásával.

A munkakörülmények vizsgálatánál az intézmények egymással való összehasonlitása reálisabb helyzetképet ad, mint a szakágak egymáshoz viszonyitása. Viszont csakis az egész szakterületre vonatkozó - tehát a szakágakat külön-külön kezelő mérés a korrekt a tudományos publikációk, más tudományos munkák, és a tudományos egyesületi tagságok vonatkozásában. Itt is teljesebbé teszi a helyzetképet a korábban készült jelentések, kimutatások adataival való egybevetés.

A más szakterületekkel való összehasonlitást teszik lehetővé a muzeumi szakemberek társadalmi szerepére vonatkozó kérdésre kapott válaszok is. Alapot ad a felmérés a vállalás és a megterhelés, a szorosabban vett politikai aktivitás, a társadalom oldaláról az elvárások és az elismerés mértékének megrajzolásához is. A társadalmi aktivitás teljesebb megitéléséhez azonban az adatokon kivül további - elsősorban a személyes megbeszélések során nyerhető - információk is szükségesek.

Saját helyzetük megitéléséről a megkérdezettek két válaszban vallanak (- szakképzettségének megfelelő munkát lát-e el?, - elégedett-e munkakörülményeivel?). A szakterületre általánositható megállapitások megfogalmazásához a válaszok önmagukban nem teljesen elegendőek, az e kérdésekre kapott adatokat más szakterületek hasonló adataihoz kell viszonyitani, hogy tényleg beszédesek legyenek.

\+ + +

A felmérés eredményeinek, tapasztalatainak közérdekü ismertetését folyamatosan kivánjuk elvégezni. Az alábbiakban a létszámadatokat, néhány szakmai és egy társadalmi vonatkozásu kérdés, továbbá az egyik személyes vélemény feldolgozásának eredményeit tesszük közzé.

1./ Létszámadatok

Életkori megoszlás: a szakemberek zöme (47.5 %) a középkoruak (35-55 év) csoportjába tartozik, a fiatal korosztályt (35 év alattiak) 36 %, az időseket (55 év felettiek) 16.2 % képviseli.

Az országos átlaghoz az országos muzeumok személyi összetétele hasonlit a leginkább.A megyei muzeumi szervezetekben a fiatalok számaránya megközeliti az 50 %-ot, de 60 éven felüli munkatársakat is a megyei muzeumi szervezetek alkalmaznak a legnagyobb százalékban.

Nemek szerinti megoszlás: országosan 57.2 % - 42.8 % az arány a férfiak javára. A nők száma az országos muzeumokban magasabb az országos átlagnál: 55 %. A megyei muzeumi szervezetek összlétszámában 68.5 % férfi, 31.5 % nő, a szakmuzeumok létszámában 73 % férfi és 27 % nő dolgozik.

Státus szerinti megoszlás: országosan 87.0 % a kinevezett, 5.5 % az időszaki, és 7.5 % a részfoglalkozásu alkalmazott. Az átlagtól jelentősen csak a megyei muzeumi szervezetekben müködő részfoglalkozásuak aránya tér el: ez 18.1 %.

2./ Szakmai létszámarányok (néhány kiemelt kérdés)

A megyei muzeumi szervezetek szakszemélyzetének (összesen: 232 fő) arányai:

muzeológus: 73.1 %; (régész: 22.0 %, történelem-szakos: 17.8 %, néprajz-szakos: 15.8 %, müvészettörténet-szakos: 6.6 %, természettudomány-szakos: 4.8 %, müszaktörténet-szakos: 0.8 %, agronómus: 0.4 %, irodalomtörténet-szakos: 3.8 %);

könyvtáros: 2.1 %;

népmüvelő: 0.8 %;

restaurátor: 19.0 %;

egyéb: 5.0 %.

A szakmuzeumokban országosan a legmagasabb a történelem-szakos muzeológusok és a müszaki képesitésü muzeológusok száma (19.0 % ill. 13.5 %). Az „egyéb" kategóriába ezekben az intézményekben a szakemberek 7 %-a tartozik.

Könyvtáros országosan 40 fő (a szaklétszám 5.0 %-a) dolgozik a muzeumokban. Ez a szám nem azonos a szakképesitéssel rendelkezők számával. Szakképzett könyvtáros az országos muzeumok létszámában 23 fő (5.0 %), a szakmuzeumok létszámában 15 fő (13.0 %), a megyei muzeumi szervezetek létszámában 2 fő (0.8 %).

Muzeumi népmüvelőnek az egész szakterületen 4 dolgozó vallja magát: az országos muzeumokban 1 fő (0.2 %), a szakmuzeumokban szintén 1 fő, a megyei muzeumi szervezeteknél 2 fő (0.8 %).

A muzeológus létszám tervezett fejlesztésének arányai: a muzeumok fejlesztési terveinek a felmérés által jelzett állapottal való egybevetéséből a szakágak közötti jelenlegi arányok kismértékü megváltozása várható a tervezési ciklus végére (1975-re). 1.0-2.0 %-al csökken a régészek, a természettudomány-szakosok, az irodalomtörténet és a munkásmozgalomtörténet-szakosok hányada az összes muzeológusok között, 2.0 %-al nő az ujkori történet-, és 1.0 %-al a müvészettörténet-szakosok száma. A népmüvelők - a tervek szerint - 4.7 %-os hányadukkal a legnagyobb létszám-gyarapodást érik el a tervidőszak végére.

3./ Tudományos fokozatok

Egyetemi doktori címmel országosan a muzeológusok 32.2 %-a rendelkezik (a magasabb fokozattal is rendelkezőket a magasabb kategóriákhoz soroljuk). Ezt a fokozatot 2-5 éven belül a muzeológusok további 28.3 %-a kivánja megszerezni (az országos muzeumoknál a muzeológusok 23.4 %-a, a megyei muzeumi szervezeteknél a muzeológusok 43.2 %-a).

Kandidátusi fokozatot országosan a muzeológusok 6.6 %-a ért el

(az országos muzeumokban 34 fő, a megyei muzeumi szervezeteknél 4 fő). Ezt a fokozatot 2-5 éven belül a muzeológusok további 21.8 %-a kivánja megszerezni (az országos muzeumoknál 25.6 %, a megyei muzeumi szervezeteknél 17.8 %).

A tudományok doktora: 14 fő (2.2 %) a szakterületen. Közülük 11 fő országos muzeumokban, 3 fő szakmuzeumokban müködik.

Akadémikus: a szakterület 1 dolgozója.

A Müvelődésügyi Minisztérium közvetlen felügyelete alatt álló muzeumokban a magasabb tudományos fokozatokat a legnagyobb számban a müvészettörténet- és a természettudomány-szakos muzeológusok érték el.

A következő ötéves tervidőszakban országosan a muzeológusok 54.2 %-a tervezi egyetemi doktorátus, ill. magasabb tudományos fokozat megszerzését, közöttük a vezető beosztásuak 53.8 %-a. Utóbbi szám az országos muzeumokban dolgozó vezetők 48.0 %-ából és a vidéki muzeumi vezetők 72.0 %-ából tevődik össze.

4./ Nyelvtudás

Közép- vagy felsőfoku nyelvvizsgával a négy világnyelvből (orosz, francia, német, angol) vagy más nyelvekből 113 fő rendelkezik, a megkérdezettek 14.6 %-a. Nyelvvizsgát kiván tenni 2-5 éven belül az összlétszám 39.1 %-a.

A nyelvvizsgát tett muzeológusok arányszáma a legmagasabb a szakmuzeumokban: a megkérdezettek 19.0 %-a. Ezekben az intézményekben ujabb nyelvvizsgát tervez a szaklétszám 47.0 %-a.

Az országos muzeumokban a szakmunkatársak 15.0 %-a tett nyelvvizsgát. Ujabb nyelvvizsgát tervez a szaklétszám 40.9 %-a, a vezetők 30.0 %-a.

A megyei muzeumi szervezetek muzeológusainak 11.0 %-a tett nyelvvizsgát, 33.0 %-a kiván ujabb vizsgát tenni. Itt a vezető beosztásuak 44.0 %-a áll a közelebbi jövőben nyelvvizsga elé.

Az idegen nyelvek használatának gyakoriségi sorrendje és aránya: az országos muzeumokban, a szakmuzeumokban és a megyei muzeumi szervezeteknél legtöbben a német nyelvet használják. A második helyen az országos muzeumokban a francia nyelv, a szakmuzeumokban és a megyei muzeumi szervezeteknél az orosz nyelv áll. A második idegen nyelv gyakorisága a 100-nak vett némethez képest az országos muzeumokban 51.0, a szakmuzeumokban 34.5, a megyei muzeumi szervezeteknél 43.0.

A harmadik helyen az országos muzeumokban (48.0) és a szakmuzeumokban (33.0) az angol szerepel, mig a megyei muzeumi szervezeteknél a francia (28.0).

Negyedik helyen áll az országos muzeumokban az egyéb nyelv (38.0), a szakmuzeumokban a francia (28.3), a megyei muzeumi szervezeteknél az angol (25.0).

A gyakorisági sorrendben az ötödik helyen az országos muzeumokban az orosz nyelv következik (26.0), a szakmuzeumokban és a megyei muzeumi szervezeteknél egyaránt az egyéb nyelvek csoportja (25.0, ill. 23.0). Az egyéb nyelvek között a megkérdezettek zöme az olaszt tünteti fel. Szerepel a felsoroltak közt néhány szláv nyelv, az eszperantó, és kevés keleti nyelv.

A nyelvtudás foka: Ha az olvasási fokot 100-nak vesszük a beszéd és előadási készség arányait a következő számok mutatják:

	olvas	beszél	előad
országos muzeumok	100	56	20
szakmuzeumok	100	53	13
megyei muzeumi szervezetek	100	39	10

Teljesen negativ választ a nyelvismeretre vonatkozó kérdésre a

muzeológusok 4.6 %-a adott. Az összes nyelvtudás komponenseiben sok az egy idegen - német - nyelven olvasó muzeológus.

5./ Tudományos egyesületi tagság

A hazai tudományos társaságokban viselt tagság a szakok létszámának %-os arányában a következő:

természettudomány	102 %	(Biologiai-, Rovartani-, Botanikai-, Földtani-, Parazitologiai-, Hidrologiai-, Anthropologiai Társaság ill. Szakosztály)
művészettörténet	96 %	(MRMÉT)
néprajz	87 %	(Néprajzi Társaság, Körösi Csoma Társaság, Agrártudományi Egyesület)
régészet	86 %	(MRMÉT, Ókortudományi Egyesület)
történelem	31 %	(Magyar Történelmi Társulat)
irodalomtörténet	27 %	(Irodalomtudományi-, Nyelvtudományi Társaság).

Külföldi egyesületi tagságok (a szakok létszámának %-os arányában):

régészet	21.3 %	(26 tagság, ebből 3 vidéki muzeumban)
természettudomány	18.8 %	(16 tagság, ebből 4 vidéki muzeumban)
művészettörténet	17.5 %	(17 tagság, ebből 1 vidéki muzeumban)
néprajz	10.0 %	(8 tagság, ebből 1 vidéki muzeumban).

A müszaki muzeológusok közül 3 fő, a történelem-, az irodalomtörténet-szakosok és a restaurátorok közül, valamint az egyéb kategóriába sorolható szakemberek közül 1-1 fő, a könyvtárosok közül 2 fő tagja külföldi tudományos egyesületnek.

A tudományos egyesületi tagság megoszlása a muzeumok kategóriái szerint a muzeológus létszám %-ában (hazai és külföldi együtt):

országos muzeumok	60.0 % (a BTM nélkül: 75.4 %)
megyei muzeumi szervezetek	51.3 %
szakmuzeumok	42.0 %.

Az országos muzeumok között - a saját muzeológus létszámhoz viszonyítva - az egyesületi tagok száma a legmagasabb a Néprajzi Muzeumban (72.3 %), az Iparmüvészeti Muzeumban (68.2 %) és a Szépmüvészeti Muzeumban (60.8 %).

Az egyesületi tagságok tekintetében a nagyobb megyei muzeumi szervezetek közül a Fejér- és a Baranya-megyei áll az első helyen.

6./ Társadalmi elismerés

Kormánykitüntetésben a szakterület dolgozói a kérdőiven feltüntetett időszakban (20 év) 57 alkalommal részesültek, mégpedig az országos muzeumok és a megyei muzeumi szervezetek egyenlő arányban. A vezető beosztásu kitüntetettek között a megyei muzeumigazgatók nagyobb számban (64.7 %) szerepelnek, mint az országos muzeumok vezetői (43.7 %).

Miniszteri kitüntetésben vagy dicséretben a szakterület dolgozói ugyanezen idő alatt 311 esetben részesültek. Ebből a megyei muzeumi szervezetek és az országos muzeumok részesedési hányada ismét azonos, a vezetőknél viszont - a kormánykitüntetésekhez képest - forditott a helyzet: az országos muzeumok vezetői 31.2 %-ban, a megyei vezetők 10.2 %-ban részesültek miniszteri kitüntetésben, ill. dicséretben.

Az összes kitüntetések 62.5 %-át 1961 és 1968 között kapták a jutalmazottak.

Más magasrangu kitüntetésről (pártkitüntetés, katonai kitüntetés, előző munkahelyen kapott kitüntetés, müvészeti dij, stb.) a megkérdezettek 41 esetben számolnak be.

7./ A dolgozók véleménye a munkafeltételekről (egy kérdés alapján):

Teljes mértékben elégedett a munkafeltételekkel a megkérdezettek 31.8 %-a, nagymértékben elégedett 37.0 %, kismértékben 21.3 %, a kérdésre nem válaszol 10.9 %. A kétharmados pozitiv vélekedés a más szakmákkal való összehasonlitás nélkül is értékes itéletnek minősithető a szakterületről.

A negativ válaszok aránya a legmagasabb a megyékben: 28.4 % (nem válaszol 10.0 %). Ugyanitt a vezetők még kevésbé elégedettek munkakörülményeikkel: 55.5 % tartja „kismértékben" kielégitőnek helyzetét.

A munkafeltételekre vonatkozó válaszok megoszlása a muzeumi kategóriák szerint a következő:

	pozitiv	negativ	nem válaszol
országos muzeumok	76.4 %	18.4 %	5.2 %
megyei muzeumi szervezetek	61.6 %	28.4 %	10.0 %
szakmuzeumok	54.9 %	18.0 %	27.0 %

A megyék közül a legkiegyensulyozottabbnak itélhető a helyzet a válaszok alapján Baranya és Szolnok megyében, elégedetlenek a munkatársak Bács, Veszprém és Zala megyében, teljesen negativ a vélekedés Hajdu megyében (1969-ben!).

Az országos muzeumok közül a legtöbb pozitiv választ a Nemzeti Muzeumban adták a dolgozók (87.7 %), közel ennyit a Természettudományi Muzeumban (85.8 %) és a Budapesti Történeti Muzeumban (85.3 %). Feltünően sok a negativ válasz a Petőfi Irodalmi Muzeumban (63.2 %).

A szakmuzeumok között kiemelkedően jó helyzetet jeleznek a dolgozók a legtöbb kis intézményben és zömmel közepesnek itélik helyzetüket a nagy szakmuzeumok dolgozói.

Mészáros Márta

A II. Naív Művészeti Triennálé Pozsonyban

A legutóbbi évtizedekben a képzőművészet uj irányzata: a naiv művészet keltette fel mind a művészetet kedvelők, mind a szakemberek érdeklődését. Ezzel a fogalommal jelölik általában azt a művészeti irányzatot, amelyet sem a hivatásos vagy „magas" művészeti ágak közé, sem a spontán primitiv művészet vagy népművészet kategóriái közé nem lehet besorolni, ugyanakkor lényegesen tartalmasabb, művészibb és többet nyujtó, mint az iskolázatlan amatőrök alkotásai. A naiv művészet fogalma, határa és tartalma tulajdonképpen nem kellően tisztázott és valószinüleg ez a tény is hozzájárult ahhoz, hogy a legutóbbi évtizedekben a művészeti muzeumok is világszerte felfigyeltek e művészeti irányzat értékeire, és e kategóriába sorolható művekkel gyarapitották gyüjteményeiket.

A Naiv Művészeti Triennálét a pozsonyi Szlovák Nemzeti Galéria kezdeményezte azzal a céllal, hogy a művészettörténetileg alig számontartott naiv művészet bemutatásának, kutatásának és publikálásának központja legyen. Az alapokmányban kitüzött és minden Triennálén kiosztásra kerülő dijakkal nemcsak a kiállitó művészeket szándékoztak további munkára sarkalni, hanem azzal, hogy a kiállitandó nemzeti gyüjteményekre és a benyujtott elméleti tanulmányokra is dijakat tüztek ki, a naiv müvek gyüjtését, illetőleg a naiv művészettel kapcsolatban felvetődött és eddig jórészt megválaszolatlan kérdések tudományos elemzését is szorgalmazták.

Az elhatározást követően rendezték meg 1966-ban az I. Naiv Művészeti Triennálét, amelynek egyértelmü nemzetközi sikere igazolta a kezdeményezés helyességét. Az ezév szeptemberében megrendezett II. Triennálén, amely a helyreállitott pozsonyi vár

impozáns termeiben kapott helyet, 23 ország vett részt. A szocialista országok közül Csehszlovákia, Jugoszlávia, Lengyelország, Magyarország és Románia, az európai kapitalista országok közül Ausztria, Belgium, Ciprus, Franciaország, Hollandia, Nagy-Britannia, Német Szövetségi Köztársaság, Norvégia, Olaszország, Spanyolország, Svájc és Svédország, a tengerentuli országok közül Brazilia, Kanada, Kuba és Mexikó, Afrikából Tunézia és Nigéria képviseltette magát. A résztvevő országok impozáns száma, a kiállitott több mint 600 mü lehetőséget nyujtott a szakembereknek és az érdeklődőknek arra, hogy világviszonylatban felmérjék a naiv müvészet szinvonalát, fejlődésének irányát, továbbá kapcsolatát az ugynevezett „magas" müvészettel, továbbá a primitiv müvészettel és a népmüvészettel. A nagy seregszemlén hazánkat az algyői származásu, jelenleg Szegeden élő parasztfestő, S ü l i A n d r á s 30 (zömében magánkézen l - vő) müve képviselte, melyeket a szegedi Móra Ferenc Muzeum m gbizásából Moldován Domokos gyüjtött össze.

A II. Triennálé ünnepélyes megnyitására 1969. szeptember 18-án került sor,melyen a helyi állami- és pártvezetőkön kivül a diplomáciai képviseletek tagjai, a helyi és a külföldi sajtó, a rádió és a TV képviselői is résztvettek. Természetesen ott voltak a nemzetközi zsüri tagjai és a nemzeti gyüjtemények vezetői és rendezői is. Dr. K a r e l V a c u l i k, a Szlovák Nemzeti Galéria igazgatója üdvözlő szavai után S t e f a n T k a c, a Triennálé szervezője mondo· - ünnepi beszédet. Ezután Dr. K u r t M a r t i n prcfesszor,a zsüri rangidős tagja hirdette ki a zsüri döntését az odaitélt dijakról. Az ünnepélyes megnyitó szlovák folklór müsorral zárult.

A nemzetközi zsüri (amelynek tagja volt Bálint Endre festőművész is) döntése szerint a Triennálé első diját: a naiv müvészet „atyjáról" elnevezett „Henri Rousseu" dijat, 10.000 cseh korona értékben I v a n R a b u z i n jugoszláv naiv festő nyerte el. Örömmel értesültünk arról, hogy a 7.000 koronás második dijat S ü l i A n d r á s kapta meg. Ugyancsak második dijat kapott E r i c h B o e d e c k e r nyugatnémet, és

Ondrej Steberle szlovák naiv művész is. A zsüri különböző dijakkal jutalmazta még a holland, az olasz és a kanadai nemzeti gyüjtemények összeállitóit, és Boris Kelemen jugoszláv kutatót elméleti munkásságáért. (A művészeti dijak odaitélésével kapcsolatos döntéssel a külföldi szakemberek egy része nem értett egyet. Szerintük Süli András jogosan pályázott a nagydijra és Boedecker érdemtelenül kapott második dijat. Süli András kivételes képességeit, képei művészi szinvonalát egyébként mindenki elismerte, ezt a kiállitás megnyitásán, majd a következő napokban a külföldi szakemberek gratulációiból, a külföldi meghivásokból és az ujságirók érdeklődéséből is lemérhettük.)

Süli András 1897-ben született Algyőn, Csongrád megyében. Hat elemit végzett, majd 18 éves koráig mezőgazdasági munkás, napszámos volt. Résztvett az I. világháboruban, majd fogságba esett. Egyéves fogság után hazatért Algyőre, ahol földmüvesként élt 1938-ig. Ekkor Szegedre költözött és azóta is ott él. Gyermekkora óta rajzolt és festett. Összegyüjtött és a Triennálén bemutatott képei 1933-38-ban készültek. Magyarországon ebben az időben indult meg az ugynevezett „őstehetségek" felkutatása; Süli Andrást is felfedezték, képeit az őstehetségek boltjában árusitották. Müvei hamar felkeltették az érdeklődést. Képein sajátos módon ötvöződnek az algyői falukép valóságának és a képzeletnek elemei, életének megtörtént eseményei, az algyői ház, a szobája, a baromfiudvar, az algyői templom belseje, a körmenet, a Tiszán uszó hajók, tutajok, a fellobogózott algyői vasutállomás a vonatokkal. Egy-egy témát több variációban is megfestett. Az elismerés és az erkölcsi siker ellenére művészi pályája mégis kettétörött. Budapestre küldött képei után nem kapta meg a várt honoráriumot és elkedvetlenedett. A birtokában levő képeket algyői házának udvarán halomba rakta és elégette. 1938-ban Szegedre költözött, Algyőre sohasem tért vissza többé és a festést is abbahagyta. Megmaradt képei közül ezideig 33 képet sikerült felderiteni. A pozsonyi I. Triennálén már 8 képe szerepelt, első gyüjteményes kiállitásának bemutatására a szegedi Móra Ferenc Muzeum vállalkozott

1968-ban. A most bemutatott 30 mü voltaképpen S ü l i A n d r á s torzóban maradt életmüve. A S ü l i A n d r á s életére és müvei sorsára vonatkozó adatokat M o l d o v á n D o m o k o s bocsátotta rendelkezésemre, akinek ezuton is köszönetet mondok.

A II. Naiv Müvészeti Triennálén kiállitó országok anyagát áttekintve az összegyült szakemberek vegyes benyomásaiknak adtak hangot. Immár hagyományosnak tekinthető módon ebben az évben is a naiv müvészet klasszikusainak müvei (B o m b o i s, S e r a p h i n e, B e a u c a n t, V i v i n) nyitották meg a kiállitott müvek sorát. Sajnos a klasszikusok közül most is hiányoztak Kelet-Európa müvészei, igy a gruz P i r o s z m a n a s v i l i is. A francia gyüjteményben nem találtuk a nagy elődök folytatóit. Ismét remek anyagot hoztak a jugoszlávok, gyüjteményükben a nagydijat nyert R a b u z i n finom álom-képein kivül megtaláltuk a már-már klasszikusként értékelhető „H l e b i n e-iskola" képviselőit, G e n e r a l i c, B u k t e n i c a és a nyáron elhunyt E m e r i k F e j e s müveit. A nagyszámu csehszlovák gyüjteményből kiemelkedtek a II. dijas S t e b e r l e bibliai témáju képei. A románok első izben jelentkeztek a Triennálén, köztük a moldvai kovácsmester P o p nagy sikert aratott szép kő szobraival. A nyugat-európai gyüjtemények vizsgálatakor megoszlott a szakemberek véleménye. Kelet-európaitól elütő jellegüek a müvészek életformája, társadalmi helyzete által meghatározott erkölcsi rendjük, szellemiségük folytán ezek az alkotások aligha sorolhatók a naiv müvek közé. Néhány szép képet láttunk a brazil, a kubai és a mexikói anyagban és mindenkinek kellemes meglepetést okozott a nigériai gyüjtemény sajátos ize, erőteljes kifejezési formái.

Végeredményben a kiállitó müvészek három csoportba oszthatók. Az első csoportba sorolhatók Közép- és Kelet-Európa naiv müvészei (magyar, csehszlovák, jugoszláv, román, lengyel), akiknek tulnyomó többsége földmüvelő életmódot folytat és akik olyan területeken éltek, ahol a téralkotó népmüvészeti ágak egyértelmüen funkcionális jellegénél fogva a festészet - legalábbis a

legutóbbi 100 évben - nem tartozott a népmüvészet hagyományos kategóriái közé. A második csoportba tartozik a nyugat-európai kiállitók többsége. Müveik egy részénél letagadhatatlanul jelentkezik a „magas-művészet" különböző stilusirányzatainak a hatása. Másoknál nem nehéz felfedezni a polgárosodás következtében az utóbbi száz évben elterjedt és népmüvészetnek tekintett müvészkedés (paraszt-festészet, fafaragás, stb.) jegyeit, azonban a művészek urbánus életformája, szellemisége által determinált témákkal és kifejezési formákkal. A harmadik csoportba sorolnánk a tengerentuli és afrikai müvészek többségét, akiknek müvei kétségtelen tehetségről tanuskodnak. Értékelésük előtt azonban meg kellene vizsgálni müvészetük kapcsolatát a helyi müvészeti irányzatokkal és a helyi népmüvészet különböző ágaival.

A Triennáléhoz ebben az évben is több rendezvény csatlakozott. Mindenekelőtt meg kell emliteni a Szlovák Nemzeti Galériában rendezett időszaki kiállitásokat (gyermekrajzok, fogyatékos értelmüek rajzai, Óceánia és Afrika müvészete, szlovák népmüvészet), amelyek azokra az ugyancsak nem magas müvészetként értékelhető kifejezési formákra, technikákra és pszichikai összetevőkre kivántak rámutatni, amelyek közel állanak a naiv müvészethez, amelyekből a naiv müvészet sajátos látásmódját és formavilágát kaphatta. A rendezvények sorához tartozott a várban rendezett „Nyugat-Szlovákia népmüvészete" cimü kiállitás, továbbá a nyugat-szlovákiai középkori emlékek bemutatása.

A Triennálé alkalmából rendezett tudományos szimpozion, amelyen mintegy 20 külföldi szakember vett részt, szeptember 19-én kezdődött. Az első napon a résztvevők együttesen megtekintették a kiállitásokat, délután pedig filmvetitéseken vettek részt. Az I. Triennáléről készült csehszlovák film után jugoszláv, olasz, nyugatnémet és csehszlovák naiv müvészekről készült filmeket láthattunk. Nagy sikerrel mutattuk be M o l d o v á n D o m o k o s három filmjét, amelyeket S ü l i A n d r á s r ó l, D u d á s J u l i r ó l és B e n e d e k P é t e r r ő l készitett.

A tulajdonképpeni szimpozionra 20-án került sor. Programját három bejelentett előadás és azok megvitatása alkotta. Az olasz J o r i, a csehszlovák M i c k o és a jugoszláv K e l e m e n előadásai közül különösen az utóbbié keltett élénk érdeklődést és váltott ki nagy vitát. K e l e m e n, aki B i h a j l i - M e r i n és J a k o w s k i után harmadikként kisérelte meg ez évben megjelent szép kiadásu könyvében, hogy a naiv müvészetről eddigi ismereteinket összefoglalja, előadásában a naiv müvészet fogalmi kérdéseivel, kritériumaival, határainak pontositásával foglalkozott. Az előadását követő vitában, amelyben holland, olasz, lengyel, csehszlovák, nyugatnémet, osztrák, svájci, francia és brazil kutatók vettek részt elsősorban abban a kérdésben mutatkoztak éles nézetkülönbségek, hogy vajjon a társadalmi környezet milyen mértékben determinálja a naiv müvész mondanivalóját, témáit, kifejezési formáit? Más megfogalmazásban: az életük java idejét paraszttársadalomban eltöltő kelet-európai müvészek munkái az agrár életmód, illetve az őket körülvevő társadalmi közeg miatt mások-e nyugat-európai, zömében ipari környezetben élő társaik müveinél? A vita e kérdésben és más kérdésekben is (fogalmi kérdések, határterületek problémái, kapcsolat más müvészetekkel, stb.) lezáratlan maradt, a résztvevők nem jutottak közös álláspontra. A nyilvánvaló müvészetfilozófiai nézetkülönbségeken kivül ez annak is tulajdonitható, hogy a téma elméleti vizsgálatának még nagyon is a kezdetén vagyunk. Ezért a szimpozion elhatározta, hogy a legközelebbi Triennálé alkalmával csak kiemelt rész-témák megvitatásának fog helyet adni (pl. iparosodás hatása a naiv müvészetre; népmüvészet és naiv müvészet kapcsolata; naiv müvészet az ipari társadalomban és a nagyvárosokban; a naiv müvészet és a modern müvészet kapcsolatai, stb.) és szorgalmazza naiv müvészekről készült monográfiák kiadását. A Szlovák Nemzeti Galéria vállalta egy e témákkal foglalkozó Bulletin rendszeres kiadását, továbbá olyan dokumentációs központ létrehozását, amely az egész világról gyüjti és közreadja a naiv müvészekkel kapcsolatos információkat. A Triennálé és rendezvényei több tanulsággal szolgáltak számunkra.

Mindenekelőtt az elért siker, S ü l i A n d r á s második dija arra kötelez, hogy a következő Triennálén jól kiválasztott anyaggal, jól felkészülve vegyünk részt. Kollégáink kutatásai azt sejtetik, hogy a magyar naiv müvészet még rendelkezik a hazai és a külföldi közönség által felfedezésre váró tartalékokkal. A Triennálé arról győzött meg bennünket, hogy a siker eléréséhez megfelelő propaganda is szükséges (többnyelvü katalógus, szines film, dokumentációs anyagok). A nemzetközi megismerés és elismertetés eszköze az is, ha a következő években a magyar parasztfestőket minél több hazai és külföldi kiállitáson népszerüsitjük.

A legtöbb szocialista és kapitalista országban külön muzeumot vagy gyüjteményt hoztak létre a naiv müvészek munkáinak megőrzésére. A magyar naiv müvészet iránti hazai és külföldi érdeklődés, továbbá az a tény, hogy a naiv müvészetnek egyik hazai müvészeti muzeum sem gazdája, sürgeti a magyar naiv müvészeti galéria létrehozását. Az eddigi kezdeményezések (pl. Moldován Domokos részéről Kecskeméten) nem vezettek eredményre. A leendő muzeum munkatársainak lesz a feladata, hogy a magyar naiv müvészek munkáit felkutassák, összegyüjtsék, tudományosan feldolgozzák és kiállitásokon, publikációkban népszerüsitsék. A muzeum bekapcsolódhat majd azoknak a kérdéseknek a tudományos vizsgálatába is, amelyek megvitatása az eddigi ismeretek és előmunkálatok elégtelensége miatt a II. Naiv Müvészeti Triennálén nem hozhatott eredményt.

Füzes Endre

Modellek a műszaki múzeumokban
— a IATM budapesti konferenciája —

A müszaki és ezen belül a közlekedési muzeumoknak napjainkban egyik legnagyobb - és egyre növekvő jelentőségü - problémája a modellépités. Ezért tüzte napirendre nemrég lezajlott budapesti konferenciáján a Közlekedési Muzeumok Nemzetközi Szövetsége (International Association of Transport Museums, IATM) ezt a témát.

I.

Az IATM a nemzetközi muzeumi élet uj szervezete, amelynek megalakitását az ICOM 1968. évi kongresszusán (Köln-München) mondták ki. Korábban a közlekedési és postamuzeumok problémáit az ICOM 17. sz. Bizottsága gondozta, amely egyike az ICOM nemzetközi bizottságainak. Noha e bizottság az átlagosnál nagyobb aktivitást tanusitott, tagságának az a része, amely Európa legjelentősebb közlekedési muzeumi gyüjteményeit reprezentálja, elégedetlen volt az eredményekkel. Ezért határozták el egy önálló nemzetközi egyesület alapitását, amelynek tagjai - szemben az ICOM-mal, amelynek természetes személyek a tagjai - jogi személyek, azaz muzeumok. Az ujonnan szervezett nemzetközi egyesületnek, az IATM-nak az alapszabályok szerint tagja lehet minden közlekedési és postamuzeum, továbbá más (müszaki, történeti, stb.) muzeum is, ha önálló közlekedési vagy postai osztálya (gyüjteménye) van. Az IATM önálló, független nemzetközi szervezet, amely azonban nem szakitotta meg kapcsolatát az ICOM-mal:a Szövetség egyben az ICOM 17. sz. Bizottságát is képezi és igy résztvesz az összes muzeumok világszervezetének munkájában is. A Szövetséget az ICOM közgyülésén a tiz tagu vezetőség tagjai képviselik.

Az IATM-nak jelenleg mintegy 120 tagja van, főként Európából,

de növekszik a tag-muzeumok száma a tengerentuli országokból is. Magyarországról eddig a Közlekedési Muzeum vett részt az ICOM 17.sz. Bizottsága tevékenységében; 1969-ben azonban kivüle a Postamuzeum és a Bélyegmuzeum is belépett az átalakitott, uj szervezetbe.

Az 1969 első felében lebonyolitott választás során az IATM elnöke Dr. R. E. J. WEBER, a hágai Holland Postamuzeum igazgatója, titkára Dr. G. ALBRECHT, a Kölni Történeti Muzeum igazgatója lett. A vezetőségben - Anglia, Franciaország, Norvégia, Olaszország, Svájc és az USA egy-egy muzeumi vezetője mellett - első izben kapott helyet két szocialista ország: Lengyelország és Magyarország reprezentánsa.

Az ujjáalakitott szervezettől a közlekedési és postamuzeumok mértékadó intézményei és szakemberei azt várják, hogy munkája rendszeres és az eddiginél szakmailag elmélyültebb legyen, nyujtson konkrét segitséget a közlekedési muzeológia problémáinak megoldásához, fejlessze a tagmuzeumok közti kölcsönösen előnyös együttmüködést. Ezért is mondták ki, hogy az IATM-nak intézmények (muzeumok) a tagjai, amelyek általában rendelkeznek a nemzetközi kapcsolatok fenntartásához és lehetőségeinek kihasználásához szükséges szellemi és anyagi erőkkel.

Az IATM az ICOM-mal egyidőben és ugyanazon a helyen tartja - 3 évenként - rendes közgyülését; a rendes közgyülések közt évenként rendkivüli közgyüléseket tartanak. Ugy érezzük, a budapesti Közlekedési Muzeum jó nemzetközi hirnevének tulajdonitható, hogy az 1968. évi kölni közgyülésen - amikor az IATM megalakitását kimondták - az 1969. évi rendkivüli közgyülés szinhelyéül Budapestet választották és megrendezésére a Közlekedési Muzeumot kérték fel. Az uj szervezet szakmai munkájának elmélyitését célozta az az elfogadott javaslatunk, hogy a közgyüléseket mindig nyilvános konferenciával kössék egybe, amely valamilyen, a közlekedési muzeológia szempontjából fontos témát dolgoz fel. A budapesti konferencián a vezetőség a „Modellek a müszaki muzeumokban" c. témát tüzte napirendre és a vonatkozó előadások ki-

dolgozására magyar előadókat kért fel. Ugy éreztük, ebben kifejezésre jutott a külföldi szakkörök elismerése a magyar Közlekedési Muzeum modell-gyüjteménye és általában a hazai modellezők munkássága, a vonatkozó elméleti és gyakorlati tevékenysége iránt.

Fentieken tulmenően az ICOM 17. sz. Bizottsága, illetőleg az IATM 1969. évi budapesti rendkivüli közgyülése azért is nagyjelentőségü volt számunkra, mert első izben történt, hogy ez a szervezet szocialista országban ülésezett. Ez lehetővé tette, hogy a szocialista országok közlekedési és postamuzeumai, valamint más, szakmailag érdekelt, főként müszaki muzeumai - amelyek eddig csak igen kis számban vettek részt e munkában - e szervezet tevékenységét jobban megismerjék és tevékenységébe nagyobb számban bekapcsolódjanak.

Ezt elősegitendő, a budapesti Közlekedési Muzeum 1969. junius 25-27.-ére - ugyancsak első izben ezen a szakterületen - m u n k a é r t e k e z l e t r e hivta össze az európai szocialista országok leginkább érdekelt muzeumainak vezetőit. Ezen az értekezleten 7 szocialista ország (Bulgária, Csehszlovákia, Lengyelország, Magyarország, NDK, Románia, Szovjetunió) 14 muzeuma képviseltette magát. Résztvevői egyhanguan megállapitották, hogy az értekezlet régi hiányt pótolt, és minden bizonnyal nagy lendületet fog adni a baráti országok szakmuzeumai szorosabb és intézményesebb együttmüködésének. Ennek gyakorlati hatásai máris mutatkoznak. Magyar viszonylatban pl. nagyjelentőségü, hogy megállapodás jött létre a moszkvai Polytechnikai Muzeum és a budapesti Közlekedési Muzeum közt: 1970 őszén Moszkvából ürhajózási kiállitást küldenek Budapestre, amelyet mi 1971-ben autóbusz- és teherautó-modell kiállitással viszonozunk. Az értekezlet a baráti országok szakmuzeumai együttmüködésének sok más lehetőségét is feltárta. Elhatározták továbbá, hogy e munkaértekezleteket a jövőben évente megtartják; a legközelebbi előreláthatólag az NDK-ban lesz,1970 nyarán. Végül fontos eredménye az értekezletnek, hogy előkészitette a szocialista országok érdekelt muzeumai nagyobb arányu belépését az IATM-ba.

Az IATM 1969. szeptember 7-12. közt megtartott budapesti rendkivüli közgyülése és konferenciája már tükrözte az előzőekben vázolt erőfeszitések eredményeit. A találkozón 14 ország (Ausztria, Bulgária, Csehszlovákia, Hollandia, Jugoszlávia, Lengyelország, Magyarország, NDK, Norvégia, NSZK, Olaszország, Svájc, Szovjetunió, USA) 25 muzeumának 40 képviselője vett részt, köztük 5 olyan szocialista országbeli muzeum, amely ugyan még nem tagja az IATM-nek, de belépése a közeli jövőben várható.

A budapesti találkozó 6 napos programját igyekeztünk változatossá tenni. Az IATM rendkivüli közgyülésén, a vezetőség ülésén és a modellekkel foglalkozó nyilvános konferencián felül muzeumok és üzemek látogatása, valamint egyéb társadalmi rendezvények szerepeltek a programban.

A résztvevők első izben szeptember 7.-én este találkoztak a Közlekedési Muzeumban, ahol egy erre az alkalomra rendezett a l k a l m i k i á l l i t á s o n mutattuk be a Muzeum történetét 1896-tól napjainkig. A Muzeum vezetője által adott fogadáson levetitettük a „Magyar Rapszódia" c. szines filmet.

A következő napon délelőtt a résztvevők megtekintették a Közlekedési Muzeumot, tájékoztatást kaptak a Muzeum gyüjtő-, feldolgozó- és restauráló munkájáról, majd bemutattuk számukra „A távolság legyőzése" c. szines muzeumi filmet.

Ugyanezen a napon délelőtt nyitották meg a Nemzetközi Modellkiállitást a Budapesti Nemzetközi Vásár 44. sz. pavilonjában. E szines és gazdag kiállitást - magyar, csehszlovák és NDK-beli modellezők résztvételével - a Magyar Vasutmodellezők és Vasutbarátok Országos Egyesülete rendezte, a budapesti Közlekedési Muzeum és a drezdai Verkehrsmuseum közremüködésével.

A modellkiállitáson - amelyet szeptember 8. és október 10. közt kb. 25.000 látogató tekintett meg - nagy figyelmet keltett a

Közlekedési Muzeum exponátum-sorozata: a MÁV 326 sorozatu gőzmozdony kiállitási célra levágott, 1:1 méretarányu orr-része, amelyhez ugyanezen mozdonytipus 1:5, 1:12, 1:20, 1:45, 1:87, 1:120 és 1:160 méretarányu modelljei csatlakoztak, igen tanulságosan szemléltetve a léptékváltozás hatását a modell tulajdonságaira.

Szeptember 8.-án délután a külföldi résztvevők autóbuszköruton vettek részt, megtekintették a főváros nevezetességeit, majd látogatásukat a Várban, a Budapesti Történeti Muzeumban fejezték be, ahol BARTOS ISTVÁN, a Fővárosi Tanács VB. elnökhelyettese adott részükre fogadást.

A találkozó legkiemelkedőbb eseménye - szeptember 9.-én - a nyilvános konferencia volt, amelyet a Magyar Tudományos Akadémia Müszaki Tudományok Osztályának támogatásával a Közlekedési Muzeum előadótermében tartottak meg. Ezen a külföldi vendégeken kivül számos magyar közlekedési és hirközlési, valamint muzeumi szakember, továbbá modellező vett részt.

A konferenciát Dr. R. E. J. WEBER elnök nyitotta meg, majd Dr. FÜLEP FERENC, az ICOM Magyar Nemzeti Bizottságának elnöke üdvözölte a jelenlevőket.

Ezt követően Dr. CSANÁDI GYÖRGY, az MTA levelező tagja, közlekedés- és postaügyi miniszter mondott megnyitó beszédet. A közlekedési kormányzat és az Akadémia nevében üdvözölve a konferencia résztvevőit, méltatta a magyar Közlekedési Muzeum tevékenységét és a közlekedési muzeológia, a kapcsolódó tudományos munka fontosságát hangsulyozta. A közlekedési és postamuzeumok tevékenységében - mondotta - a mult emlékeinek gyüjtésén, feldolgozásán és a hagyományok ápolásán felül jelentős szerepet kell kapnia a jelen, sőt a jövő problémáinak is. Kiemelte, hogy a Közlekedési Muzeum ebben egyre nagyobb szerepet vállal. Igy pl. a mult évben az Országgyülés által is elfogadott Közlekedéspolitikai Koncepció széleskörü megismertetését a Muzeum nagyszabásu kiállitása igen sikeresen szolgálta. Örömét fejezte

ki afelett, hogy az IATM budapesti konferenciája egy igen fontos és a muzeumi szakköröket világszerte foglalkoztató probléma: a modellek kérdéseinek beható tanulmányozását tüzte napirendre.

A konferencia második részében került sor a modellekkel foglalkozó előadásokra, majd szeptember 11.-én - egy külön ülés keretében - a korreferátumokra és a vitára.

Az IATM zártkörü, r e n d k i v ü l i k ö z g y ü l é s é t szeptember 9.-én délután tartották, amelyen - többek közt - elfogadták Dr. G. ALBRECHT titkári beszámolóját és a pénzügyi jelentést, elhatározták az IATM tag-intézményeiről egy tájékoztató kiadvány megjelentetését, továbbá megvitatták a jövő évi rendkivüli közgyülés főtémájára vonatkozó javaslatukat.Az 1970. évi rendkivüli közgyülés előreláthatólag Bécsben lesz.

A közgyülés után ülést tartott az IATM vezetősége is, ahol elhatározták, hogy az 1970 évi konferencián az eredeti közlekedési muzeumi tárgyak problémáit (gyüjtés, feldolgozás, őrzés, konzerválás, stb.) fogják megvitatni.

Ez alkalommal a résztvevők megtekintették a „100 éves a Magyar Posta" c. szines filmet, majd résztvettek a Technika Házában adott fogadáson, ahol RÖDÖNYI KÁROLY miniszterhelyettes, a Közlekedéstudományi Egyesület főtitkára adott tájékoztatást az Egyesület tevékenységéről.

Szeptember 10.-én a külföldi résztvevők balatoni kiránduláson vettek részt. Utközben, Székesfehérváron megtekintették az immár ötödik vidéki állomáshelyén bemutatkozott „Közlekedési gyermekrajz kiállitás"-t. Tihanyban pedig meglátogatták a Közlekedési Muzeum „Hajók a Balatonon" c. kiállitását is.

Szeptember 11.-én délután - a nyilvános konferencia vitájának lezárása után - a külföldi vendégek a Postamuzeum és a Bélyegmuzeum gyüjteményeit tekintették meg,este pedig Dr.CSANÁDI GYÖRGY miniszter fogadta hivatali helyiségében az IATM vezetőségét.

A budapesti találkozó utolsó napján, szeptember 12.-én a konferencia résztvevői a budapesti Metro épitkezéseit látogatták meg, majd az Ikarus Karosszéria- és Járműgyár megtekintése szerepelt a programban; a gyárban TOLDI JÓZSEF vezérigazgató tájékoztatta a vendégeket a magyar járműipar eme legnagyobb fejlesztés előtt álló vállalatának tevékenységéről. Délután vendégeink az Uttörővasuton tettek kirándulást, este pedig a Hunyadi sétahajó fedélzetén került sor a záróülésre. Itt Dr. R. E. J. WEBER elnök foglalta össze a budapesti találkozó gazdag eredményeit és mondott rendkivül meleg hangu köszönetet a magyar rendezőknek. Befejezésül a hajó fedélzetén a Közlekedési Muzeum adott bucsuvacsorát a vendégeknek; itt kapták meg a Muzeum vezetőjétől az IATM 1969. évi budapesti találkozója alkalmából készitett müvészi emlékplakettet.

III.

Mint emlitettük, a budapesti találkozó legkiemelkedőbb eseménye a n y i l v á n o s k o n f e r e n c i a volt, amely a modellek problematikáját tárgyalta meg.

A bevezető előadást Dr. CZÉRE BÉLA, a közlekedéstudományok doktora, a Közlekedési Muzeum főigazgatója tartotta „A modellek tudományos és társadalmi jelentősége napjainkban" cimen.

A modellezés történeti fejlődésének, a tudományos megismerésben, valamint a technikai és müvészeti alkotásban betöltött szerepének általános vázolása után a következőket állapitotta meg:

A XIX.-XX. században a tudomány és a technika egyre gyorsuló ütemben fejlődött és fejlődik. A t u d o m á n y, amelynek célja, hogy az ember az őt körülvevő természetet és önmagát is egyre jobban megismerje, a világban érvényesülő törvényszerüségeket kutatva, kénytelen a végtelenül bonyolult valóságot le-

egyszerüsitve, annak egy-egy jelenségcsoportját izolálva megközeliteni, azaz: modelleket alkotni. A t e c h n i k a pedig, amely a természeti környezetbe való beavatkozás, a termelés eszközeit teremti meg az alap- és alkalmazott tudományok által feltárt törvényszerüségek tudatos felhasználásával, alkotó munkássága során szintén egyre gyakrabban él - ilyen vagy olyan értelemben - a modellek készitésével. Nem csoda tehát, hogy napjainkban a modell-fogalom rendkivül kiszélesedett, s a modellek és a modellezés iránt a tudomány és a technika széles területén soha nem tapasztalt érdeklődés bontakozott ki.

A modern tudományban és technikában a modell - amelyet k i s é r l e t i m o d e l l-nek nevezhetünk - a megismerés fontos eszközévé vált,amely a megismerés más módjaival együtt megrövidíti, pontosabbá teszi, sőt bizonyos esetekben egyáltalán lehetővé teszi a tudományos ismeretek bővitését. A modell ezt a szerepét főleg az a n a l ó g i á b a á l l i t á s révén tölti be. Ha két dolog közül az egyik már eleve ismert, vagy egyszerübb és igy könnyebben tanulmányozható, a közöttük objektive, a valóságban létező analógia felismerésével és a megfelelő modell kidolgozásával a másik, bonyolultabb, kevésbé ismert dolog könnyebben megismerhető. Ily módon a modell egy k ö z b e n s ő h i d szerepét töltheti be az elmélet és a gyakorlat, az absztrakt és a konkrét között. Ezt a lehetőséget ma már nemcsak a természettudományok, hanem a társadalomtudományok területén is egyre jobban kihasználják. A fizika, ezen belül az atom- és magfizika, a kémia, a biológia területei mellett a pszichológia, a geológia és a csillagászat, a társadalomtudományok körében pedig a szociológia és a gazdasági tudományok, a pedagógia és a didaktika, a nyelvtudományok, sőt a hadtudományok azok, amelyek egyre kiterjedtebben élnek a modellezés lehetőségeivel. Bizonyos értelemben talán még nagyobb a modellek jelentősége az alkalmazott tudományok, igy a müszaki tudományok, s a bennünket legközelebbről érdeklő közlekedéstudományok szempontjából.

Ezek a modellek egyaránt lehetnek - ha az anyag és az emberi

tudat relációja alapján osztályozzuk őket - a n y a g i, azaz érzékletes, fizikai modellek és e s z m e i, azaz ideális, elméleti vagy matematikai modellek. Utóbbiak kidolgozásának különösen nagy lendületet adott a kibernetika kifejlődése, amely napjaink tudományos-technikai forradalmának egyik fő mozgató rugója.

A k ö z l e k e d é s b e n a modellek felhasználásának olyan, ma már klasszikusnak tekinthető területei vannak, mint a hidromechanikai kisérletek a hajótest ellenállásának vizsgálatára, a különféle aerodinamikai kisérletek a repülésben, a vasutnál - többek közt - a jármü és a pálya kölcsönhatásainak vizsgálata, ujabban pedig a nagysebességü és a légpárnás járművek modellkisérletei, stb. E materiális modellek mellett az utóbbi időkben rohamosan novekszik az elméleti, matematikai modellek felhasználása a közlekedés áramlási jelenségeinek, üzemi, irányitási folyamatainak, gazdasági-tervezési problémáinak megoldásában, a döntések optimalizálásában, általában a kibernetizálás és automatizálás eredményeinek hasznositása során.

Ily módon a tudományos-technikai forradalom korában a modellezés egyre ujabb formákat ölt, a használatos modellek nemcsak alkalmazási volumenük tekintetében sokasodnak, hanem nagy mértékben differenciálódnak és specializálódnak is. Ez szükségessé teszi, hogy revizió alá vegyük a modellre vonatkozó régebbi, klasszikusnak nevezhető nézeteket, definicíókat, megpróbáljuk követni a rohamos fejlődést a t e r m i n o l ó g i a tisztázásával is.

A modellek nagy és egyre növekvő jelentősége azonban nem szoritkozik a tudományok és a technikai, illetőleg müvészeti alkotás területére.

Az elsődleges emberi megismerésen tul - amely a tudomány feladata - társadalmilag, a haladás szempontjából felmérhetetlen a jelentősége az ismeretek továbbadásának, a „másodlagos megismerés"-nek, amelynek területe ugyancsak egyre szélesedik, nemcsak

az ismeretek rohamos bővülése miatt, hanem a továbbadás módjai tekintetében is: az intézményes iskolai oktatás mellett a népmüvelés legváltozatosabb formáit is felöleli. Ide tartozik a muzeumok, köztük a müszaki, ezen belül a közlekedési és postamuzeumok népmüvelési tevékenysége is, amely napjainkban - amikor a munkaidő csökkenése és a szabadidő növekedése világszerte érvényesülő tendencia - egyre nagyobb hangsulyt kap.

Az ismeretek továbbadásában, illetve megszerzésében, annak a felemelő érzésnek előidézésében, amelyet szokás „logikai öröm"-nek is nevezni,a modellnek már régóta jelentős a szerepe. A materiális modell a maga érzékletességével egyedülálló módon demonstrál, kelti fel érdeklődésünket és könnyiti meg az ismeretszerzést, - különösen a müködő, részben vagy egészben funkcionális modell. A modellek hovatovább mindenüvé bevonulnak: a tudomány és a müszaki, illetve müvészi alkotás, valamint az iskolai oktatás és a népmüvelés mellett egyre jobban kihasználja a modell nagy vonzóerejét a kereskedelmi élet, a reklám és a propaganda is. Egyre nagyobb szerepet kap a modell a szórakoztatásban; nem kétséges, hogy a modellezés a játékos ember, a „homo ludens" legnemesebb, legkonstruktivabb „hobby"-jai közé tartozik, akár a kisebb igényü barkácsolásról, akár a magasabb igényeket támasztó sportszerü modellezésről van szó. Hogy gyermekeink szórakozásában és nevelésében, a technika iránti szenvedélyes érdeklődésük kielégitésében a játék-modellek, elsősorban a járműmodellek milyen nagy szerepet töltenek be, erről alig is kell bővebben szólni. Bizonyitja ezt a modellvasutakat, autókat, hajókat, repülőgépeket gyártó iparágak fejlődése, egyre magasabb müszaki és esztétikai szinvonala is.

A modell-világban sajátos helyet foglalnak el a müszaki muzeumok, köztük egészen kiemelten a közlekedési muzeumok. Modelljeikkel szemben magas technikai, történeti és esztétikai követelményeket, bizonyos exponátumokkal szemben pedig jelentős didaktikai igényeket kell támaszta.., részben annak a tömeghatásnak megfelelően, amelyet a muzeumok a köznevelés és közizlés terén kifejtenek, részben azon morális-tudományos kötelezettség foly-

tán, amely tudományos-intézményi jellegükből reájuk hárul.

A közlekedési muzeumok jelentős része a modellek épitése és exponálása terén hosszu tapasztalatokkal, komoly tradiciókkal rendelkezik. Ezek a tradiciók azonban nem maradéktalanul pozitivek. Az évszázados örökség, a régi modellépitési és exponálási technika - beleértve a léptékek tradicionális megválasztását is - néha visszahuzó erővel jelentkezik muzeumaink fejlesztésében.

Ha szem előtt tartjuk a modern müszaki muzeológia követelményeit, azt az igényt, hogy intézményeink a multat és a jelent - sőt több tekintetben a jövőt is - lehetőleg a maga szerves egységében mutassák be, akkor az eredeti történelmi, valóban muzeális értékü exponátumaink sorát egyre nagyobb mértékben modellekkel kell kiegészitenünk. Különösen élesen megmutatkozik ez a követelmény napjainkban, amikor a közlekedéstechnika is forradalmi korszakát éli, s a régi járművek, igy a gőzmozdonyok, gőzhajók, de a gyorsan avuló repülőgépek és más járművek, berendezések egész sora is bevonulna a muzeumba, ha volna számukra hely.

A közlekedési muzeumokban őrzendő exponátumok számának gyorsuló növekedése, az eredeti tárgyak egyre nagyobb arányban modellekkel való helyettesitésének szükségessége, a modellek szinvonala iránti igények növekedése, - szembeállitva az ilyen mértékben sohasem bővithető kiállitási és raktározási kapacitással, a szinvonalas és különösen a funkcionális modellek nagy költségével és a mindenütt szük modellépitő kapacitással: ez az a gyakorlati probléma, amely muzeológusaink, szakembereink, a müszaki és közlekedési muzeumokat irányitó hatóságok és az intézményeiket támogató barátaink számára is sulyos gondot jelent napjainkban.

PETRIK OTTÓ okl.mérnök,a Közlekedési Muzeum Müszaki és Módszertani Osztályának vezetője „Modellek a müszaki muzeumokban" cimen tartott vitaindító referátumot a konferencián.

Előadása első részében a modellek rendszerezésével foglalkozott. Diagramokon mutatta be

- a természetes és mesterséges (a lényeges és a lényegtelen tulajdonságok szerinti) rendszerezés szempontjait,
- az eszmei és anyagi modellek, valamint
- a leképezés elve szerinti osztályozást,
- a müszaki modellek (1.ábra) és ezen belül
- a demonstrációs müszaki modellek (2.ábra) osztályozását.

A továbbiakban az előadás a vonatkozó terminológiai kérdésekkel foglalkozott, kritikailag tárgyalva a modell, a főkivitel, a makett, az atrap, a dioráma, a demonstrációs modell és a rekonstrukció fogalmait. Ezek közül a muzeológiai szempontokból fontosabbakat alább ismertetjük.

M o d e l l. A mai modell-fogalom őse MARCUS VITRUVIUS POLLIO római épitész „De architectura libri X" cimü munkájában jelentkezik először, mégpedig modul = mérték értelemben. Az oszlopokkal, ajtókkal és oltárokkal foglalkozó IV. könyv III. fejezetében van szó a modulról, mint az oszlopok és oszloprendek összehasonlitására alkalmas relativ léptékről. A modul ugyanis a vizsgált oszlop alsó sugarával egyező hosszuság, s ehhez kell viszonyitani egy oszloprenden belül minden további méretet. Tehát ha különböző oszlopok modul-arányai azonosak, akkor ezek geometriailag hasonlók (!), azaz már a modell szó eredetében megtaláljuk legjellemzőbb sajátosságát: a hasonlóságot.

A modell szó a középkorban a különböző nyelvekben különböző formában, de egyaránt a helyes méretü, „léptékü" minta értelmében él tovább; a mai értelemben vett müszaki modellek pedig a középkor vége felé jelennek meg. Ezek hosszu ideig kizárólag geometriailag arányosan kicsinyitett léptékmodellek voltak, és azt a célt szolgálták, hogy könnyen érthetően, „kézzelfoghatóan" mutassák be a megbizónak,milyen is lesz az épitendő palo-

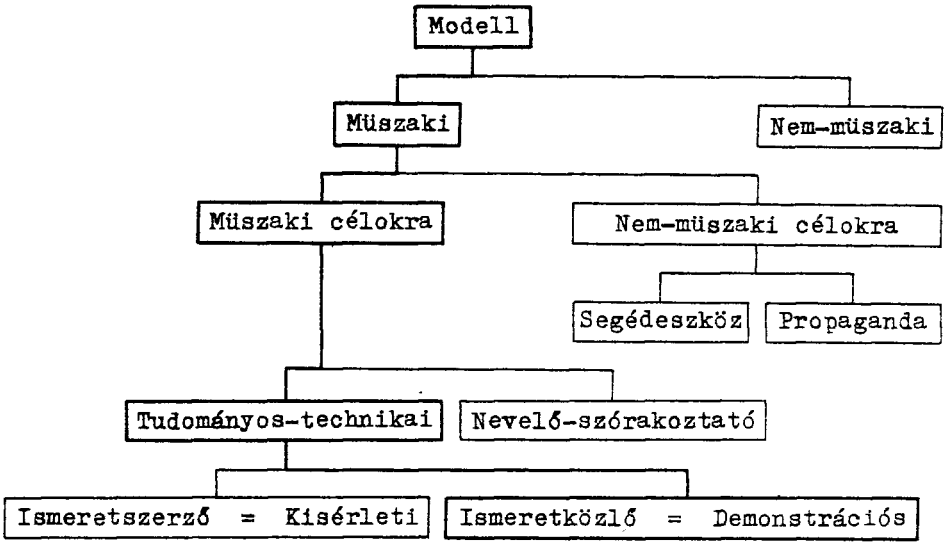

1. ábra: A müszaki modellek osztályozása felhasználás szerint

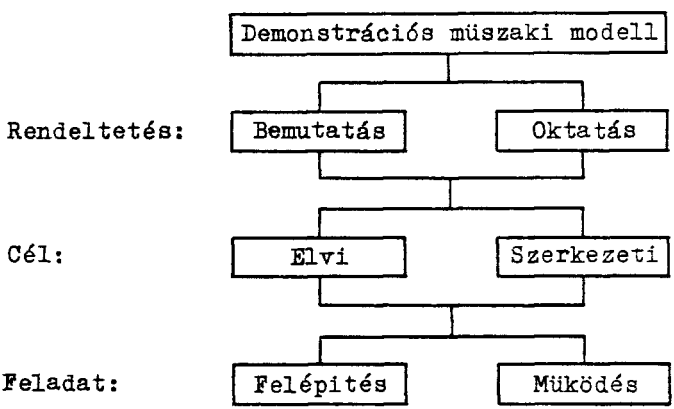

2. ábra: A demonstrációs müszaki modellek osztályozása felhasználás szerint

ta, templom, erődités, stb. Az épitészeti jellegü modellek mellett rövidesen megjelennek a bonyolultabb müszaki létesitmények, hajók, hidak modelljei, melyek már fejlettebb tipust képviseltek: amellett, hogy részlettervként is szolgáltak, nem egyszer - különösen a nagyobb méretüek - már alkalmasak voltak a funkció szemléltetésére és kisérletezésre is.

Jelentős változás állott be a müszaki modellezés területén a XVIII. sz.folyamán, éppen a közlekedési technika fejlődése következtében: megjelentek a kifejezetten kisérleti modellek, elsősorban a közegellenállás vizsgálata céljából. Tehát az eddigi, pusztán geometriai alapokon végzett leképzés mellett megjelent az erőhatásokkal operáló dinamikai modellezés, s ennek során rövidesen nyilvánvalóvá vált, hogy az összefüggések feltárása érdekében komoly elméleti vizsgálatokra van szükség. Ez vezetett el a modellezés törvényszerüségeinek még ma is folyamatban lévő fokozatos feltárásához, a fizikai hasonló modellezés mellett az analóg modellek alkalmazásához. E fejlődés során a modellfogalom terjedelme rohamosan bővült.

Az elmondottak alapján leghelyesebb a modell fogalmat a legáltalánosabb értelemben használni. Ilyen értelmü meghatározása körülbelül a következő lehet: „A modell valamilyen tárgy, folyamat vagy fogalom olyan megjelenitése (reprezentációja), mely alkalmas arra, hogy az eredeti jelenséget a kivánt célnak megfelelően tükrözze (reprodukálja)."

M a k e t t. Használatában és értelmezésében muzeumi vonalon az egyik legtöbbet vitatott kifejezés. A szó maga az olasz m a c c h i e t t a (= vázlat, terv), illetőleg közvetlenül a francia m a q u e t t e szóból származik.

Nem muzeumi területen a kifejezésnek néhány meghatározott jelentésü alkalmazása ismeretes (pl. a szinpadtechnikában a szinpad modellje diszlettervezés céljából; filmfelvételekhez készült ideiglenes létesitmények; nyomdászatban a tördelt könyvterv, illetőleg kötésterv eredeti anyagokból és méretekben).

Az épitészetben egyes objektumok arányosan kicsinyitett, de részletesen nem kidolgozott mását jelöli, elsősorban a tömegarányok érzékeltetése céljából.

Müszaki területen a tervezőintézeti gyakorlatban általában már meglévő létesitmények modelljeit nevezik makettnek; ugyanilyen értelemben használják az amatőr modellezők is, mikor pl. meglévő repülőgépek, hajók, stb. nem müködő, de alakhelyes (arányos) modelljeit nevezik maketteknek.

A kiállitási technikában (pl. kereskedelmi propaganda céljára) a kisebb értékü, ideiglenes, illetőleg kevésbé hüen leképezett és jelentős mértékben esetleg müvészi elemet tartalmazó modelleket nevezik makettnek. A muzeumi exponálástechnikában legtöbbször a diorámákban elhelyezett objektumokat is makettnek nevezik: ezek az erőteljesebb hatás céljából gyakran valóban nem alakhelyesen leképezett modellek (pl. a perspektiva érdekében torzitottak, stb.).

A felsorolt szokásos alkalmazásokat összevetve és figyelembe véve, hogy a modell funkciója szempontjából muzeumban nem lényeges, hogy meglévő vagy tervezett létesitményt ábrázol-e, a makett kifejezés használatát a következő értelemben javasoljuk: meglévő vagy tervezett létesitmények geometriailag helyes, de általában egyszerüsitett leképzése, többnyire valamilyen aktuális céllal.

D i o r á m a. A görög dia (= át) és orama (= jelenet, kép) szavak összetételéből alkotott kifejezés, de eredetileg valóban hátulról átvilágitott képet jelentett. L. J. M. DAGUERRE találta fel 1822-ben; később a hatás fokozása céljából a kép előterébe különféle tárgyakat állitottak. A kiállitási technikában diorámán ma olyan megjelenitést értünk, melynél a figurális előtér (emberi alakok, makettek, stb.) és a festett háttér együttesen kelt élethü benyomást a szemlélőben.

Rokonértelmü kifejezés a p a n o r á m a, mely a pan (= min-

den, összes) előtagnak megfelelően abban különbözik a diorámától, hogy az egész horizontot bemutatja, összhangban az előtér tárgyaival,s igy nyujt élethü illuziót. A szokásos szóhasználat szerint azonban panorámánál nem kell szükségszerüen tárgyaknak is szerepelniök, ez lehet csupán festmény is (pl. körkép).

A müszaki muzeumi kiállitástechnikában diorámán általában az emlitett figurális előtér és festett háttér együttesét értjük, továbbá igy szokás nevezni egyes ismert, főképpen középkori és korai ujkori müszaki ábrák vagy metszetek (pl.KYESER, LEONARDO, AGRICOLA, AMMAN, LEUPOLD, stb.) figurális, térbeli megjelenitését is, ami esetleg vonatkozhat csupán egyetlen tárgyra.

D e m o n s t r á c i ó s m o d e l l. Igy nevezik - vagy nagyobb,terjedelmesebb berendezés esetén csak demonstrációnak - a többnyire valamilyen folyamatot részletesen ismertető, magyarázó, s általában müködő, sőt a közönség által müködtethető modellt vagy modellegyüttest. Hasonló értelemben használt a teljes modell (Gesamtmodell) kifejezés, de inkább nem müködő objektumokra.

Tekintettel arra, hogy a müszaki muzeumokban elhelyezett valamennyi modell célja ismeretközlés, tehát demonstráció, az emlitett célu modellek magyarázó jellegének kihangsulyozása érdekében helyesebbnek tartjuk az egyébként ritkán használt d i d a k t i k a i m o d e l l kifejezést.

R e k o n s t r u k c i ó. Az eredetileg ujjáépitést jelentő kifejezést ma a müszaki muzeumi gyakorlatban a legkülönbözőbb technikatörténeti értéket jelentő eredeti tárgyakra és utánzatokra alkalmazzák. Egyetlen meghatározott jellemző az M = 1:1 méretarány.

Tekintettel arra, hogy a technika egyéb területein, az iparban vagy pl. a közlekedési hálózatban rekonstrukción valamely létesitmény korszerüsitett ujjáépitését értjük, a muzeumi gyakorlatban ez a kifejezés a részben eredeti,vagy több helyről szár-

mazó alkatrészekből felépitett, azaz helyreállitott objektumra illik leginkább. Ezzel szemben az M = 1:1 méretarányu utánzatok (Nachbau, Nachahmung, Nachbildung) és másolatok (Kopie) helyes elnevezése r e p r o d u k c i ó lehetne,ami egyébként teljesen megfelelne a képzőművészeti és fototechnikai szóhasználatnak.

Az előadás harmadik része először a m u z e u m i m ü s z a k i m o d e l l e k kategórizálását (3. ábra) tárgyalta,majd a teljes értékü muzeumi müszaki modellekkel szemben támasztott követelményeket fejtette ki. Ezek:

- a h i t e l e s b á z i s (forrásértékü dokumentáció és tudományos igényü tanulmány),
- a h e l y e s l e k é p e z é s (a szerkezeti megoldás, müködés, felszerelés, a felhasznált anyag, sőt a gyártástechnológia tekintetében is),
- a m é r e t h ü s é g.

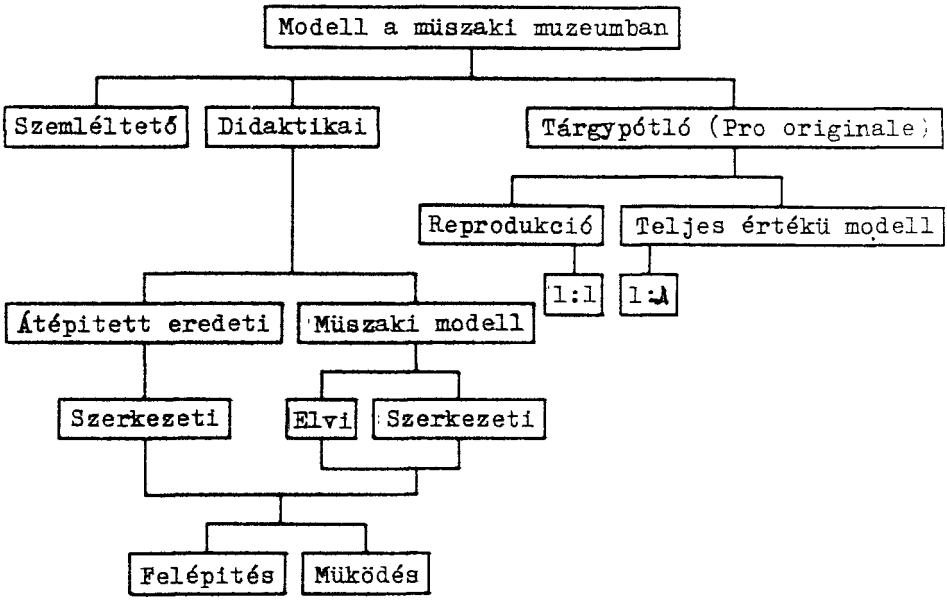

3. ábra: Müszaki muzeumokban alkalmazott modellek osztályozása

Az elmondottakat az előadó vetitett képekkel illusztrálta, helyes és helytelen modellépitési példákat mutatott be.

Befejezésül javaslatot tett az előadó, hogy az IATM foglalkozzék:

- a nemzetközileg egységes terminológia kidolgozásával,
- a müszaki muzeumi modellekkel szembeni követelmények nemzetközi szinten való rögzitésével és elsősorban egy léptékszabvány (ajánlás) kiadásával,
- a fentiek érdekében - gyüjteményi áganként - nemzetközi statisztikai adatgyüjtés megvalósitásával.

A nyilvános konferencia folytatásaként, szeptember 11.-én került sor a korreferátumokra és a vitára. Az elhangzott magyar előadásokhoz D. H. COUVÉE, a hollandiai Rijk Museum igazgatója, M. C. SLOAN, az amerikai (Ohio) Légierők Muzeuma igazgatója és K. WILENSZKAJA, a moszkvai Polytechnikai Muzeum igazgatóhelyettese tartottak korreferátumot, főleg saját muzeumaik tapasztalatait és gyakorlatát ismertetve. Ezen felül a javaslatokkal több hozzászóló foglalkozott.

Az eredményeket Dr. R.E.J. WEBER elnök foglalta össze. Javaslatára az IATM nemzetközi munkabizottságokat küldött ki, amelyek a terminológia egységesitésével és a modell-léptékekre vonatkozó ajánlások kidolgozásával foglalkoznak.

Ugy érezzük, hogy az IATM budapesti közgyülése és konferenciája teljes mértékben betöltötte hivatását: uj területeit tárta fel a közlekedés és posta nemzetközi kapcsolatainak, elősegiti a közlekedési muzeológia további lendületes fejlődését, alkalmat adott a szocialista országok érdekelt intézményeinek a szélesebb nemzetközi tevékenységbe való bekapcsolódásra és nem utolsó sorban: értékes uj barátokat szerzett a szocialista magyar kulturának.

Czére Béla

A XXII. Nemzetközi Művészettörténeti Kongresszus

Szeptember 15. és 20. között Budapesten került megrendezésre a XXII. Nemzetközi Művészettörténeti Kongresszus, ezuttal első izben szocialista országban. Az UNESCO égisze alatt létrejött rendezvény előkészitése a Nemzetközi Művészettörténeti Bizottság (CIHA) Magyar Nemzeti Bizottságának, azaz a Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Bizottságának feladata volt. Ezt a tényt kétségtelenül a magyar művészettörténet-tudomány eredményes munkáját illető nemzetközi elismerés jeleként kell elkönyvelnünk. Az elismerés azonban a határokon belül is megnyilvánult. A kongresszus munkájának eredményesebbé tételéhez, ugyanis a Minisztertanács, az érintett minisztériumok, valamint a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága mellett mint házigazda a Magyar Tudományos Akadémia, az Eötvös Lóránt Tudományegyetem, a Kulturális Kapcsolatok Intézete, a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat, a Magyar-Szovjet Baráti Társaság, az Esztergomi káptalan, a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat és a Képzőművészek Szövetsége is hozzájárult.

A mostani kongresszus alkalmából érdemes arra emlékeztetnünk, hogy Párizson és Amszterdamon kivül csak Budapest dicsekedhet azzal, hogy kétszer választották ilyen rangos nemzetközi tanácskozás szinhelyévé. A 73 évvel ezelőtt, 1896. október 1. és 3. között megrendezett IV. nemzetközi kongresszus résztvevőinek száma - a rendelkezésre álló adatok szerint - a mostaninak mintegy egyhatoda volt. Most három világrész 25 országából több mint 600 résztvevőt számolhattunk. Ebben a nagy számban igen tekintélyes helyet foglaltak el a szocialista országok és a Szovjetunió képviselői.

Bár a 73 évvel ezelőtti előadók között neves hazai és külföldi tudósok szerepeltek, a milleniumi ünnepségek görögtüzében e, csak egy szakmát érintő eseménysorozat nem érvényesült kellőképen. Az akkori, inkább véletlenszerüen egymásmellé került értekezésekkel szemben a mostani, már megfelelő publicitást is kapott kongresszuson a szervezés korszerüsége már abban is megmutatkozott, hogy a megbeszélésre szánt témák közös gondolathoz: „Az egyetemes fejlődés és a regionális változatok a müvészettörténetben" problémaköréhez kapcsolódtak.

A kongresszus előadásai 12 szekcióban folytak. Ezek közül 8 a müvészettörténet stiluskorszakait követte, a népvándorlás korától elkezdve egészen a XX. század közepéig. A XIX. és XX. század problémáinak fokozott hangsulyu felvetése a budapesti kongresszus munkájának uj jellemvonása és a tudományos érdeklődés kiszélesedését tanusitja. A 4 fennmaradó szekció módszertani inditásu volt. Ezek részben a müvészettörténet és a többi társadalomtudomány kapcsolatával foglalkoztak, részben az anyaggal, a technikával és a funkcióval összefüggő szempontokat érvényesitették, de a müemlékmeghatározás elméleti és gyakorlati kérdései is napirendre kerültek.

A szekcióüléseken kivül plenáris üléseken nagyobb előadásokkal emlékezett meg a kongresszus Bruegel halálának négyszázadik, Rembrandt halálának háromszázadik és Matisse születésének századik évfordulójáról. A tanácskozásokat gazdag kirándulási programm egészitette ki, amely lehetővé tette, hogy a résztvevők a Dunakanyar, a Dunántul, és Északkelet-Magyarország müemlékeivel és muzeumaival megismerkedjenek.

A két kongresszus összehasonlitása a magyar muzeumi terület vetületéből is érdekes eredményeket hoz.73 évvel ezelőtt a résztvevők számára a legérdekesebb látnivalót a milleniumi kiállitás történeti főcsoportjának ideiglenes összegyüjtött hatalmas anyaga jelentette. Ezen kivül csak a Nemzeti Muzeum és az ugyanabban az esztendőben megnyilt Iparmüvészeti Muzeum állott rendelkezésükre. Érdekes viszont, hogy Bubics Zsigmond, a müvé-

szettörténeti érdeklődésü kassai püspök, aki a résztvevőket a kongresszus után Kassán vendégül látta, a megnyitó beszédben utalt a magyar vidéki muzeumi hálózat akkoriban meginduló fejlődésére.

Megállapithatjuk, hogy a müvészettörténet fejlődésével párhuzamosan a magyar muzeumügy is jelentős fejlődést tett meg az elmult hét évtized folyamán. Ezt a mostani kongresszussal kapcsolatos budapesti és vidéki kiállitási programon is lemérhetjük. Budapesten három egymáshoz kapcsolódó kiállitás mutatja be a magyar müvészet fejlődését a honfoglalástól a mai napig. A „Magyar remekmüvek" cimü bemutató a Várpalotában, a „Magyar müvészet 1896-1945" cimü az Ernst Muzeumban és az utolsó husz év fejlődését ábrázoló kiállitás a Mücsarnokban kapott otthont. A Szépmüvészeti Muzeum három időszaki kiállitással várta a vendégeket. „Rejtett kincsek" cimen a festményraktár válogatott anyagát, az un. második galériát tették hozzáférhetővé, a grafikai osztály legszebb rajzait állitotta ki. Külön érdekességet jelentett a Leonardo da Vincivel kapcsolatba hozott l ... bronzszobornak és a ló new-yorki és dublini változatának egymás melletti bemutatása. A Nemzeti Galériában népi kerámiakiállitás, az Iparmüvészeti Muzeumban az Esterházy-kincstár, a Nemzeti Muzeumban pedig az Éremtár legszebb darabjait tartalmazó „Pénz és éremmüvészet" cimü kiállitás volt látható. De nem maradtak ki a programból a vidéki muzeumok sem. Esztergomban a kincstár kiemelkedő darabjait láthatták az érdeklődők korszerü rendezésben, Visegrádon a magyar reneszánsz szobrászati anyagot, Szentendrén a helyi festőiskola termését mutatták be, Székesfehérváron a „Festett famennyezetek" és a Vajda Lajos emlékkiállitás kapcsolódott a kongresszus programjához.

A kongresszus munkájának értékelésére a program zsufoltsága és a benyomások frissessége miatt sem vállalkozhatunk most, ehhez elmélyültebb elemző munkára lesz szükség. Az értékelés alapját az elhangzott több mint 200 hosszabb-rövidebb előadás szövegének teljes terjedelmü közzététele teremti meg, amelyre az Akadémiai Kiadó az 1970-es év folyamán vállalkozott. Csak a kon-

gresszusi „akták" szövegének ismeretében lehet majd eldönteni, hogy az elhangzott számtalan uj adat és szempont közül mi valóban jelentős és időtálló eredmény. Az azonban már most is nyilvánvaló, hogy a személyes kapcsolatok felvétele és a nemzetközi tanácskozás légköre hazai tudományos életünk fellendítéséhez is hozzá fog járulni és elősegiti tudományos kutatómunkánk további eredményeinek létrejöttét.

Rózsa György

Az 1969. évi Múzeumi Hónap Somogy megyében*

Az 1969.évi Muzeumi Hónap programját ugy állitottuk össze, hogy a rendezvények szinesen és sokrétüen mutassák be a Somogy megyei Muzeumok Igazgatósága intézményeiben és kiállitó helyiségeiben folyó munka legujabb eredményeit.

Kiemelten figyelmet forditottunk az iparban és mezőgazdaságban dolgozók érdeklődésének felkeltésére, az üzemek, községek, továbbá müvelődési intézmények rendezvényekkel való ellátására. Célunk sikeres megvalósitása érdekében Kaposvár legnagyobb üzemeiben - bevonva a szocialista brigádokat - a dolgozók nagy számu összefogásával tartottunk egy-egy előadást és rendeztünk időszaki kiállitást. A kiállitásokat az üzemi bemutatás után (ill. azzal párhuzamosan) községekbe vándoroltattuk.

Törekedtünk arra is, hogy a müvelődésügyi osztályok és intézmények támogatásával minél nagyobb számu pedagógust nyerjünk meg a muzeumi munka számára, továbbá következetesen felhivjuk a közoktatási intézmények figyelmét a muzeumi és iskolai oktató-nevelő munka „együttmüködésének" lehetőségeire. Ilyen módszerrel lehet döntően elősegiteni azt, hogy a muzeumi kiállitási anyag és egyéb produktumok az iskolai tananyag élő és szerves részévé legyenek.

A Somogy megyei Muzeumok Igazgatósága intézményeiben a nagyközönség részére a késő-délutáni órákban is megszerveztük a szakszerü tárlatvezetéseket. Plakátokkal, meghivókkal, ismertetők-

---

* A Somogy megyei Muzeumi Igazgatóság és a Megyei Tanács VB Müvelődési Osztálya közös értékelő jelentése.

kel, röplapokkal és állandó sajtó- és rádió apróhirekkel igyekeztünk az érdeklődők figyelmét felkelteni és folyamatosan ébrentartani.

A Muzeumi Hónap során 12 előadást tartottunk 796 hallgatóval. Kaposváron és a megyében 16 kiállitást mutattunk be, amelyeket 11.128 ill. 7.387 látogató keresett fel.

Az összes érdeklődök száma 19.311 fő volt. Összehasonlitásként érdemes megjegyezni, hogy a Muzeumi Hónap eseményeit 1966-ban 7694, 1967-ben 9869 és 1968-ban 14.254 fő látogatta. Az elmult esztendőhöz viszonyitva tehát 5.057 fővel emelkedett az érdeklődők száma.

Kiállitások:

Kaposvárott, a Rippl-Rónai Muzeum négy termében a Magyar Nemzeti Muzeum rendezésében „Diszfegyverek fejedelmi és főuri kincstárakból" cimmel nyilt kiállitás.

Hat kiállitást rendeztünk „A mai Somogy" és a „Somogy megye néprajza" cimmel az ÉDOSZ Müvelődési Házban, a VBKM Kaposvári Gyárában és a Pamutfonóipari Vállalat Kaposvári Gyárában. E két anyagot bemutattuk Toponáron, Büssüben, Igalban, Somogyszilben, Hetesen, Szennában, Lakócsán, Tótujfaluban és Marcaliban is.

A figyelemre méltó mennyiségi fejlődés, továbbá az üzemi és községi kiállitások sikere az átgondoltabb tervezésnek, a szervezettebb és szinvonalasabb propagandának, továbbá a sikeres vándorkiállitási rendszernek tulajdonitható.

Ki kell emelni a megyei társintézmények és szervek, valamint a járási müvelődésügyi osztályok és müvelődési központok értő támogatásait. Külön meg kell emliteni a Somogy megyei Moziüzemi Vállalat és a Megyei Könyvtár segitségét, mely nemcsak a kiállitások vándoroltatásában, hanem körültekintő tartalmi együtt-

müködésben nyilvánult meg. A lehetőségek nagy számát és a kezdeményezés helyességét bizonyitja, hogy a Moziüzemi Vállalat október hónapban 641 községben vetitett muzeumi témával kapcsolatos kisérő-filmet. (A jövőben helyes lenne más szerveknek és intézményeknek is követni a Moziüzemi Vállalat példáját!)

A kiállitások fogadását és annak propagandáját jól szervezték meg a barcsi és nagyatádi járásokban. A kiállitások rendezésével kapcsolatos kisebb-nagyobb problémákat általában rugalmasan igyekeztek megoldani a járási és községi tanácsok, továbbá a rendező üzemek és intézmények. Ugyanezt nem mondhatjuk el a büssüi Klub-könyvtárról, a Kilián György Ifjusági és Uttörő Házról, a Felsőfoku Mezőgazdasági Technikumról és a Siófoki Kőolajipari Vállalatról; a két utóbbi meglepő módon a Somogy megyei Muzeumok Igazgatósága rendezvény-ajánlatát visszautasitotta.

Az üzemek közül - mint már emlitettük - példamutató munkát végzett a Pamutfonóipari Vállalat és a VEKM Kaposvári Gyára, a Cukorgyár és a Tejipari Vállalat. Ezek az üzemek jó uton haladnak a muzeumokkal már kiépitett, vagy kiépülőben levő kapcsolat terén. Szükséges lenne azonban, hogy a többi nagy üzem és vállalat (Ruhagyár, Hiradástechnikai Vállalat, 13. sz. AKÖV, Nagyatádi Konzervgyár, Élelmiszer Kisker. Vállalat stb.) a jövőben közelebb kerüljön a muzeumügyhöz.

Fontosnak tartjuk, hogy a jövőben a Barcsi és Nagyatádi járásokon, továbbá Kaposvár városon kivül a többi járás és Siófok város is nagyobb gondot forditson a Muzeumi Hónap programjának szinesebb és mennyiségben is gazdagabb tervezésére és megrendezésére. Várjuk a kezdeményezést az SZMT, a Megyei Nőtanács, a KISZ megyei Bizottsága, a Hazafias Népfront, a KISZÖV és a Fogyasztási Szövetkezetek részéről is.

Sokat tehet - elsősorban a tevékenységi formák körének bővitésében - a TIT megyei Szervezete és a Latinca Sándor Megyei Müvelődési Központ.

A tapasztalatokat összefoglalva megállapithatjuk, hogy az 1969. évi Muzeumi Hónap további előrelépést hozott az elmult évek rendezvény-sorozataihoz képest. Növekedett a muzeum-barátok száma, uj érdeklődőket és aktiv közremüködőket sikerült megnyerni a kutató-, gyüjtő- és feldolgozó munkának. Az egyes rendezvények - éppen az alapos szervezés eredményeként - gazdagitották az iskolai oktató-nevelő munkát.

A Muzeumi Hónap propagandája javult. Az eseményekről szóló tájékoztatók és méltatások alapos ismertetést adnak az érdeklődőknek. Nagy segitséget nyujtott ehhez a Somogyi Néplap szerkesztősége.

Előzetes javaslatok az 1970.évi Muzeumi Hónap megrendezéséhez

1./ A népmüvelési szervek és intézmények közös ügye legyen a minden évben ismétlődő Muzeumi Hónap. Biztositsák egymás között a magas szintü és körültekintő együttmüködést. A programokat - éppen a sikeres együttmüködés érdekében - időben és mélyrehatő elemzéssel tervezzék meg. A járási, városi rendezvények összefogását a müvelődésügyi osztályok és müvelődési központok végezzék.

2./ A Muzeumi Hónap munkájába be kell vonni a közoktatási intézményhálózatot is.

3./ A Muzeumi Hónap központi irányitását a Somogy megyei Muzeumok Igazgatósága végzi; adjon időben tájékoztatást terveiről és ehhez kérje a járási, városi szakosztályok, szervek és intézmények véleményét és javaslatait. Helyes lenne, ha - az Ünnepi Könyvhét szervezése példájára - járási, városi bizottságok alakulnának a rendezvények tervezésére és együttes lebonyolitására.

4./ A népmüvelési szervek és intézmények - a Moziüzemi Vállalat és a Megyei Könyvtár példájára - uj kezdeményezésekkel nö-

veljék tovább a tevékenységi formák számát.

5./ A Szakszervezetek Megyei Tanácsa és a TSZ-ek Területi Szövetségei az eddigieknél nagyobb gondot forditsanak a tsz-ek és üzemek bekapcsolására.

6./ Különösen fontos, hogy az önálló kiállitási programokat lebonyolitó szervek és intézmények szinvonalasan hangolják össze rendezvényeiket.

Somogy megyei Muzeumok
Igazgatósága

Somogy megyei Tanács VB.
Művelődésügyi Osztálya

Kisérlet a XIX. század második felében használt bitumenes festékek romboló hatásának megfékezésére

A Magyar Nemzeti Galéria restaurátorai és mütörténészei Munkácsy Mihály festményein a pusztulásnek három fajtáját észlelték. A legsulyosabb rongálódás a f a l e m e z r e f e s t e t t képeknél mutatkozik. A falemez volt Munkácsy korában a legkedvesebb festőalap. Munkácsy hosszu időn át jóformán minden főmüvét falemezre festette. Fára festett képein ráncosodik és lefelé csuszik a festék, teljesen eltorzitva az ábrázolt arcokat, mint pl. a KORHELY FÉRJ cimü müvén a kisfiu arcán. A csuszó és zsugorodó festékrétegről az egész arc eltorzul, a szemek forradásos sebhelyhez hasonlitanak, az orr és a száj szinte elválik az arctól (1. kép). A pusztulást azonban nem csak a c s o r g á s okozza, hanem a szineket elnyelő s ö t é t e d é s is. Egész képrészletek tünnek el, szivódnak fel a háttér anyagában.

Ahol a csorgás, gyüremlés különösen erős, a megvastagodott festékréteg helyenként repedezni is kezd (2. kép). A falemez a levegő nedvesség tartalmának szabályozása hiányában saját anyagának mozgástörvényei szerint összehuzódik vagy tágul, esetleg megreped, és ezt a mozgást a festékréteg - eltérő mozgástörvényei folytán - nem tudja követni. (Nem szabad elfelednünk, hogy a fa és a festék is szerves anyagok, amelyek „élnek".) Mikroszkóp alatt az ilyen kép valamiféle megrepedezett dombormü hatását kelti. A közölt felvételek azonban nem mikroszkóp alatt készültek, tehát a szabad szemmel is látható elváltozásokat mutatják.

A v á s z o n r a f e s t e t t Munkácsy festményeken a pusztulás erős repedezés formájában jelentkezik. A c s o r g á s hoz hasonlóan, a repedezés is s ö t é t e d é s -sel jár együtt, mégpedig olyan mértékben, hogy az alapozás nemcsak a

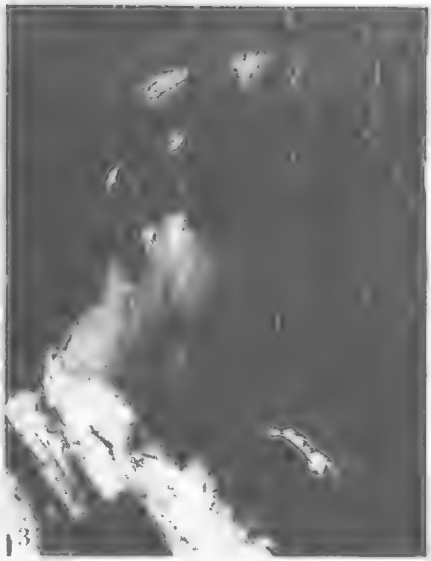

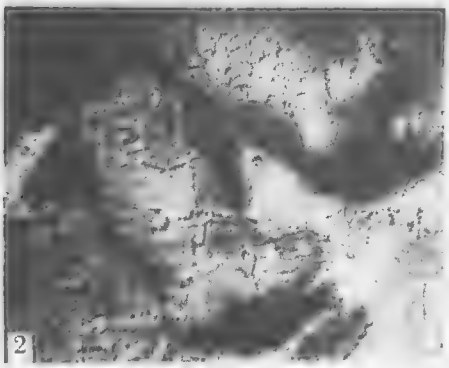

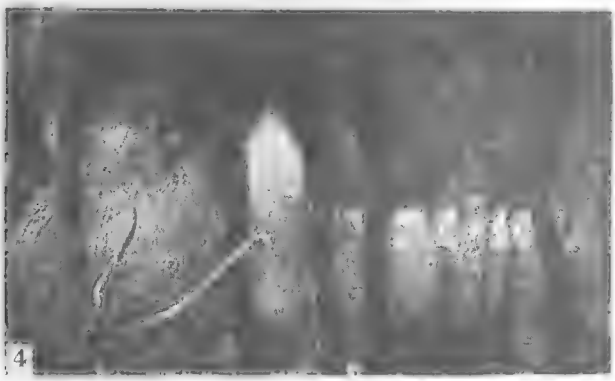

háttér részleteit nyeli el, hanem sokszor még az előtérben lévő alakok eredeti élénk szineit is magába szivja. Érdekes megfigyelni, hogy a repedezés korántsem hasonlit a régi festmények látható, a falemez vagy vászon és a festék egymástól eltérő sajátosságai (a hőre és nedvességre való különböző reagálásuk) által okozott éles és kissé kifelé hajló „krakli"-hoz. A festményeken a repedést a felduzzadt festék gyüremlése okozza. A feketedés pedig - mint a 3. kép is mutatja - gyakran egybeolvasztja a háttér és az alak szineit.

Hosszas kutatás után jöttek rá a világ különböző muzeumainak szakemberei, hogy a normális kezeléstől, tárolástól szinte független rongálódást a mult század 60-as éveitől kezdve gyártott uj festékfajta - a kőolaj egyik melléktermék - okozza.

A kőolaj nagyarányu kitermelése és feldolgozása a mult század 60-as éveiben kezdődött. A kőolaj feldolgozása párologtatással történt, melynek befejeztével sürü, szemcsés massza maradt vissza:az a s z f a l t, vagy más nevén: b i t u m e n. Ennek az anyagnak sokrétü ipari felhasználása mellett, a festékgyárosok rájöttek, hogy ha azt 150 C^{o}-ra hevitett olajban oldják, keverésre és alapozásra alkalmas, szép melegszinü vöröses-sötétbarna festéket állithatnak elő. Alig, hogy forgalomba hozták ezt a festékfajtát, a festők hamar megkedvelték, mert a különböző szinü festékeket bitumen-festékkel keverve, meleg szinharmóniát értek el. Ezzel a festékanyaggal tompitották le és hozták egymáshoz közelebb a különböző szinü, nyers szinhatásu festékeket. Az igy kevert szinek a festménynek tompább, hamvas szinhatást kölcsönöztek.

A b i t u m e n - f e s t é k előnyös hatását hivatalosan is elismerték: A Müncheni Akadémián kötelező volt a festőpaletta szineit bitumenfestékkel is kiegésziteni és a tiszta szineket bitumennel „lágyitva", összehangolva használni.

A művészek nem egyforma mértékben használták a bitumen-festéket. Voltak, akik ezt a hatásában még ki sem próbált festéket

nemcsak az élénk szinek tompitására használták, hanem ezzel a festékanyaggal a l a p o z t á k a képet, amelyen azután ragyogó fénnyel, tisztasággal tündököltek a különböző szinü festékek. Husz év telt el, amig ennek az eljárásnak a káros hatása jelentkezni kezdett és rádöbbentette a müvészeket a kezdeti előnyök megtévesztő voltára. Végvári Lajos irja Munkácsy-ról szóló művében (170. oldal), hogy ha valamely munkájához hozzákészülődött, először mindig bitumen alappal reliefszerü ágyat készitett a festékeknek, s általában a vöröses-barna alapból inditotta a képet. (Ebben az alkalmazásban nevezték el később a kutatók a bitument „vérző" festéknek.)

Paál László szintén használt bitumen-festéket, szerencsére csak keverésre, a szinek gyöngyházszerü harmóniájának megteremtésére (4. kép). Előfordul Paálnál is, hogy tul sok bitument kevert a festékhez és az megfeketedett. Példa erre a kis, tanyai házat ábrázoló festménye (5. kép). A megfeketedés azonban itt csak a helytelen arányu keverés eredménye, mert a bitumen más romboló hatásának nincs nyoma a képen. Ha feketedést bitumenbe á g y a z á s okozná, a csorgás vagy a repedezés itt is okvetlenül jelentkezne.

A müncheni iskola hatására Munkácsy kortársai jóformán mind használták a bitumen festéket Európában, sőt a tengeren tul is. Épp a legutóbb értesültünk róla, hogy milyen pusztitást végez ez a festékanyag Delacroix festményein. A szerencse csak az, hogy a kortársművészek zöme nálunk is, külföldön is, inkább csak keverésre használta a bitument, és nem alapozásra.

A Magyar Nemzeti Galéria Munkácsy és Paál müveit választotta ki kisérleteihez, hogy két, egymással szoros kapcsolatban álló, egymásra ható művész munkáján figyelhesse meg a bitumen keverésre és alapozásra történt felhasználásának hatását és hogy ezekből az adottságokból is vonhasson le olyan törvényszerüségeket (vagy legalább tapasztalati tényeket), amelyek a rongálódás megszüntetését, vagy legalább a rongálódás további (egyre növekvő) folyamatának megállitását lehetővé teszik.

A Galéria Restaurátori Osztályának munkatársai a Munkácsy-festmények rongálódásának okát vizsgálva megállapitották, hogy a bitumen szemcséi ingadozó hőmérsékletben, főleg a meleg hatására térfogatukat változtatják. Szabad szemmel ebből persze csak az eredmény: az eltorzulás látható, és az a jelenség, hogy a vastag bitumen alapozás magába szivja, eltünteti a ráfestett élénk szineket. Miután a bitumen hatásának megszüntetésére a hazai kutatók nem vállalkoztak biztos megoldást javasolni, a Magyar Nemzeti Galéria nemzetközi tapasztalatcseréhez folyamodott. A német, szovjet, lengyel, holland, osztrák és jugoszláv professzorok előzékeny, segitőkész válaszából az a szomoru tény derült ki, hogy a bitumen okozta már lezajlott folyamatot ellensulyozni, tehát a megrongálódott képeket restaurálni nem lehet. Remény - a kapott szakvélemények szerint - legfeljebb a további pusztulás megakadályozására lehet.

A javasolt módszer: a bitumen mozgásának megszüntetése. Ha a csorgást, gyüremlést és feketedést a bitumen olvadása, és az olvadó anyag szemcséinek a mozgása okozza, akkor ezt a mozgást kell megszüntetni a légtér megfelelő hütésével. Az ehhez szükséges hőmérséklet + 16-17 C°. Azonban nemcsak a hőmérséklet fontos, hanem az adott hőmérsékletnek a falemez, a festővászon és a festékréteg szempontjából egyaránt megfelelő un. relativ nedvességtartalom is.

A Magyar Nemzeti Galéria főigazgatója és a kérdés megoldásával foglalkozó munkatársai logikusnak találták és ezért elfogadták a többfelöl kapott megoldási javaslatot, a gyakorlati eljárásra azonban - példa hijján - sehonnan se kaptak tanácsot. A probléma megoldását tulajdonképpen nem is szorosan vett technikai nehézség okozta, mert a Chrysler gyár vállalta megfelelő klimaberendezés szállitását, a Müvelődésügyi Minisztérium pedig hajlandó volt a jelentős deviza és forintösszeget rendelkezésre bocsátani. A kiállitótermek (az un. „Munkácsy-termek") klimatizálása azonban ennek ellenére sem látszott megvalósithatónak, elsősorban a nyári 30 fokos melegről bejövő látogatók egészsé-

gének veszélyeztetése, másodsorban a tetemes improduktiv költségek miatt. Hiszen számolni kellett azzal is, hogy a Galériában készülő berendezés valójában csak a Budavári Palotában létesülő jóval nagyobb, sokkal több festmény állapotát védelmező berendezés kisérlete. A tervező vállalat nem helyeselte ezt a nagyigényü tervezést, a beruházó pedig sokallta a várható költségeket. A Galéria főigazgatója azonban ragaszkodott ahhoz, hogy a festmények - a közönség egészségének veszélyeztetése nélkül - nyáron, a legnagyobb látogatottság idején is kiállithatók legyenek.

Végül is a Galéria munkatársainak ötlete, vázlatai és a KÖZTI kiváló mérnökgárdájának tervtanulmánya alapján sikerült a kivánalmaknak megfelelő megoldást találni. Az igy megvalósitott klimaberendezés sémája és müködési hatása a következő:

Azoknak a teremrészeknek a hőmérséklete,ahol a közönség tartózkodik, olyan marad mint a többi kiállitótermeké. A festményeket pedig légmentesen záró tárlókban helyezik el (6. kép). A klimatizáláshoz szükséges hőfokot és nedvességtartalmat (16-18 C^{o} és 40-45 %-os relativ nedvességtartalom) a kiállitótermekkel szomszédos zárt folyosókon elhelyezett Chrysler klimaberendezések szolgáltatják. Ugyanitt helyezték el a kapcsolóberendezéseket, amelyekkel a müszaki vezető a gépek müködését irányitja. A gépekből megfelelő vezetékrendszer továbbitja a tárlókba a klimatizált levegőt, amelynek hatásfokát a berendezés müszaki kezelője a két szélső vitrinben elhelyezett mérőberendezésen ellenőrzi. A tárlórendszerü megoldás a kapott klimaberendezések kapacitásánál olyan megtakaritást biztosit, ami - az eredeti terveken és számitásokon tulmenően - két raktárhelyiség klimatizálását is lehetővé teszi. Ez természetesen nagy nyereség, hiszen a veszélyeztetett festményeknek csak egy része fér el a klimatizált tárlókban.

Külön probléma volt a világitás megoldása, a tükröződés elkerülése és az abszolut sima tárló-üveglap beszerzése. A visszatükröződést csak az üvegfalon belül elhelyezett világitással lehe-

tett kiküszöbölni, fényforrásnak pedig a holland Philips fénycsövek bizonyultak a legmegfelelőbbnek. (A képekhez viszonylag közel elhelyezett fénycsöveket sugárveszély ellen külföldről beszerzett védőanyaggal vonták be, amely a fényerőt nem csökkenti.) A belga tárló-üvegek nagyon jól beválnak, egyetlen hátrányuk, hogy adott méretük miatt csökkenteni kellett a tárlók nagyságát.

A tárlók belső falai elmozdithatók, és a faburkolaton keresztül vezető dupla ajtók lehetővé teszik az átrendezést: egyes képek kiemelését és elcserélését az ugyancsak klimatizált raktárakban őrzött festményekkel.

A termek megvilágitását szolgáló fénycsöveket ál-kazettás mennyezet fölé szerelték párhuzamos sorban. A fénycsövek a rácsozatszerü kazettás mennyezeten keresztül szórt fényt bocsájtanak a közönség kényelmes mozgását biztositó teremrészekre (természetesen jelentősen kisebb fényerővel, mint a tárlók belső megvilágitása).

A Galéria ezt a klimaberendezést v é g l e g e s megoldásnak tekinti és a Budavári Palotában is ilyen berendezéssel akarja az arra rászoruló mütárgyakat megvédeni.

Egyet azonban nem téveszthetünk szem elől: a klimaberendezés a mütárgyvédelem érdekében csak egy lépés. Ezt a különböző korból származó müvek anyagi tulajdonságai megismerésének, romlási sajátosságai feltárásának és a konzerválás és restaurálás széleskörü és valóban tudományosan megalapozott végrehajtásának kell követnie. És nem csak a mult remekmüveinél, hanem a kortárs müvészeknél is keresnünk kell az elváltozások okait és megmentésük módját. Vaszary János festményein pl. máris fekete folttá válik a rézoxid és a chromsárga annakidején oly tündöklően világító zöldje. A napjainkban használt un. müanyag festékek kötődését az alaphoz, reagálását hidegre és a melegre pedig még egyáltalán nem ismerjük. Tudományos kisérletek alapján kellene felhivni müvészeink figyelmét egyes önmagukban tetszetős fes-

tékanyagok tulajdonságaira, esetleg időállóságának bizonytalanságára. Másszóval: nem a klimaberendezések mindenáron való bővitésére kell törekednünk - már csak a megoldás költségigényessége miatt sem -, hanem olyan megelőző tudományos kutatáson alapuló módszerek kialakitására, amelyek mellett a festmények alap és festékanyaga egymással összhangban reagál az idő mulására és a hőmérsékleti viszonyokra, valamint a levegő nedvességtartalmára. E g y u j (legalábbis nálunk még meglehetősen uj) t u d o m á n y á g k i a l a k u l á s á r ó l v a n s z ó, amellyel egyaránt foglalkozniok kell a müvészeknek, a vegyészeknek és a mütörténészeknek, laboratóriumi munka keretében és a külföldi szakirodalom alapos tanulmányozásával. Nagy szerep jut ebben a munkában a röntgenfelvételeknek és a szines és fekete-fehér fotó-dokumentációnak, és a festésnél használt deszka és vászondarabok, festékek és festéktöredékek rendszerezett gyüjtésének, s nem kevésbé a vegyi vizsgálatnak.*

Márffy Albin

---

* E tájékoztató megirásánál - a vegyészeti és technikai problémák tárgyalása során - nagymértékben támaszkodtam Rukavina Erna közeljövőben megjelenő tanulmányára.

A biológiai oktatás és a Természettudományi Múzeum kiállításai

A Muzeum-kertben hétköznap délelőttönként megszokott a kép: a Nemzeti Muzeum lépcsőjén és az Arany János szobor alatt tanulók gyülekeznek, majd tanáraik vezetésével a Muzeum kiállitásainak megtekintésére indulnak. A szemlélő ebből arra következtethet, hogy az iskolák rendszeresen veszik igénybe oktatási munkájukhoz a muzeumi kiállitásokat.

Mint kiállitási ügyeletesnek gyakran van alkalmam az iskolák muzeumlátogatásait „belülről" is szemlélni. A közvetlen tapasztalat bizony nem olyan kedvező, mint a látszat. Ez inditott arra, hogy részletesebben megvizsgáljam: milyen mértékben, ill. milyen módon hasznositják pedagógusaink jelenleg a Természettudományi Muzeum kiállitásait. A kérdésre két forrásból: közvetlen megfigyeléseimből és a kiállitásban elhelyezett vendégkönyvek tanulmányozásából merithettem válaszomat.

K ö z v e t l e n m e g f i g y e l é s e i m szerint az iskolák igen eltérő célzattal és hatásfokkal rendeznek kiállitáslátogatást. Ennek igazolására álljon itt néhány tipikus látogató-csoport magatartásának leirása:

- Pestkörnyéki község (Solymár) általános iskolájának 5. osztályos növendékei - 85 gyerek - 2 tanárnő és néhány szülői munkaközösségi tag kiséretével határozott céllal érkeznek: „Az ember származása és az őskor embere" kiállitást szándékoznak megtekinteni. Vezetést kérnek. Az 5. osztályos történelemkönyvnek a világnézeti nevelés szempontjából is igen fontos fejezetéhez az ember származásának és az ősi kulturák kialakulásának tárgyi bizonyitékait akarják bemutatni tanitványaiknak. A tárlatvezető, a pedagógusok és a gyerekek közösen „fedezik fel" a kiálli-

csban az ember-ősök és a mai emberszabásu majmok testfelépitésének hasonlóságait, az ősember és az állatok életmódbeli különbözőségeit, az emberi koponya fejlődésének sajátosságait, az alig formázott kődarabokban az első munkaeszközöket, majd a „kőkorszaki szakik" müvészetét. Ezt a muzeumi „tanórát" a pedagógusok valóban jól hasznositották.

- Egy geológiai technikum diákjai az „Ásványok és kőzetek világa" kiállitást tekintik meg. Tanáruk speciális szakvezetést tart. Világosan látszik, hogy ebben az iskolában a muzeum a tananyag „szerves része". A diákok otthonosan mozognak „Az élet fejlődéstörténete" kiállitásban is. A velük való beszélgetésből kiderül, hogy egyénileg is gyakran látogatják kiállitásainkat.

- Budapesti gimnázium 2.osztálya. Tanáruk nem igényel vezetést. A „Magyarország állatvilága" kiállitásban az állatok fejlődéstörténeti rendszeréről és Darwin munkásságáról maga ad elő.

- Vidéki mezőgazdasági technikum diákcsoportja. Különösen az állatvilág-kiállitás érdekli őket. Hosszasan időznek a mező- és erdőgazdasággal foglalkozó tárlók előtt. Nagy érdeklődéssel tanulmányozzák a káros és hasznos rovarokat.

- Budapesti általános iskola 6. osztálya. A tanár minden évben elhozza tanulóit a „Magyarország állatvilága" kiállitásba. Az erdő és mező életével ismeretlen városi gyerekeknek szemmellátható an élményt és ismeretanyagot nyujt a kiállitás; pótolja az iskola szertárának hiányosságait is.

- Vasárnap délelőtt. Egy budai általános iskola növendékei őrsönként érkeznek; vezetőt keresnek az állatvilág kiállitáshoz és mindjárt kérdésekkel halmozzák el. A különböző állatfajok sulyát tudakolják, mert az iskolában folyó biológiai vetélkedőn ez is kérdés lesz.

- Általános iskola több osztálya pedagógusok kiséretével. A tanulókat már végigvezették a történeti kiállitásokon, a termé-

szettudományi kiállitásrészbe már csak „lazitani" jönnek. 3/4 óra alatt végigfutnak a többórás szemlélődést igénylő nagy kiállitásokon. A gyerekek nem akarnának még hazamenni, pedig nagyon fáradtak; „de az állatok nagyon szépek".

- Több osztályra való tanuló egy gimnáziumból. Pedagógus nincs velük; egy óra mulva várja diákjait az előcsarnokban. A gyerekek tetszésük szerint töltik el az órát és teljesen véletlenszerü, vagy inkább a természetüktől, nevelésüktől függő az, hogy mit és mennyit hasznositanak a „tantervben előirt muzeumlátogatás"-ból.

Elég gyakori eset, hogy a pedagógusok folyamatos sétamenetben - és természetesen magyarázó szó nélkül - „terelik" végig a gyerekeket a kiállitáson, akik a kényszerü rohanásban legfeljebb csak egy-egy pillanatra csodálkozhatnak rá egyik vagy másik részletére. Nehéz elképzelni, hogy az efajta muzeumlátogatásokból valami is megmarad a gyerekek emlékezetében.

Folytathatnám még a példákat, de már ennyiből is látszik, hogy a pedagógusok, akik behozzák tanitványaikat a muzeumba, igen különböző módon viszonyulnak a kiállitásokhoz, és ennek következtében a kiállitáslátogatások haszna is igen különböző.

A v e n d é g k ö n y v e k b ő l gyüjtött adatok tájékoztatnak arról, hogy egy tanév alatt hány iskola fordul meg kiállitásainkban, és hogy a különböző iskolatipusok milyen mértékben használják fel kiállitásainkat az oktatási munkában.

A Nemzeti Muzeum épületében két helyen van vendégkönyvünk; az egyik az un. kandallóteremben, amely három nagy állandó kiállitásunk („Ásványok és kőzetek világa", „A föld és az élet fejlődéstörténete", „Magyarország állatvilága") közös bejárata, a másik az épület másik részén különállóan elhelyezett „Az ember származása és az őskor embere" c. kiállitásban. Mindkét vendégkönyv bejegyzéseit tanulmányoztam s belőlük egy teljes iskolaév adatait tüzetesen értékeltem. Külön is vizsgáltam a budapesti

és a vidéki iskolák látogatására vonatkozó adatokat, iskolatipusokra is csoportositva. Ezzel a módszerrel néhány tanulságos megállapitásra jutottam.

Az „Ásványok és kőzetek világa", „A föld és az élet fejlődéstörténete" és a „Magyarország állatvilága" c. kiállitásainkon egy tanév alatt a fővárosból 371 csoportban 9979 tanuló, vidékről pedig 203 csoportban 6875 tanuló, összesen tehát 574 csoportban 16.854 tanuló fordult meg. Az utóbbi szám kiállitásaink egy teljes évi látogatottságának mindössze csak 15 %-a. Ez igen elgondolkoztató adat![+]

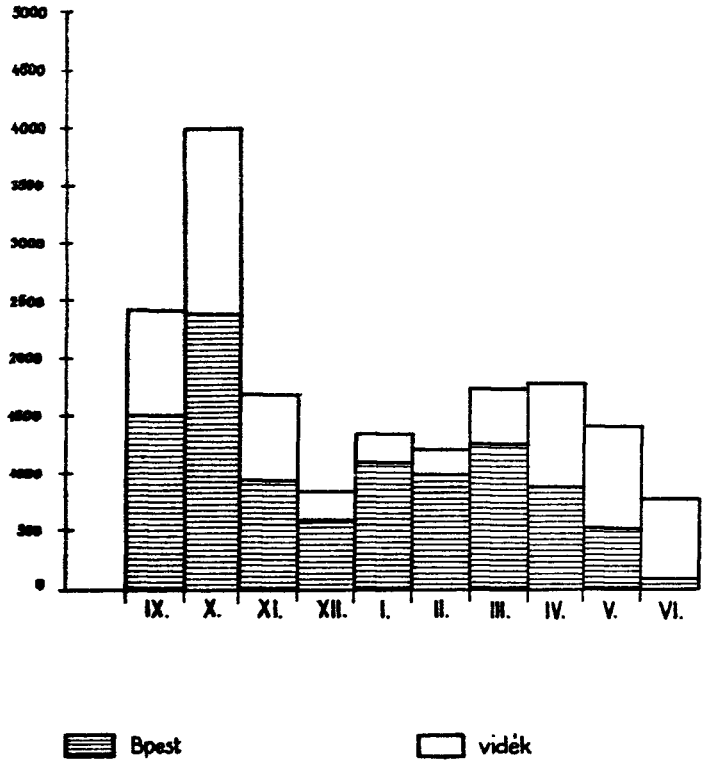

Fővárosi és vidéki tanulók csoportos látogatása egy tanév alatt

[+] V.ö.: Dr.Székessy Vilmos: A muzeumi propaganda néhány kérdése. Népmüvelés, XIV. évf. 8. szám.

A tanulócsoportok kiállításlátogatása a tanév során nem egyenletes. Ez nyilván jórészt az iskolák jelenlegi munkabeosztásának a következménye. Amint a grafikon mutatja, az iskolai év kezdetén, de különösen október hónapban jelentkezik kiállításainkban a legtöbb iskolai csoport, ill. a legnagyobb csoportos látogató-létszám, és viszonylag magas a tavaszi hónapokban, különösen márciusban és áprilisban.

A csoportos tanuló látogatások iskolatipusok szerinti megoszlása a tanév során (főváros és vidék együtt) a következő volt:

általános iskolák	346 csoportban	9.838 tanuló
gimnáziumok	123 csoportban	3.757 tanuló
szakiskolák	67 csoportban	2.100 tanuló
technikumok	25 csoportban	889 tanuló
egyetemek (főiskolák)	13 csoportban	271 tanuló

Ezeknek az adatoknak tanusága szerint az iskolai csoportos látogatásoknak több, mint a felét (kb. 58 %-át) az általános iskolások, 40 %-át a középiskolások teszik ki. E két szám aránya - ugy gondolom - nagyjából megfelel az általános iskolások és a középiskolások tényleges létszámarányának, tehát különösebbet nem mond számunkra. A főiskolások igen csekély látogató száma viszont ismét elgondolkoztató jelenség! Hogy mi van ezek mögött az adatok mögött, azt a következőkben iskolatipusok szerint szeretném felvázolni.

Az á l t a l á n o s i s k o l á k közül a budapestiek a tanév alatt 232 csoportos látogatást vezettek kiállitásainkba 5.956 tanuló részvételével. Vidékről ugyanebben az időben 114 csoportban 3.882 tanulót hoztak kiállitásainkba a pedagógusok. Ezek a számok igen beszédesek!

Az első adatból következtetve Budapest kerületeire egyenként kb. évi 10-10 általános iskolai csoport (legtöbbször egy-egy osztály) látogatása jut csupán! Elemezve a vendégkönyv bejegyzéseit az is kiderül, hogy több olyan iskola van Budapesten, ame-

lyikből évenként több alkalommal látogatják kiállításainkat. Négy látogatásnál több esik pl. a Bacsó Béla utcai, a Somogyi Béla utcai, Az Alsóerdősor utcai, a Hernád utcai, a Lajos utcai, a Bocskai uti és a Kun Béla utcai általános iskolákra. Ebből viszont az következik, hogy mig néhány általános iskolai pedagógus tervszerüen beépiti tanmenetébe a muzeumlátogatást, többségük egyáltalán nem használja fel az oktatómunkának ezt a hatásos lehetőségét.

Pedig kiállitásaink látogatásának haszna kézenfekvő. Hiszen a bennük bemutatott anyag sok esetben szinte közvetlenül kapcsolódik a tankönyvek anyagához. Egy példát erre: a „Magyarország állatvilága" kiállitásban az általános iskolai 6. és 8. osztályos biológiai tankönyvek több fejezetének (az előbbiben: Állatok az erdőben p. 50-75., Vizek és vizpartok élővilága p. 79-95., Élet a mezőn p. 107-121., Mezőgazdasági kártevők p. 131-133., az utóbbiban: Állatrendszertan p. 14-28.) teljes szemléltetési anyaga megtalálható csakugy, mint a 8. osztályos biológia tankönyvnek az ember származására vonatkozó anyaga (p.29-43.) „Az ember származása és az őskor embere" c.kiállitásunkban.

A rendszeresen látogató iskolák pedagógusai jól ismerik a kiállitás-adta lehetőségeket és érezhetően határozott céljuk van a muzeumban tartott órával. Rendszerint maguk tartanak vezetést. Ez igy is van rendjén, bár az ügyeletes muzeológusok általában szivesen nyujtanak segitséget a vezetésben. Baj van azonban azokkal a csoportokkal, amelyek tanárai tájékozatlanok a kiállitásokban, nem készülnek fel a látnivaló tolmácsolására és nem igénylik a muzeum szakvezetői szolgáltatását sem. Igy a gyerekek a kiállitásból keveset tanulnak legfeljebb a látványosság köti le őket; a sok jó lehetőség kihasználatlanul marad.

Figyelemre méltó, hogy vezetés igényelhetőségével a pedagógusok általában nincsenek tisztában. Többször találkoztam pl. azzal a tévhittel is, hogy a vezetésért fizetni kell.

A vidéki általános iskolák a tanév négy hónapjában (november,

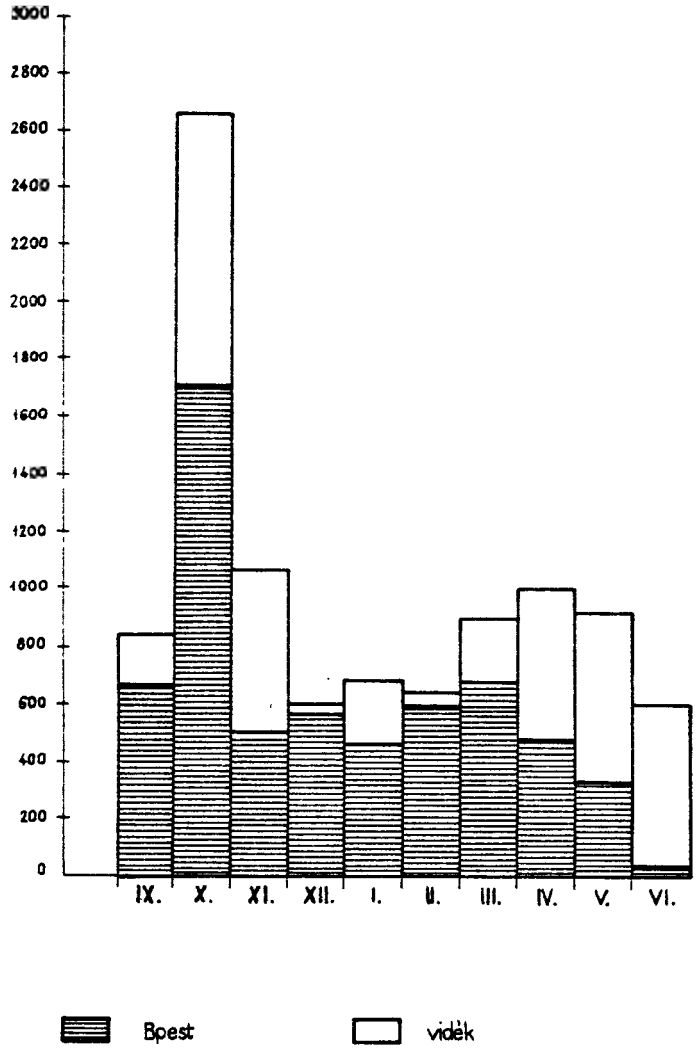

Fővárosi és vidéki általános iskolások látogatása egy tanév alatt

április, május és junius) nagyobb látogató létszámmal jelentkeznek kiállitásainkban, mint a fővárosiak (l.: grafikon). A tanévvégi hónapok létszám többlete, nyilván azzal van összefüggésben, hogy a fővárosi iskolák ez időben szokásos többnapos tanulmányi kirándulásai a vidék felé, a vidéki iskoláké pedig a fővárosba irányulnak. Kellemes tapasztalatom, hogy a vidéki általános iskolák számára mindig élményt jelent a kiállitáslátogatás. Beszéltem a csoportokat kisérő szaktanárokkal, akik elmondották, hogy a budapesti tanulmányut keretébe iktatott kiállitáslátogatásra tanitás közben gyakran hivatkoznak. Emlékeztetőül és szemléltetőül a kiállitási vezetőket rendre megvá:roljá k.

A k ö z é p i s k o l á s (gimnáziumi, szakiskolai és technikumi) látogatók száma a vizsgált tanévben 6.746 volt;228 csoportban érkeztek kiállitásainkba. (Az iskolatipusok részvételének arányait és ebben a fővárosi és vidéki tanulók arányait lásd a grafikonon!)

Az adatok arra vallanak, hogy a középiskolák tanárai sem használják ki megfelelő mértékben a kiállitások adta lehetőségeket. Ez már csak azért is meglepő, mert ha átlapozzuk pl. a gimnáziumi reform-tankönyveket, kitünik, hogy a tankönyvek készitői milyen nagy mértékben támaszkodtak kiállitásaink anyagára. A gimnáziumok II. osztályos biológia tankönyvében pl. nemcsak a kiállitás rovarfotóit használták fel sorozatban illusztrációként, hanem „A föld és az élet fejlődéstörténete" c. kiállitás „sárkánygyik" diorámájának képe segitségével jellemzik a földtörténeti középkor állatvilágát, a madarak életmódjának érzékeltetésére pedig a „Magyarország állatvilága" kiállitás „Szikeseink fészkelő madarai" diorámájának egy részletéről - gulipánok és sziki csér szikes környezetben - készült fénykép található. A gimnáziumi IV. osztályos uj tankönyv az evolució áttekintését (p. 145.) szintén „A föld és az élet fejlődéstörténete" kiállitás anyaga alapján, a fejlődéstörténeti rendszer áttekintését (p. 169.) pedig a „Magyar állatvilág" kiállitás alapján adja. Ugyanez a tankönyv az ember szabásu majmok és az

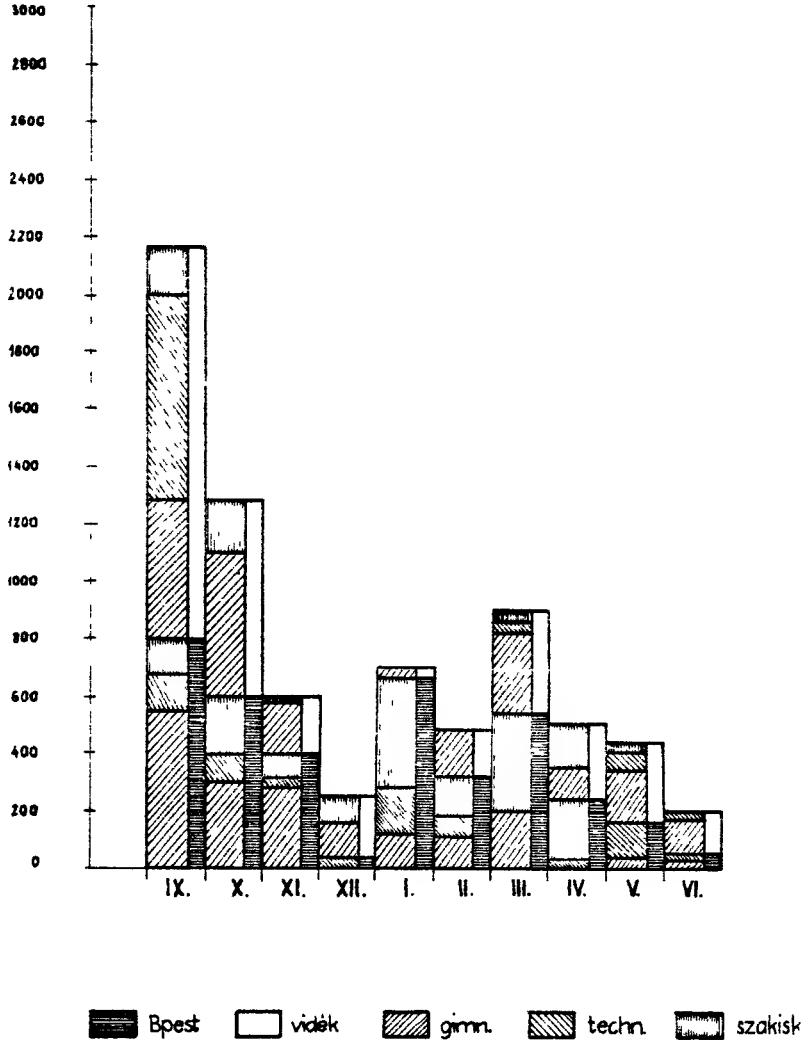

Középiskolai csoportok látogatása egy tanév alatt

ember rokonságának bizonyitékait, valamint az emberré válás folyamatának illusztrációit (p. 175-187.) „Az ember származása és az őskor ember" kiállitásunkból veszi át. Joggal számithatnánk tehát arra, hogy a középiskolásokat a II. vagy a IV. osztályban legalább egyszer elhozzák tanáraik ezekbe a kiállitásokba. Az adatok azonban azt bizonyitják, hogy ez nem történik meg.

A tanulók muzeumlátogatásának gyakoriságára, a látogatás élményeire vonatkozóan értékes közlést kaptam Nagy Sándor biológia tanártól, a budapesti Landler Jenő gimnázium pedagógusától. II. gimnazista tanitványaival - egy 40 tagu osztállyal - meglátogatta kiállitásainkat. A következő biológia órán rövid, név nélküli válaszokat kért tanitványaitól néhány tájékozódó jellegü kérdésre. A komoly és őszinte válaszokból a következő érdekes kép alakult ki:

A 40 tanuló közül 24 először
11 másodszor
3 harmadszor
1 negyedszer és
1 ötödször látta kiállitásainkat.

A 16 tanuló közül, aki már korábban is járt a muzeumban, 10 tanuló az általános iskola 8. osztályával, a többi 6 pedig a szüleivel vagy egyedül látta a kiállitásokat. Egyöntetüen szólnak a tanulók a válaszokban arról, hogy a kiállitás nagymértékben segitette megérteni a tankönyvükben meglehetősen vázlatosan tárgyalt biológia anyagot. Minden tanuló dicsérő szavakkal szólt a kiállitás „kivitelezéséről" is.

Hogy kiállitásaink látogatása hasznot hajtó az iskolai oktató munkában, azt néhány iskola gyakorlata világosan bizonyitja. A fővárosi középiskolák közül a rendszeres kiállitáslátogatók között tartjuk nyilván a Rákóczi gimnáziumot, az István Király gimnáziumot és technikumot, a Kossuth Lajos technikumot, a Bagi Ilona gimnáziumot és szakközépiskolát, a Teleki Blanka gimnáziumot, a Fazekas Mihály gimnáziumot, a Kaffka Margit gimnáziumot

és a Kvassay technikumot. Vidékről az érdi gimnázium és a miskolci Földes Ferenc gimnázium küldött egy év alatt több osztályt kiállitásaink megtekintésére. Továbblépett a kiállitások hasznositásában a budapesti Apáczai Csere János gimnázium,amely rendszeresen tart szakköri foglalkozásokat kiállitásainkban, és a Szabó József geológiai technikum, amelynek hallgatói számára évente megrendezzük kiállitásaink anyagából nagysikerü muzeumi hónapi földtani vetélkedőnket.

A f ő i s k o l a i h a l l g a t ó k évi 271 fős csoportos látogatása a vendégkönyvek legmeglepőbb adata. Az Eötvös Lóránt Tudományegyetem biológus tanárjelöltjei 49 fővel, az Állatorvostudományi Egyetem 80 hallgatóval, a Kertészeti Egyetem 22 hallgatóval,a szegedi József Attila Tudományegyetem 20 hallgatóval, a mosonmagyaróvári Mezőgazdasági Főiskola 16 hallgatóval szerepel vendégkönyveinkben.Rajtuk kivül a vietnami főiskolások nyelvi előkészitő csoportja olvasható a látogatók között. Ebből a felsorolásból számunkra a tanárjelöltek igen csekély száma a legaggasztóbb, mert mit várhat ilyen előkészités után a muzeumügy a jövő tanáraitól?

A nem éppen előnyös képhez, ami itt kirajzolódott előttünk, egy további, kedvező előjelü tapasztalatot füznék befejezésül, már csak azért is, mert ugy vélem, hogy a jelenség az iskolai kiállitás-látogatások növelésének lehetősége felé mutat. Az 1962-ben megnyitott „Az ember származása és az őskor embere" c. kiállitásunk uj szerepköréről van szó.

Az általános iskolai és a gimnáziumi tananyag reformja során előtérbe került az ember származásának világnézeti szempontból sarkalatos problémaköre. A reformtankönyvek az élővilág és a történelem tárgyak tanitásában is külön fejezetet szentelnek az emberréválás folyamata ismertetésének. Az általános iskolák 5. osztályos és a gimnáziumok IV. osztályos élővilág anyaga foglalkozik a kérdéssel. Az iskolai oktatásnak ez a bővülése „Az ember származása és az őskor embere" c. kiállitásunk fontosságát megnövelte, s ezzel együtt emelte látogatóinak számát. A

vendégkönyv sok bejegyzése is tanusitja, hogy az iskolai történelem anyag őskori fejezetének, vagy az élővilág tantárgy ember származása anyagának tanitásához sikeresen használják fel a pedagógusok a kiállitást. Ilyen értelmü bejegyzések találhatók vendégkönyvünkben fővárosi és vidéki általános iskolai, gimnáziumi és technikumi történelemtanároktól és a látogatók között növekvő számban jelentkező egészségügyi szakiskolák pedagógusaitól.

E kiállitás látogatottságának fellendülése azonban még egy tényezővel is összefüggésbe hozható. Nevezetesen azzal, hogy a Magyar Nemzeti Muzeum „Magyarország története a honfoglalástól napjainkig" c. nagy állandó kiállitásának megnyitása óta saját propaganda akciót folytat az iskolák történelem tanárai körében. A kiállitás megtekintésére érkező csoportok pedagógusai azután „véletlenül" felfedezik az épületben álló, az ember származásával foglalkozó másik „történeti tárgyu", de a természettudományok körébe utalt témáju, ugy látszik talán ezért nem eléggé közismert kiállitást.

Az elmondottakból következően egy gondolatot eleve elvethetünk: kiállitásaink, noha évek óta állnak már, nem vesztették el aktualitásukat; ellenkezőelg: az a tény, hogy az ujabban készült tankönyvek bőven meritettek belőlük, tartalmi felépitésük helyességét igazolja, időtállóvá teszi őket, növeli fontosságukat. A közelmultban végrehajtott teljes felfrissitésük e kiállitások látványosságát, esztétikai élményszerüségét is tartósan biztositja.

Elégtelen iskolai látogatottságuk tehát semmiképpen sem előregedésükben, sokkal inkább propagálásuk hiányaiban keresendő. Ezen lehetne és érdemes is lenne segiteni. A tanuló csoportok számának megnövelése érdekében kifizetődne egy olyan - lehetőleg minden iskolának megküldendő - propaganda füzet kiadása, amely a biológia (és történelem) szakos tanárokhoz szólna és felhivná figyelmüket e kiállitások megtekintésének oktatási hasznára, ill. e kiállitások anyagának a tankönyvek anyagával

való szoros összefüggéseire.

A kiállitások által nyujtott ismeretanyag fokozottabb kihasználásához, elmélyitéséhez füződő érdek pedig szükségessé tenné a jelenlegi tárlatvezetési rendszer átalakitását. A kiállitási inspekciósok által nyujtott - és amint azt fentebb jeleztem: szintén nem eléggé propagált - jelenlegi igen különböző értékünek minősülő vezetések helyett, nyugdijas biológia szakos pedagógusok foglalkoztatására gondolok. Bizonyára akadna közöttük, aki a jelentkező igényektől függő számban, tehát nem folyamatos alkalmazásban, hanem behivásos rendszerben (esetenként fizetett tiszteletdij fejében) vállalkozna iskolai csoportok életkortól, ill. iskolai osztálytól függő szintü, a pedagógiai célkitüzéseknek megfelelő szakavatott vezetésére. E rendszer alkalmassága egyébként már bizonyitott:az egri Dobó István Vármuzeum évek óta igy intézi sikerrel a kazamatákat nagy számban látogató csoportok vezetését.

A problémák, amelyekről itt szóltam, talán a Természettudományi Muzeum belső ügyeinek látszanak, szélesebb körben való megismertetésüket mégis hasznosnak itéltem, mert meg vagyok győződve arról, hogy az iskolák és a muzeumok kapcsolata más szakok és más muzeumok viszonylatában sem teljesen rendezett kérdés. Intézményeink hálás feladata a tudomány uj eredményeinek megismertetésével a modern világkép kialakitásának elősegitése társadalmunkban. Ennek kétségtelenül legfontosabb muzeumi eszközei a kiállitások, ezek tanitásainak befogadására pedig a tanuló ifjuság a legérzékenyebb. Örülnék, ha az elmondottak másokban is ébresztenék azt a gondolatot, hogy kiállitásaink látogatottságának növelésével, tanitó-nevelő hatásuk kiteljesitésével még „fel nem tárt tartalékok" találhatók iskoláinkban, az ifjuság - a jövő muzeumbarátai - körében.

K. Murai Éva

A varsói Nemzeti Múzeum

Európa más országaihoz hasonlóan a lengyel muzeumok alapjait is a nagy uralkodók rakták le. III. Zsigmond, IV. László, Kazimier János, Sobiesky majd Poniatowsky gyüjtőszenvedélye tette lehetővé, hogy 1862. május 20.-án az orosz fennhatóság alatt álló lengyel királyságban megnyilt az első muzeum: a Szépmüvészeti Muzeum.

Az első világháboruig tartó különböző politikai harcok nem segitették a muzeum fejlődését, nem állt rendelkezésre megfelelő személyzet és az anyagi ellátottság sem biztositotta a gyüjtemények gyarapitását. A változást az 1916-ban történt városi kezelésbe vétel hozta meg. Ekkor költözött a muzeum azóta már elhagyott régi épületébe és vette fel a Nemzeti Muzeum nevet. A kezdeti szakaszban történeti és müvészeti profillal indult meg a gyüjtés. A megalakulást követő években vált ki a Hadtörténeti Muzeum, majd a Néprajzi Muzeum. A második világháboru után a Nemzeti Muzeum gyüjteményéből alakult a Varsói Várostörténeti Muzeum is.

Jelenlegi otthonának (Aleja Jerozolomskie) épitését 1926-ban kezdték és a közönség számára 1938-ban nyiltak meg kapui. Az épitkezés utolsó éveiben átszervezték az intézmény müködését, megerősitették a tudományos feldolgozó tevékenységet, tágabb teret biztositottak a publikálásra és 1935-ben uj osztálya kezdte meg müködését: a Nevelési osztály.

A megnyitás évében 1 millió látogató kereste fel a muzeumot, ami összehasonlitva a vezető európai országok muzeumainak látogatói számával, hallatlanul magas.

1939. szeptemberében kitört a háboru. A mütárgyak nagy részét sziklapincékben, magánosoknál és vidéki muzeumokban próbálták átmenteni. A muzeumban maradt tárgyakat a németek elhurcolták és az épület is nagy károkat szenvedett.

Már a felszabadulás pillanatában megindult az ujjáépités és a gyüjtemények számbavétele. 1945.május 1-én megnyilt az első kiállitás is „Varsó vádol" cimmel.

1945.május 7.-én a Nemzeti Muzeum állami kezelésbe került és az ország első, központi muzeumi intézményévé nyilvánitották. Ez az intézkedés mind a gyüjteményfejlesztés terén, mind a tudományos munkában uj távlatokat nyitott. Rövid idő alatt számos filiáléval gyarapodott: Wilanow, Nieborow és Arkadia, Lowicz és a Lazienki palota.

Rövidesen ásatási expedíciókat indithattak a mediterrán országokba. Erőteljesen láttak hozzá a kiállitásrendezéshez. 1945-63 között több mint 200 kiállitást nyitottak. Publikációs tevékenységük is gazdagodott: évente kb. 20 önálló publikáció lát napvilágot. Az un. Társadalmi és Nevelési osztály ujbóli megnyitásával széleskörü népmüvelő munkát végeznek a muzeum falain kivül is.

A tudományos és népmüvelő tevékenység mellett komoly gondot forditanak a restaurátori munka technikai fejlesztésére, uj módszerek kidolgozására. A szudáni ásatások során előkerült III. Tutmoses templom restaurálására és konzerválására külön osztályt hoztak létre, és ez először a restaurálás módszereit kisérletezte ki.

Az 1938-ban megnyilt épület a gyüjtemények nagyarányu gyarapodása miatt kinőtte kereteit és ezért 1961-ben két uj szárnnyal bővitették.

A varsói Nemzeti Muzeum hét gyüjteményi osztállyal müködik:

1./ Ókori osztály

Külföldi Müvészetek osztálya

festészet

szobrászat

2./ Lengyel müvészeti osztály

középkori müvészet, modern festészet, szobrászat

3./ Iparmüvészeti osztály

háboru előtti gyüjtemény,háboru utáni gyüjtemény,

középkori gyüjtemény

reneszánsz müvészet XVI.sz.

barokk müvészet XVII.sz.

XVIII-XIX.sz.

4./ Grafikai osztály

külföldi müvészet

lengyel müvészet

5./ Miniatura gyüjtemény

6./ Numizmatikai kabinet

ókori gyüjtemény

középkori és modern gyüjtemény

7./ Modern müvészeti osztály

Ezen kivül külön festészeti, iparmüvészeti, textil, grafikai restauráló mühely, restaurátori kutató osztály, adattár, könyvtár, fotótár és Társadalmi és Nevelési osztály látja el a muzeum feladatait.

A gyüjteményekben őrzött tárgyak felsorolására e rövid cikk keretei nem adnak lehetőséget, de feltétlenül meg kell emliteni egy-egy kiemelkedő jelentőségü darabot:

a görög gyüjteményből: Pheidias és Polykleitos alkotásait;

a külföldi mesterek közül: a Leonardo iskola müveit,Bellini, Tiepolo egy-egy képét. Szép számmal képviselteti magát a német-alföldi festészet is. Száznál nagyobbra tehető az orosz müalkotások száma és ezek között is a peredvizsnyikek reprezentánsai Kramszkoj, Csertkov, Repin;

a szobor gyüjteményből: Andrea della Robbia, Giovanni da Bologna, Canova, Carpeaux, Rodin müvei hivják fel magukra a figyelmet.

A középkori lengyel müvészeti gyüjteményben a XIII-XV. sz. legjelesebb krakkói, wroclawi toruni, gdanski és kisebb helyi mühelyek munkái láthatók.

A modern festészeti és szobrászati gyüjteményben a XVI. sz. végétől az első világháboruig müködő lengyel müvészek müködését kisérhetjük figyelemmel: rendkivül érdekes Bernardo Bellotto (Canaletto) munkássága, akinek 1767-80 között Varsóról festett több mint 20 alkotása nagyon fontos dokumentumul szolgált a II. világháboru utáni ujjáépitéshez. A szobrászok közül a Thorwaldsen tanitvány Jakub Tatarkiewicz és a David d'Angers iskoláját továbbvivő Olszczynski alkotásait emlithetjük.

Az Iparmüvészeti osztály gyüjteményei a muzeum háboru előtti kiállitási helyiségeinek több mint negyed részét elfoglalták és ez az anyag azóta is rohamosan fejlődik. Igen gazdag része a reneszánsz anyag, amelynek gerincét az olasz, francia, német, spanyol és lengyel butorok képezik. Ide sorolhatók a szőnyegmüvészet emlékei is, főleg a brüsszeli mesterek munkái.

A grafikai gyüjtemény őrzi mind a külföldi, mind a hazai grafikákat: németalföldi és olasz rajzokat, Daumier és Gavarni litográfiáit.

A numizmatikai kabinetben az érmeken kivül pecséteket és érdemrendeket is őriznek.

A modern müvészetek osztálya 1914-től napjainkig gyüjti és mutatja be a lengyel festészet és szobrászat legszebb alkotásait.

A Nemzeti Muzeumhoz tartozó intézmények közül a város szivében elterülő festői park közepén épült a Lazienki palota, ezt Auguszt Poniatowski alakittatta át Domenico Merlinivel neo-klasz-

szicista stilusban. A palotát 1960-ban nyitották meg a közönség számára.

Varsótól néhány kilométerre található a XVII. században épült wilanowi kastélymuzeum, több lengyel király nyári rezidenciája, majd később a Branicki család tulajdona. A háboru után állami kezelésbe vették és az 1955-ben megindult helyreállitási munkálatok azt tüzték ki célul, hogy eredeti formájában és funkciójában restaurálják az épület-külsőt és belsőt. A munka valóban jól sikerült, még akkor is, ha a belső berendezés nagyrésze rekonstrukció. Az együttest szervesen egésziti ki a festői XIX. sz. elejei angol kert.

A kastélyban bemutatott müvészeti gyüjtemény jelentős értéket képvisel. Megszerzése III. Jan nevéhez füződik, majd a Czartoryski és Lubomirski családok gyarapitották. A lengyel mesterek közül Szymonowicz-Siemiginowski, B. Strobel és Kucharski, a külföldi müvészetet németalföldi, német és francia nevek képviselik. Kiemelkedik a kerámia gyüjtemény, ebből is a XVI. sz.-i olasz majolika, a XVII. sz.-i delfti fajansz és meisseni porcelán. Ugyancsak Wilanowban találjuk Európa második plakát muzeumát. Modern installációja, korszerü raktárai és restauráló laboratóriuma külön látványosságot jelentenek.

Az 1695-ben épült Nieborowi kastély és a mellette elterülő Arkadia park 1945-ben került állami kezelésbe. Gyüjteményei: görög-római lapidárium, lengyel és angol (Chippendale és Hepplewhite) butorok, portrék.

A Nemzeti Muzeumnak ez a szekciója komoly kulturális központ: kiállitások, bemutatók, koncertek, szerzői matinék, előadások rendszeres szinhelye.

A Nemzeti Muzeum Lowiczban müködő részlegének régészeti, történeti és néprajzi osztálya van.

Béni Miklósné

Dr. Csatkai Endre
(1896-1970)

Dr. Csatkai Endre
(1896-1970)

Mély tisztelettel és őszinte megrendüléssel állunk Dr. Csatkai Endre sirjánál, hogy bucsut vegyünk tőle a volt munkatársak, barátok, tanitványok százainak és tisztelői ezreinek nevében, hogy osztozzunk hüséges hitvese gyászában.

Hirtelen halála egy küzdelmes, de eredményes, munkával teli életet zárt le. A muzeumi tudományok területén a nagy öregek sorába tartozott, rendkivül széles érdeklődésével, hatalmas ismeretanyagával, gazdag publikációs tevékenységével.

Szükebb kutatási területével, a müvészettörténettel, már kisdiák korában eljegyezte magát. Mint sokszor emlitette: a sopro-

---

* Folyóiratunk e számának lezárása idején vettük a szomoru hirt: 1970. március hó 12-én, 73 éves korában, tragikus hirtelenséggel elhunyt Dr. Csatkai Endre Kossuth-dijas, a müvészettörténeti tudományok kandidátusa, a soproni Liszt Ferenc Muzeum ny. igazgatója.

Temetése március hó 17-én igen nagy részvét mellett zajlott le Sopronban. Ravatalánál a Városi Tanács nevében Kocsis József VB elnökhelyettes, országgyülési képviselő bucsuztatta, mint a város nagy fiát. Koporsóját mintegy 2.000 személy: hivatali és társadalmi szervek képviselői, ifjusági küldöttségek, barátainak és tisztelőinek sokasága kisérte végső pihenőhelyére. Sirjánál közvetlen munkatársai: a Liszt Ferenc Muzeum dolgozói nevében Domonkos Ottó muzeumigazgató, a Müvelődésügyi Minisztérium Muzeumi Főosztálya, a Központi Muzeumi Igazgatóság és a magyar muzeumok nevében Kovács István főigazgatóhelyettes mondott bucsubeszédet.

A fentiekben Domonkos Ottó bucsuszavainak közlésével emlékezünk meg a muzeumügy nagy halottjáról. E beszéd Csatkai Endre küzdelmes pályafutásának sok, a nyilvánosság előtt ismeretlen eseményét, adatát idézi, irójának közlése szerint azonban csak tisztelgésnek tekinthető és nem a gazdag élet teljes méltatásának, értékelésének.

ni lyceum udvara a régi evangélikus temetőre nyilt, sokat sétálgatott a gazdag diszitésü sirkövek között. Rendkivül gyors felfogásu lévén sok ideje maradt az olvasásra, magántanitványokkal való foglalkozásra. A korrepetálással szerzett pénzéből müvészi reprodukciókat vásárolt. Nyelveket tanult, megtakaritott pénzén Erdélybe, Pozsonyba és Bécsbe utazott.

Az 1914-ben tett érettségi után a pesti egyetemre iratkozott be, hogy müvészettörténetet tanuljon, de ott eltanácsolták erről a szakról azt, akiből később a müvészettörténet-tudomány kiemelkedő alakja lett.

Kedveszegetten a magyar-német szakot választotta. Édesapja akkor már sulyos beteg volt, anyagilag nem támogathatta. Magántanitványokat vállalt, nevelőintézetben tanitott, hogy fenntartsa magát.

A megerőltető munkát nem sokáig birta, sulyos beteg lett; kisebb-nagyobb megszakitásokkal négy évig a különböző szanatóriumok lakója volt. A kényszerü pihenést olvasással, tanulással, kutatással töltötte, készült a hivatásként választott müvészettörténész pályára. Erre az időre esik első közleményének a megjelenése a Sopronvármegye 1917 szeptemberi számában, cime: Pár szó Sopron szépségeiről. Ez már egy egész életre szóló programadás: feltárni a nagymultu város történetének ismeretlen fejezeteit, széles körben megismertetni értékeit, bepillantást adni a régmult idők mindennapi életébe.

Hosszu betegsége miatt csak a háboru végén került megint az egyetemre rövid időre. A Tanácsköztársaság ideje alatt a soproni proletár-könyvtárban dolgozott, bővitette ismereteit. Az ellenforradalom hatalomra jutása után közvetlenül nem vették fel a pesti egyetemre származása miatt, 1920-ban pedig az ismétlődő pogromok riasztották vissza. Igy azután a bécsi egyetemre iratkozott be, ahol müvészettörténetet és történelmet hallgatott. Nagy szorgalommal tanult, heti 38-40 órát látogatott az egyetemen. Szabad idejében a Nemzeti Könyvtárban dolgozott, járta a

nagyszerü muzeumokat, esténként pedig egy szerény kávéházban zongorázott vacsoráért. Az itt töltött két évet élete legszebb idejének tartotta, a sok nélkülözés és szegényes körülményei ellenére.

Hazatérve ismét beiratkozott a pesti egyetemre. Bécsi tanulmányait nem számitották be, sok megaláztatásban volt része. A Nemzeti Muzeum könyvtárában a Sopronra vonatkozó adatokat gyüjtötte, cikkeket irt, melyeknek nagyobb része a soproni lapokban jelent meg. 1925-ben nyerte el a doktori cimet „Kazinczy és a képzőmüvészetek" cimü disszertációjával. Mire végzett pesti tanulmányaival, nevét már kezdték megismerni.

Sopronba visszatérve magántanitványokkal foglalkozott, előadásokból, hirlapi cikkekből tartotta fenn magát és özvegy édesanyját. Sopronban, a közeli városokban és falvakban történeti, müvészeti előadásokkal szerepelt, ami akkoriban uj dolog volt. Közben megismerkedett Wolf Sándor mügyüjtővel, aki Közép-Európa legnagyobb nyilvános magángyüjtemény tulajdonosa volt Kismartonban. Tőle megbizásokat kapott a gyüjtemény gyarapitására. Az ismét jelentkező betegség gyógyittatását már uj ismerőse, támogatója vállalta. Olaszországba küldte, ahonnan gyógyultan tért haza 1926-ban.

A küzdelmes ifjuság korszaka lezárult, egy viszonylag nyugodt és biztonságos szakasz következett Kismartonban, sok munkával és kiemelkedő eredményekkel. Kismarton és Sopron között élt. Fáradhatatlanul dolgozott a város megismertetésén, ő állitotta össze a Magyar Müvészet soproni számát 1928-ban. Ez a folyóirat volt az első,amely feltárta Sopron szépségét a nagyvilág előtt, amihez Csatkai Endre három nagyobb tanulmányával járult hozzá.

Ebben az időszakban egyaránt irt a burgenlandi és a soproni művészetről és művelődéstörténetről. Foglalkozott az ötvösökkel, órásokkal, irodalommal és szinháztörténettel. Zenetörténeti kiállitásokat rendezett Kismartonban, igy Haydn és Liszt katalógusok, tanulmányok is kerültek ki keze alól.

A Wolf-gyüjtemény feldolgozása, gyarapitasa mellett kismartoni tartózkodásának legjelentősebb vállalkozása, illetve megbizatása az osztrák müvészeti topográfia 23. kötetének a megirása volt, amit két év alatt végzett el. 1932-ben jelent meg e máig is kiváló mü. A kedvező szakmai visszhang a magyarországi szakkörök figyelmét is felkeltette személye iránt. A Századok Csatkai Endre megnyerését inditványozta hasonló hazai munkák végzésére, megbizatást azonban egyelőre nem kapott. Sopron és környékének müemlékeit, müvészeti emlékeit több részletben jelentette meg saját költségén 1932-37 között.

E termékeny, kiegyensulyozott élet ismét válságba került 1938-ban, amikor Hitler elfoglalta Ausztriát. Menekülnie kellett. Azonban itthon sem várta különb sors. Rendszeres állást nem kapott, magántanitványokat fogadott, müvészettörténeti kurzusokat tartott, megbizásos munkákat vállalt családok számára, tanulmányokat irt a Soproni Szemlébe, a Magyar Müvészetbe, az Archeológiai Értesitőbe, a Numizmatikai Közlönybe, az Irodalomtörténeti Közleményekbe, a Könyvszemlébe, a Győri és a Vasi Szemlébe.

1938-39-ben kapott ugyan támogatást az Országos Müemléki Bizottságtól Sopron megye müvészeti helyrajzának kutatására, de az anyag megjelenésére nem került sor.

A háboru kitörése, a német veszedelem, tovább sulyosbitotta életkörülményeit. 1942-ben még az ő szindarabjával nyitották meg a Magyar Müvelődés Házát, de utána kénytelen volt teljesen visszavonulni.

1944 tavaszán a megbélyegzést keményen elviselte, amit azonban a munkaszolgálatos sors megaláztatásai, gyötrelmei követtek hamarosan. A 9 hónapig tartó munkaszolgálat testben megtörte, de emberségében megerősitette. Elvett lakásáról a tanitványok mentették meg jegyzeteit, könyvtára pedig az elkobzás után a városi levéltárba került.

A felszabadulás Kőpházán érte március 31.-én, az utolsó pilla-

natokban. Csonttá lefogyva, elgyengülve indult el a Sopron felé vezető uton, ahol szovjet katonák szedték fel és hozták a városi kórházba; az életét mentették meg.

A felszabadulás uj korszakot nyitott Csatkai Endre életében. Pályája most már töretlenül ivelt felfelé, tudományos és társadalmi elismeréstől, megbecsüléstől kisérve.

Sopron városa sulyos adósságaiból Csatkai Endrével szemben, 1945. julius 1.-én törlesztett először, amikor a muzeum élére kinevezte igazgatónak. Az erkölcsi elismeréssel együtt egy sulyosan megrongálódott muzeumot kapott, munkáját az ujjáépitéssel kezdte. Segitségére siettek volt diákjai a romok eltakaritásában, a biztonság megteremtésében.

Szivós és szorgalmas munkájának köszönhető, hogy a vidéki muzeumok közül a soproni nyilt meg elsőként 1947 juniusában, kitárva kapuit az uj látogatók előtt. Kiemelkedő munkásságáért az „ország első muzeológusa" megtisztelő cimmel illették felettes hatóságaink. A közel száz különkiállitást rendezett 1947 és 1963 között. Ezek témáit az irodalom, a zene, a szinészet, a képzőművészet, a néprajz, a régészet, a helytörténet és a munkásmozgalom köréből vette, és velük szorosabban kapcsolta a muzeum munkáját a város életéhez, kiemelkedő évfordulóihoz.

1949-ben, addigi tudományos eredményei elismeréseként a szegedi egyetemen nyert magántanári minősitést. A Tudományos Tanács tudományos pótlékkal tisztelte meg. 1951-ben a Tudományos Akadémia Müvészettörténeti bizottságába választották tagnak. Ugyanebben az évben biztá meg a Tudományos Akadémia Sopron és környéke müemléki topográfiájának megirásával és ezzel lehetősége nyilt a több évtizedes gyüjtőmunka összefoglalására és reprezentativ megjelentetésére.

1952-ben a Tudományos Minősitő Bizottság a kandidátusi minősitést adta Csatkai Endrének, ami ujabb erkölcsi és anyagi elismerése volt kiemelkedő munkájának. A müemléki összefoglalás

1953-ban jelent meg, s ezt 1954-ben kormányunk a Kossuth-díjjal tüntette ki. A nyugodt, biztonságos élet ujabb munkára serkentette.

A Soproni Szemlét ujjászületése óta szerkesztette, toborozta a munkatársi gárdát helyben és a fővárosban, nevelte a kezdőket. A Soproni Szemle tudományos szinvonalával országszerte növelte Sopron város kulturális hirnevét. Irányitója és szervezője volt a város értékei feltárásának, szépségei megismertetésének, ahogy azt több mint 50 évvel ezelőtt első cikkében célul tüzte ki.

Körülbelül tiz évvel ezelőtt ujabb nagy vállalkozásba kezdett. Nagy kitartással és hangyaszorgalommal gyüjtötte a magyarországi mügyüjtés történetére vonatkozó adatokat fővárosi és vidéki könyvtárakban, levéltárakban. Két kötetre tervezte e fontos művelődéstörténeti mü összefoglalását. E nagy vállalkozás azonban csak az anyaggyüjtés befejezéséig jutott, a megirást éppen csak elkezdte.

Küzdelmes élete során tiznél több könyvet, közel kétszáz tudományos tanulmányt és ezernél több tudományos jellegü hirlapi cikket irt. Ezekkel sok témát megoldott, másokkal ujabb inditást adott a további kutatásnak, a bővebb feldolgozásnak.

Egész életében természetesnek tartotta, hogy a tudományos eredmények népszerüsitése munkája jelentős részét képezze. A felszabadulás után azonnal bekapcsolódott az ismeretterjesztő munkába. Első előadását 1945-ben a munkásifjaknak tartotta a MADISZ-ban. A Magyar-Szovjet Társaságban különösen a kezdeti időkben szerepelt sokat, a szovjet irodalom, zene, szinészet, művészet népszerüsitésén fáradozott. A muzeumban közép- és főiskolások számára természettudományi szakkört alakitott. A lakásán zenetörténeti kört látott vendégül havonta. Az 50-es években még maga is zongorázott, a klasszikusok sok darabját játszotta kotta nélkül. Később városszerte hiressé vált hatalmas lemezgyüjteménye. Az utolsó években a KISZ Ifjusági házban és a Széchenyi gimnáziumban tartott zenetörténeti előadásokat s

fiatalok számára. Ezek mellett rendszeres előadója volt a Tudományos Ismeretterjesztő Társulatnak, melynek egyébként alapitó tagja is volt.

A tudományos munka és az ismeretterjesztés mellett életének harmadik jellemzője volt az ifjusággal való állandó és szoros kapcsolata. A sanyaru évek ideje alatt megélhetésének forrása is volt a tanitványokkal való foglalkozás, a felszabadulás után azonban már kizárólag a segitőszándék vezérelte ezt a sok türelmet és időt igénylő munkát. A tehetséges tanulókkal külön is foglalkozott, irányitotta fejlődésüket, egyengette továbbtanulásukat, sokat közülük anyagilag is támogatott egyetemi éveik alatt. Példaként állhat előttünk az a szeretet, mellyel a szépre, a jóra, a kultura szeretetére, emberségre tanitotta a fiatalságot. Százak vallják magukat tanitványának.

Jó kedélye, segitőkészsége, nagy munkabirása az egész muzeumi területen közismert volt. Kollégái között általános tiszteletnek örvendett, ő volt a szakma „Bandi bácsija". Tapasztalata és tekintélye révén minden, a muzeumi terület fontos kérdésének magasszintü tanácskozására meghivták minisztériumi felettesei-nk. Több évtizedes kiemelkedő munkásságáért 1967-ben a Magyar Népköztársaság Érdemrendje arany fokozatával tüntette ki kormányzatunk.

A magyar muzeumok tudományos dolgozói között nincs senki, akinek olyan kiterjedt szakmai kapcsolatai és személyes levelezése lenne, mint neki volt, szinte az ország minden jelentősebb muzeumával, azok vezetőivel. Ez a hagyaték a magyar muzeumok és muzeológia történetének fontos forrása lesz.

Hogy életét teljesen munkájának szentelhette a felszabadulás után, az hüséges hitvesének is köszönhető, aki 25 évig gondoskodott róla nagy-nagy szeretettel, biztositotta a nyugodt otthont az alkotáshoz.

1963-ban vonult nyugalomba, de kapcsolata a muzeummal, munka-

társaival az utolsó napig szoros és mindennapos volt. Valamennyien sokat köszönhetünk baráti és atyai támogatásának, segitségének.

Csodálatra méltó szorgalmával és kitartásával, hivatásszeretetével, a muzeumügy iránti áldozatkészségével követendő példaként áll előttünk. Halála kimondhatatlan veszteség számunkra, de az egész magyar tudomány számára is.

Igaz emberségét szeretettel megőrizzük szivünkben.

Egy kisváros múzeumtörténetéből*

A krimitörténetek írói nagy szorgalommal kutatnak minden területen irnivaló után. Nem hagyták kiaknázatlanul a muzeológiát sem; csak a Mona Lisa elrablásának hálás témájára gondoljunk. Két ismeretlen történetet közlök az alábbiakban egy kisváros: Kismarton életéből, ahol magam 12 évig dolgoztam a Wolf magánmuzeumban. Sem oda, sem a tartományi muzeumba nem törtek be, és nem gyilkoltak meg egy muzeológust sem, mégis akár az egyik történet, amely elég hátborzongató, akár a másik, amely vidámabb, krimi-témának is elképzelhető.

I.

A kismartoni külváros egyik szegényes házában valami kisebb épitkezés folyt, s az egyik lakás alatt három csontvázra bukkantak. Egy férfi, egy nő és egy gyermek csontváza volt a lelet. A tulajdonos, bizonyos Hahnenkampfné, azonnal a rendőrségre szaladt. A nyomozók a csontokat felszedték és elküldték Bécsbe, ahol a megfelelő rendőrorvosi intézetben megállapitották, hogy a halottak 25-30 éve kerülhettek a földbe, mert a csontokhoz szir maradéka tapad.

A kismartoni rendőrség széleskörü tudakozódásba kezdett: van-e valakinek tudomása arról, hogy kb.25 éve eltünt három, a csont-

---

* A cikket szerzője: Dr.Csatkai Endre, elhunyta előtt 9 nappal keltezett levelével küldte meg szerkesztőségünknek. Akik ismerték őt, tudják, hogy derüs kedélyü, fáradhatatlan mesélő volt; a kutatómunkája során eléje került izes történeteket muzeológus társaságban szivesen adta elő, de - mint nem tanulság nélkül való melléktermékeket - gyakran papirra is vetette őket. E cikkét, mint feltehetően utolsó ilyen zsánerü irását adjuk közre.

váz korának megfelelő személy. Kisvárosról van szó, ahol hamar elburjánzik a mende-monda, és Hahnenkampfné nem volt kedvelt személyiség, kapott is a rendőrség használható hireket. Volt, aki emlékezett, hogy egy család Amerikába akarván kivándorolni, Kismartonon át akarta megközeliteni a határt és átutaztában Hahnenkampfnénál kopogott be szállásért. Az asszony be is fogadta őket, de éjjel meggyilkolta és kifosztotta mindhármójukat. Régebben a Hahnenkampf család kolduszszegény volt, s ezidőben hirtelen jómódba szökkentek. Volt, aki emlékezett rá, hogy a kislány sirva menekült az utcára, de a háziasszony utána futott és visszaterelte a házba, nyilván azért, hogy szülei után vele is végezzen. A rendőrség kapva kapott az izes pecsenyén és letartóztatta az asszonyt. Vallatták szegényt napok hosszat. Tagadott, mert egyszerüen nem volt mit vallania.

Ekkor jelenik meg a szinen a muzeológia. A kismartoni tartományi muzeum akkor már három éve müködött: 1928-at irtak. Vezetője Barb Alfonz dr. volt, aki 25 éves létére kapta meg a nehéz állást. Kubitschek professzor jeles tanitványa volt a bécsi egyetemen és hamar jóhirre vergődött a régészetben. Carnuntumban ugyanis egy sir érdekes, rejtélyes lelettel szolgált: kis ezüstlap került elő a mellékletek közt, tekercsbe görbitve. Barb korábban az ötvös mesterséget tanulta s ezzel a tudományával és holmi finom szerszámmal kibontotta a tekercset és az ezüstön irást fedezett fel, görög imát, fejfájás ellen való könyörgést. Az ima magyarázatát valamelyik bécsi szaklap kiadta, s az ügyes fiatal tudósnak állást szerzett.

Barb meghallva a három kismartoni csontváz esetét, azonnal jelentkezett a rendőrségen, minthogy a talajban talált leleteket a törvény a muzeumok hatáskörébe utalta. De a rendőrségen nem éppen barátságosan fogadták; nem volt a csontvázak mellett más, mint egy rossz késpenge és egy amulett. Barb bevált módszerével szétbontotta az amulettet, és ime, egy nyomtatott kis imádság vált szabaddá, egy 1710 körüli ima: pestis elleni oltalomkérés. A fiatal tudós elképedt; hisz akkor a csontvázak hajdani tulajdonosai sem 25-30 éve éltek, hanem 1710 körül, amikor a nagy

pestis járványok dultak Magyarországon! Emlékezett,hogy a veszprémi muzeumban hasonló amulettet látott a mondott időszakból, a lelet pedig a város szélén került elő, ahol valószinüleg pestistemető volt.

A rendőrség nem akart hitelt adni a fiatal muzeológus világos okfejtésének, s azt vetette ellene, hogy a rendőrorvosi megállapitás szerint a csontokhoz zsirréteg tapad, ami annak a bizonyitéka, hogy a csontvázat tulajdonosai 25-30 éve még éltek. Barb dr. szives hangon meghivta a rendőrséget a muzeumba, ahol kellőszámu praehistorikus csontot igért megmutathatni, többezer éves multjuk ellenére némi zsirréteggel. A rendőrfőnöknek végül is nem maradt már más argumentuma, minthogy a bécsi rendőrorvosi megállapitásra és dr. Barb fiatalságára hivatkozott.

Hahnenkampfné maradt a börtönben, az ügy vakvágányra futott. Végül több hosszu hónap elteltével, gyötrelmes vallatások után az asszonyt ugyan szabadlábra helyezték, de a gyanu továbbra is kisérte minden lépését.

Néhány év eltelt. A Hahnenkampf ház udvarán csatornát ástak. Barb doktornak közben megalapozódott a hirneve, mert állástalan, de munka nélkül élni nem tudó emberekből majdnem százfőnyi brigádot szervezett és valahányszor valami leletnek hire jött, embereivel kiszállt a helyszinre. A Hahnenkampf udvaron pedig ismét csontváz került elő, a brigád egymásután tárt fel szép rendben, sorban eltemetett csontvázakat. Kiderült közben az is, hogy a barokk korban - tehát a 18.században - a terület temető volt.Most már senki sem hitte el,hogy Hahnenkampfné gyilkolt és áldozatait annak rendje és módja szerint szép szabályosan el is ásta.

A rendőrorvosi tudomány és muzeológia mérkőzésében tehát nem is annyira az utóbbi lett a nyertes, hanem szegény Hahnenkampfné, a krimibe illő történet hősnője.

II.

Ma Kismartonnak két muzeuma van, mig az 1900-as években csak egy volt, mégpedig Wolf Sándornak, az archaeológia nagy mecénásának nyilvános magángyüjteménye. Wolf Sándor gazdag bornagykereskedő volt, de szive a régészethez vonzotta. Középiskolái elvégeztével az atyai cég Dalmáciába küldte őt, hogy tanulmányozza a dalmát bor kezelését. Ő bizony a hires Bubics kanonok spalatói ásatásait tanulmányozta. Hazatérve Kismartonba szemet vetett egy nagy mezőségre, ahonnan évek óta római régiségek kerültek elő. Azzal lépett az aktiv régészek sorába, hogy ezt a mezőséget két évre kibérelte a tulajdonosaiktól és teljesen felásatta. A munka irányitására egy soproni tanárt kért fel, aki már akkoriban kitünő régész-számba ment. Több római villa kiásása bőséges anyagot biztositott a magángyüjtemény számára.

A tanár M. hercegi levéltáros vendége volt az ásatások idején. Az asztali beszélgetések alkalmával a vendéglátó család szájtátva hallgatta nagysulyu kijelentéseit: ma egy 3. századbeli sirt ástam ki, ma egy népvándorláskori csuprot találtam, stb. A hallgatóság között ott volt a vendéglátónak a gimnazista fia is - egyébként a tanár tanitványa -, aki azonban magában azt forgatta: vajjon csalhatatlan-e a tanár ur tudománya?

A fiu az apja iróasztaláról elcsent egy zsirkő-figurát: kicsi, tán 10 cm magas mellszobrocska volt ez, vigyorgó férfifejjel. A párja, ugyancsak zsirkőből, azonos nagyságban sirós arckifejezéssel ott maradt az asztalon. A diákgyerek éjjel a nevetőarcu szobrocskát becsempészte a kutató árokba. Másnap reggel, a tanár óriási örömére, néhány kapavágás után előkerült. Madarat lehetett volna fogatni vele. Azonnal a táviróhivatalba sietett, felhivta Hampel professzort a Nemzeti Muzeumban azzal a kéréssel, hogy az Archaeológiai Értesitő nyomás alatt lévő számában adjon még helyet a csodálatosan érdekes lelet számára: egy kis színész figura - ritkaság - a lelet.

Ezalatt a hercegi levéltároséknál kitört a vihar. A szobor el-

tünt, és vajon ki más ebben a ludas, mint a szobalány, aki biztosan leverte takaritás közben az iróasztalról a szobrocskát és széttört cserepeit a szemétbe dobta. A szobalány égre-földre esküdözött, hogy hozzá sem nyult a figurához. Végül is a régi világ szokásaihoz hiven azonnali hatállyal elbocsátották a szerencsétlent.

Egy hónap mulva az Archaeológiai Értesitő cimlapján megjelent a szobrocska képe. A szövegrészben helyszüke miatt csak néhány sor állt a nagyszerü leletről. A hercegi levéltáros a szobrot felismerte és sült-főtt, nem tudta mit csináljon. Tanár barátját az igazság feltárásával nevetségessé tenni még sem akarta, de mint a tudomány embere, szinte kötelességének érezte, hogy kiderüljön az igazság. Végre is a harmadik utat választotta: mundus vult decipi - a világ szereti, ha becsapják - mondta, és nem beszélt a dologról. A szobrocska pedig a Wolf gyüjtemény római leletei közé került.

A muzeológia tudományát azonban nem lehet becsapni. A közeli Bécsből hamarosan megkezdődött a tudós régészek zarándoklása a kismartoni ásatásokhoz. Kubitschek, a hires professzor is eljött. Forgatta a szobrocskát és megállapitotta, hogy nem római, mert a zsirkő még nem volt ismeretes ebben a korban. A levéltáros ismerősei körében is suttogtak valamit: gipsz-szobornak nevezték a leletet. Wolf Sándor erre csak azt mondta: bárcsak hetente csempésznének i l y e n gipszszobrot az ásatásaiba.

1926-ban én lettem a Wolf gyüjtemény vezetője. A szobrocskát meghagytam ugyan a római tárlóban, de egy cédulára festett kérdőjelet mellékeltem hozzá.

A történet még pár évig befejezés nélkül maradt. Lassan kialakult bennem a gondolat: a pozsonyi Messerschmidt - egy Mária Terézia korabeli szobrász - körébe utalandó a szobor. Ez a müvész nagy számmal készitett kisebb-nagyobb szobrokat, amelyeken az arckifejezés ezernyi változatát tanulmányozta. Találtam is a muzeumi fejhez nagyságra is hasonló példányt, egyenesen Messer-

schmidt nevén.

Ime a befejezés: a levéltáros időközben meghalt, fia, aki ki akarta próbálni, hogy csalhatatlan-e a tudomány, embernyi ember lett, sőt magának is volt már gimnazista fia. Az uj levéltáros tisztelgő látogatásra jött a Wolf muzeumba. Megmutattam neki a zsirkőfigurát. Hallgatta a történetet, nézte a szobrocskát. Másnap ismét eljött és szó nélkül kihuzta a zsebéből a másik zsirkőszobrocskát, a siránkozó ábrázatut: egyuttal kiegészitette a történetet a krimis részletekkel.

Az egykori diák bünbánattal odaajándékozta a második figurát a gyüjteménynek. Most már a két szobrocskának üvegszekrényt csináltattam,a történetet kalligrafikusan leirattam és az együttest kiállitottam, mint a muzeológia érdekes esetét, tanulságul mesterségem követőinek: a tudományt nem lehet becsapni.

A tudós régész, aki áldozatául esett a diákcsinynek, hamarosan maga is meghalt. Nem tudom értesült-e még életében a dolgok állásáról.

Barb doktor német folyóiratokban irt ezekről az esetekről. Ő is tudta, hogy azon kivül, hogy a tudományt nem lehet megcsalni, még egy tanulságuk is van: tévedni emberi dolog.

Csatkai Endre

A MUSEUM 1969. évi 1. száma nem egyetlen körülhatárolt témakört tárgyal, vagy egy ország muzeumi életéről számol be, hanem tartalma ezuttal vegyes jellegü. Ennek a számnak azonban mégis az az érdekessége, hogy a közlemények többsége a szocialista táborból való: 2 magyar muzeumon kivül 2 csehszlovák, 1 lengyel és 2 szovjet intézmény szerepel benne, ezeken kivül 1 indiait és 1 argentint ismertet.

Elsőnek a brnói Anthropos-intézetet mutatja be Jan Jelinek (1-9. old.). Ez az intézet nem valamilyen muzeumi osztály, nem állattani, ásványtani vagy őskori részleg, hanem összevonva az antropológiának, a paleolitkori ősrégészetnek, a paleontológiának (gerincesek, főleg pleisztocén) és a negyedkori geológiának (elsősorban a rétegtannak) van szentelve. Mindezek dokumentálására az intézet háromdimenziós szemléltetést hozott létre, egy külön erre a célra alkotott modern épületben. A tárlókban és a különböző formátumu kiállitási létesitményekben főleg morvaországi és szlovákiai leletek láthatók, elsősorban az utóbbi tiz esztendő gyarapodásából. Természetesen nemcsak csehszlovákiai anyag, hanem reprodukciókban vagy másolatokban másutt előkerült dokumentumok is szóhoz jutnak, hogy ez a didaktikai célu kiállitás a fejlődéstörténetnek az emberrel szorosan összefüggő részletéről áttekinthetőbb képet adjon. Különös figyelmet érdemelnek a kiállitás előmunkálataira vonatkozó adatok, az épület és a kiállitott anyag összehangolása, ennek technikai megoldása és azok a fogások, amelyekkel elérték, hogy a valóságban sokrétü anyag a látogatót ne fárassza. A közleményt 11 jól sikerült kép illusztrálja.

A prágai Nemzeti Muzeum átrendezett régészeti kiállitását ismerteti Jiří Neustupný professzor (10-19. old.). Ez a kiállitás

tulajdonképpen az 1958-ban megrendezettnek átdolgozása az 1966-ban Prágában megtartott VII. ősrégészeti és őstörténeti kongresszus tiszteletére. A korábbi kiállitást át kellett alakitani, mert - ezt Neustupny mondja - a korábbi elavult volt mind tudományos szempontból, mind pedig szemléltető eszközeit illetően. A kiállitás nevét is módositották: a korábbi „Csehszlovákia őstörténete", az ujabb viszont „A csehszlovák terület őstörténete" nevet viseli. A szerző megmagyarázza, hogy a „csehszlovák" szó itt csak földrajzi fogalmat takar. Nehéz is egy csak a modern történeti időkben keletkezett állam területét az őskorral fogalmilag viszonyba állitani. Ezért a kiállitás arra is törekedett, hogy az európai, sőt a távolabbi, elsősorban közelkeleti kulturákkal való kapcsolat is szemléltetéshez jusson.A vitrinsor folyamatos:hat termen keresztül 122 m hosszuságban követi a történelem kronológiai mozzanatait a paleolittól a cseh állam megszületéséig, a X. századig.

A harmadik közlemény a poznańi régészeti muzeum állandó kiállitását mutatja be T. Malinowski tollából (20-25. old.). Az 1857-ben létesitett muzeum palotája a II. világháboruban rombadőlt. 1967-ben fejeződött be ujjáépitése. Maga a muzeum otthonát nyujtó Górka-palota 1540 körül épült, s a lengyelországi reneszánsz egyik legszebb alkotása. Belsejét a modern muzeológiai követelmények szerint alakitották ki, mig külsejét - a XIX. századi toldásoktól és átépitésektől megtisztitva - XVI. századi formájában állitották vissza. A kiállitás időben a felső paleolittól a lengyel állam X. századi megalapitásáig terjedő időt öleli fel. Különösen gazdag a lausitzi kulturát és a La Tène korszakot reprezentáló gyüjteménye. A kiállitást 10 évi időtartamra tervezték, fenntartva a lehetőséget módositásokra, amennyiben ujabb leletek vagy tudományos eredmények ezeket megkivánják.

Fülep Ferenc szépen illusztrált cikke tájékoztatja az olvasót a Magyar Nemzeti Muzeum 1967-ben megnyilt reprezentativ kiállitásáról (25-38. old.). A „Magyarország története a honfoglalástól 1849-ig" c. kiállitásnak itt közölt szövege tömör vezetőnek is

beillik,ugyanakkor tájékoztat a kiállitás létrehozására és módszertanára vonatkozó fontosabb adatokról is. A képek igen jól szemléltetik a tárgyak sajátosságain felül a rendezési koncepciót, talán a folyosót ábrázoló kis képet (40.) lehetett volna más jobbal helyettesiteni.

Egy indiai származásu New York-i gyüjtő adományából összeállitott kiállitás nyilt meg 1968-ban New Delhi nemzeti muzeumában. Grace McCann Morley ismertetőjében (39-43.old.) megjegyzi, hogy a prekolumbián müvészet emlékeit - sajnos - nem rendszeres ásatásokból szerezték, hanem rabló-kutatások és a mütárgykereskedelem ellenőrizhetetlen utjain jutottak a gyüjtőkhöz. Ennek ellenére a legtöbb tárgyat sikerült a régészek és müvészettörténészek közremüködésével a megfelelő kulturák időrendjébe helyezni. A kiállitással egyidőben az Egyesült Államokból a mexikói régi müvészetre vonatkozó gazdag könyvtárat, diapozitiv és egyéb dokumentációs anyagot kapott a muzeum.

Balassa Iván a Magyar Mezőgazdasági Muzeumot bemutató cikkében (44-55. old.) rámutat ennek jellegzetességére, sokrétüségére: a régészet, néprajz, technikatörténet, biológia és még sok más studium eredményeit hasznosithatta ez a muzeum állandó kiállitásában. Mindezek mellett a mai élet társadalmi és termelési követelményeit is szolgálja, történelmi keretbe helyezve a mezőgazdaság produktivitásának fejlődését. A cikket jól kiválasztott kiállitási részletképek illusztrálják.

A legmodernebb épitészet és a legősibbek egyike találkozik egymással Szovjet-Örményországban. Mark Grigorjan beszámolója (56-59. old.) arról a nagyszabásu tervről tudósit, amit Jereván (Erivan) alapitásának 2750 éves jubileumán határoztak el 1968-ban. A város közelében fekvő domb az Arin Berd nevet viseli, ami örményül „vérző fellegvárat" jelent. Az 1950 óta folyó ásatások alapján megállapitották, hogy az Urartu kultura egyik erősségét tárták fel. Ennek épitészeti emlékeit, freskóit a pusztulástól csak ugy lehet megmenteni, ha befedik a területet. Háromszög alaprajzu hatalmas szabadtéri muzeumépületet emelnek,

ennek magassága 45 m lesz; modern sátorszerü vonalvezetéssel készül a tetőszerkezet, de megőrzi ugyanakkor az ősi örmény épitészeti stilus jellegzetességeit is. Bizonyára az örményországi idegenforgalom egyik elsőrendü látványossága lesz ez a különleges muzeum.

Ugyancsak szabadtéri muzeumegyüttesről van szó a folyóirat következő cikkében: V. Ivanov a Karél Autonóm Köztársaság Kizsi nevü helységében létrehozott müemlékegyüttest ismerteti (60-63. old.). A hagymakupolákkal zsufolt fatemplomok, kápolnák, parasztházak, szélmalmok az ortodox finnek, a karélek hajdani épitőművészetének igen magas szinvonalát dokumentálják.

A MUSEUM utolsó cikkében T.D. Bernard ismerteti az 1968-ban létesitett argentin muzeológiai intézet célját és szervezetét. Argentinában a közvéleményben tudatossá vált, hogy nem nélkülözhető az állami beavatkozás és felügyelet a kallódó nemzeti értékek megóvása érdekében. A muzeumok, egyetemek és a magánosok képviselőiből alakult ez az intézet, amely szakmai támogatásban részesiti a köz- és magángyüjteményeket egyaránt.

Jakabffy Imre

Neue Museumskunde 1958-1969.

A Német Demokratikus Köztársaság Müvelődési Minisztériuma keretében müködő Muzeumügyi Tanács (Rat für Museumswesen beim Ministerium für Kultur) e folyóiratának ismertetésével a szerző eredeti célkitüzése az volt, hogy egy szocialista ország muzeológiai szaklapjában feltárja az évek során jelentkező utkeresést, profil- és rovatmódositásokat. A közelebbi multban Magyarországon járt a Tanács két vezetőségi tagja: Rolf Kiau tör-

ténész, titkár és szerkesztőbizottsági tag, valamint Günther Lange muzeumigazgató, s a velük folytatott megbeszélései során olyan további ismeretek birtokába jutott, amelyek nem csak a folyóirat áttekintését és feldolgozását könnyitették meg, hanem lehetővé tették számára az NDK muzeumügyének rövid összefoglalását is. Ez célszerünek látszik már csak azért is, mert segiti a folyóirat szerepének, jelentőségének megismerését.

\+ + +

A muzeumi szervezet az NDK-ban

A muzeumok kiterjedt hálózattal rendelkeznek, számuk kb. 600. Évi látogatottságuk meghaladja a 17 milliót. Az ötezer muzeumi dolgozó közül mintegy ezernek van tudományos minősitése. (NME 1968. 1-7. p.)

A szakmuzeumok egy csoportja, melyhez az egyetemi gyüjtemények is tartoznak, közvetlenül a Főiskolai és Szakiskolai Ügyek Államtitkársága (Staatssekretariat für das Hoch- und Fachschulwesen) fennhatósága alatt áll. Egyes szakmuzeumok felett az illetékes minisztériumok gyakorolják a felügyeletet. A vidéki muzeumok - megyei szervezeteinkhez hasonlóan - közigazgatási szervek kezelésében és irányitásával müködnek. Legtöbb a tájmuzeum (Heimatmuseum), számszerint mintegy 430. Ezek 1945 után, az ujjáépités idején, jórészt régi egyesületi gyüjteményekből alakultak. Találunk szép számmal uj létesitményeket is, ezeket tudatos szervezőmunka hozta létre, főleg a muzeummal gyéren ellátott területeken. Igy alakultak meg az igen jelentős legujabbkori gyüjtemények.

Az általában kulturtörténeti vagy természettudományi jellegü tájmuzeumokat a Szakközpont (Zentrale Fachstelle für Heimatmuseen) fogja össze és irányitja. Gondoskodik a középfoku szakemberképzésről és utánpótlásról. Az egyetemeken nem folyik muzeológusképzés, a diplomás régész, történész, néprajzos, biológus, stb. a gyakorlatban és megfelelő továbbképzéssel sajátitja

el a muzeológiai ismereteket. A középfoku képzésben résztvett szakemberek viszont nagy számban tanulnak tovább az egyetemeken. A Szakközpont érdeme, hogy 1958-ban megindult a Neue Museumskunde (a továbbiakban: NMK) a vidéki gyüjtemények munkájának összehangolása célzatával. (Bővebben: NMK 1958. 1-5. p.; 1964. 5-17. p. Bibliogr.!)

Jelentős lépés volt a Muzeumügyi Tanács (Rat für Museumswesen) megalakulása 1965-ben. (NMK 1965. 269-276. p.) Az alapszabályok értelmében ez a koordinálószerv tanácsadó a Müvelődési Minisztérium mellett. (Cime: 102 Berlin, Molkenmarkt 1-3.) A Tanács tagjai a Müvelődési Minisztérium, a Főiskolai és Szakiskolai Ügyek Államtitkársága, a Népmüvelési Minisztérium, egyéb államigazgatási és társadalmi szervek, továbbá valamennyi muzeumi kategória szakembereinek képviselői, akik elvi és gyakorlati kérdésekben határoznak. A mintegy 50 tagu testület évente átlag kétszer tanácskozik és összehangolja a szakosztályok, a szekciók tevékenységét. Jelenleg nyolc ilyen szakosztály müködik: történelmi, müvészeti, néprajzi, irodalom-zene-szinháztörténeti, müszaki, természettudományi és geológiai, valamint 1967-től önálló nyolcadikként a restaurátori szakosztály. A Tanács elnökségét az egyes szekciók vezetői képezi. A tanácstagok társadalmi munkában látják el feladataikat. A tanácskozásokon kötelező a személyes megjelenés. A titkárság állandó, főfoglalkozás jellegü munkakör.

A Tanács munkájában - többek közt - nemcsak országos, de nemzetközi jelentőségü a dokumentációs tevékenység. A titkárság irányitásával müködő szakcsoport (1162 Berlin, Müggelseedamm 200) a muzeológiát nemzetközi méretekben folgozza fel. Élénk kiadványcserét folytat, rendszeresen 50 külföldi folyóiratot bibliografál és leforditja a jelentősebb cikkeket. Ezek a forditások 3 példányban készülnek, kettő áll a szakemberek rendelkezésére. Az NMK-ban időnként megjelenik a forditások jegyzéke (indul: 1966. 66-67. p.), e szolgáltatás iránt egyre nő az érdeklődés. Számunkra sem érdektelen a rovat figyelése, mert talán volna mód kölcsönzésre, cserére is.

A Neue Museumskunde néhány jellemző adata

Teljes cime (a jelenlegi alcimmel): Neue Museumskunde. Theorie und Praxis der Museumsarbeit. (Uj Muzeológia. A muzeumi munka elmélete és gyakorlata.) Sokat mond az u j jelző, mellyel a szerkesztők kifejezésre jutatták a szocialista tartalmat, szemben az NSZK-ban megjelenő Museumskunde-val (Gruyter kiadó).

Kiadói és müszaki adatok: mint a Szakközpont (Zentrale Fachstelle) lapja indul, majd az 1966/3. számtól a Muzeumügyi Tanács egyedül szerepel, mint a kiadás eszmei irányitója. Müszaki kiadója (induláskor: Enzyklopädie Verlag) a VEB Deutscher Verlag der Wissenschaften (108 Berlin, Taubenstrasse 10.). (Nyomdai munka: Paul Dünnhaupt KG).

Az 1-12. évfolyam (1958-1969) A/5 formátumban jelent meg, egy évfolyam átlag 25 iv terjedelmü, 4 füzetből és szabálytalan időközökben megjelent mellékletekből áll.

Az első évfolyamok fatartalmu papiranyagát hamarosan kitünő minőségü famentes papir váltja fel. Az egyes füzetek végére szerkesztett, jóminőségü papiron előállitott illusztrációk az első számtól kezdve kielégitő minőségüek, később pedig minden tekintetben kifogástalanok. Szövegközti ábrák és képek eleinte ritkán fordulnak elő, a papirminőség javulásával számszerüen is szaporodnak és - kitünő minőségben - felváltják a táblaképeket. Mellékletként müszaki tablók is jelennek meg.

Az NMK tartalmi szempontból két részre osztható. Az e l s ő b e sorolhatjuk a nagyobb közleményeket, tanulmányokat vagy előadásokat. Ezek általános muzeológiai, illetve elvi-irányitási jellegüek, és főleg helyi kérdésekkel foglalkoznak. Ide tartoznak a restaurálási, konzerválási, preparálási eljárások leirásai is. A nagyobb terjedelmü közleményeket kisebb eredeti közlések követik, sürübb szedéssel. Ujabban a jelentősebb cikkeket három idegennyelvü összefoglalás kiséri (orosz, angol és francia).

A második rész az információk rovata. Itt szembetűnő a szerkesztőség formakeresése. A terjedelem korlátait, az információs értéket csökkentő hosszu nyomdai átfutási időt különböző mellékletekkel, bővitményekkel igyekeztek ellensulyozni. A rovat anyaga gazdag és sokrétü, elemzése meglehetősen bonyolult. Kisebb betüfokozattal jelenik meg és az utóbbi évfolyamoknak már jelentős részét alkotja. Itt találjuk a szervezeti, muzeumi, személyi hireket és az irodalmi tájékoztatót: annotációk, referátumok, recenziók, bibliográfiák formájában. Hazai muzeumi kiadványokról a megjelenési hely betürendjében tájékoztat, külföldi közlemények, könyvek, folyóiratok bőven szerepelnek. Az elkészült forditások jegyzéke folytatásos. A szerkesztőségi közleményeket és a kiállitások hireit alkalomszerüen találjuk. Minden számot három idegen nyelvü tartalomjegyzék kisér az egyes számok, valamint az éves tartalomjegyzék német szövegén kivül.

Általános kép a Neue Museumskunde első 12 évfolyamáról

A 12 évfolyam tartalma igen változatos. Feltünő, hogy a szakterület nem minden ágát képviseli arányosan, sőt eleinte egyoldalunak mondható. Ez azonban a szerkesztők feladatkörével van összefüggésben: (amint az egykori alcimben jelezték) a kulturtörténeti és természettudományi muzeumok (illetve gyüjtemények) részére kellett megfelelő sajtóorgánumot létrehozniuk.

1958-61 között a legtöbb cikk a muzeumpolitika elvi kérdéseivel foglalkozik, szép számban vannak a természettudományi muzeumokkal, kiállitásokkal és a botanikus kertekkel foglalkozó közlemények. Jelentős a restauráló és preparáló munkával foglalkozó leirások száma, itt határozott minőségi fejlődés észlelhető. Kiállitásrendezések gyakorlati problémáiról már kevesebb cikk szól, később azonban megfelelő arányok mutatkoznak. Nagyon kevés a régészeti, néprajzi, képző- és iparmüvészeti muzeológiát tárgyaló, önálló dolgozatok száma; a tájmuzeumokkal általában foglalkozó irásokban történik ezekről itt-ott említés. Leg-

ujabbkori történeti és munkásmozgalmi tanulmányokat részben muzeumpolitikai irányelvek közt, de önálló cikkek formájában is kellő mennyiségben találunk. Müszaki és politechnikai kiállitásokkal ritkán foglalkoznak. A muzeumlátogatás, tárlatvezetés, muzeumpedagógia, az iskola és a muzeum viszonya, a muzeumi propaganda állandó helyet vivott ki magának és sok értékes tapasztalatot gyüjtött a folyóiratban.

A folyóiratnak különösen az első években volt jelentős szerepe a muzeológus középkáder-, valamint a restaurátor- és preparátorképzésben. Sok beszámoló foglalkozik ezzel a témakörrel. A belső muzeumi munka: a gyüjteménykezelés, a raktárrendezés, a nyilvántartás nincs eléggé képviselve. Pedig ilyen közlemények nyilván, hasznosak lehettek volna a munkafolyamatok egységesitése érdekében. Ötvendetesen gyarapszik a külföldi muzeumügyet ismertető, főleg idegen szerzők tollából származó tanulmányok száma, igy hazánk is többször van képviselve.

Az 1962-ben megindult átszervezés feltünő: a cikkek száma csökken, terjedelme bővül, szinvonala emelkedik. Az olvasó határozott irányvonal kibontakozását észleli. A szerkesztőbizottság megállapitja, hogy az első négy évfolyam keveset foglalkozott a muzeológia tudományos és kutatási kérdéseivel. Nem alakult ki élénk vitaszellem sem, hiányoztak az összehasonlitó elemzések. Többek közt birálják az információs szolgáltatásokat: a bibliográfia ne szoritkozzék a cimleirásra, hanem adjon mindjárt értékelést is.

1962-65 között mintegy négyéves átmeneti szakaszt tapasztalhatunk. Az egyes szakágakkal foglalkozó cikkek egyre arányosabban oszlanak meg, megszünik az egyoldaluság. A tudományos igényesség mindjobban érvényesül, s ezt ugyszólván valamennyi iráson érezzük. Olvashatunk országos témákról is. - Nemcsak a tájmuzeumi jelleget váltja fel az általános, hanem bővül az információs rész is: megjelenik az addig hiányolt értékelő-biráló irodalmi ismertetés.

Az alakuló Muzeumügyi Tanács 1965-ben konkréten kitüzi céljául az NMK általános muzeológiai szaksajtóvá szervezését. (NMK 1965. 272. p.) Ezidőben többször változik az információs rovat alakja is: mellékletként, rövid átfutási idővel adják közre (kevésbé jóminőségü papiron, nyilván azzal az elgondolással, hogy a folyóiratnak ezt a részét sokan nem őrzik meg). Különböző tartalmu, önállóan füzött mellékletek is látnak napvilágot, igy nagyon ügyes a restaurátorok részére kiadott, 4 füzetből álló irodalmi segédlet. 1967-től már egyre több könyvismertetést, birálatot és külföldi anyaggal bővitett sajtóbibliográfiát találunk.

A nemzetközi együttmüködés céljára alakult Nemzeti Muzeumi Tanács (Nationaler Museumsrat der DDR) (NMK 1968. 376-379. p.) testületi hireit is az NMK-ban találjuk.

Meglepő és érdekes fordulat, hogy a 12. évfolyamtól kezdve elhatározzák az információs rész leválasztását (1969. 139.p.). Ezután évente öt alkalommal, gyors nyomdai átfutással jelennek meg a hirek és közlemények Informationsdienst für die Museen der DDR cimmel.

A terv szerint 1970-től kezdve az NMK alakja quart méretre változik. A szöveg és a képek aránya nagyjából a régi marad, de az eddigi egyhasábos tükör helyett - az olvashatóság érdekében - kéthasábosra térnek át. Az információs részben csak a Muzeumügyi Tanács és a Nemzeti Muzeumi Tanács hirei maradnak (háromhasábos elosztásban). Képmellékletül rendszeresen egy-egy ritka gyüjteménytárgy vagy érdekes muzeumi interieur képét hozzák. Önálló mellékleteket csak egész kivételesen fognak kiadni. A fejlődés iránya továbbra is az általános muzeológia.

A folyóiratból Magyarországra kiadványcsere keretében már kezdetben 13 példányt küldtek (NMK 1962. 6. p.). Feltehető, hogy ez a szám azóta gyarapodott.

A Muzeumi Közlemények a NMK-t a jövőben folyamatosan ismertetni kívánja. A recenziót célszerű az 1968. évvel kezdeni, mivel információs érték szerint ez az évfolyam még frissnek, időszerűnek tekinthető. A nagyobb terjedelmű és fontosabb cikkanyagot három csoportban ismertetem:

1. Szervezeti kérdések, irányelvek, nemzetközi kapcsolatok
2. Kiállítások
3. Muzeumi technológia .

1.

Az NDK muzeumügyéről értékes adatokat találunk K. Bork művelődési miniszterhelyettesnek 1967. októberében elmondott „Az NDK muzeumai a Nemzetközi Muzeumi Évben" cimü beszédében (1-7. p.). Méltatja az időszak jelentőségét, számszerü adatokat közöl a muzeumi munkáról és eredményeiről, hangsulyozza a szocialista országokkal kiépitett kapcsolatok fontosságát. A szovjet muzeumi élet fejlődéséről A.M. Razgon (Moszkva) irt nagy tanulmányt: „A szovjet muzeumtudomány 50 éve" cimmel (145-164. p.). A Nagy Októberi Szocialista Forradalom után megindult hatalmas fejlődés szakaszait külön-külön jellemzi. Az 1930-as évekig rakták le a marxista tudományszemlélet továbbfejlődésének alapjait. E korszak jelentős eredménye a muzeumi szervezet megalakitása és az uj szakkáderek kiképzése. Ekkor alakultak a muzeológiai központok és jelentek meg az első szaklapok és kiadványok. Az 1930-ban megtartott első Muzeumi Konferencia alapvető esemény volt a szovjet muzeumi életben. Határozatot hoztak a dialektikus materializmus gyakorlati alkalmazására a muzeológia minden területén. A kongresszus visszhangjaként nagyarányu fejlődés indult meg, igy 1931-ben az első kimondottan muzeológiai profilu folyóirat, „A Szovjet Muzeum" is megjelenik. Ezt a nagyjelentőségü szakaszt követte a Nagy Honvédő Háboru és az ujjáépités éveinek uj feladatokat jelentő korszaka. A muzeumi munka

rendszerezésére és kiállitások rendezésére egységes munkamódszereket dolgoztak ki. A muzeumi szervezet teljes kiépitése és a háborus károk kiküszöbölése az ötvenes évekre fejeződött be. - Jelenleg a következő témák kidolgozása folyik: a muzeológiai tipológia és osztályozás kérdése, a különböző gyüjtőkörü muzeumok kiállitási problémái és határai, a történeti és tájmuzeumok legujabbkori kiállitásainak sajátos kérdései. - A tanulmány jegyzetanyaga jelentős irodalmi forrás a témakör részletesebb tanulmányozásához.

A.V. Kondratov (Moszkva) a szovjet természettudományi muzeumok tevékenységében tükrözödő tudományos haladásról és eredményekről tudósit (392-397. p.). E muzeumok jelenleg több fontos feladatkör kidolgozásával foglalkoznak, igy: a tematikus kiállitások szemléletének kialakitásával, a természeti események dinamikájának és feltételhez kötöttségének bemutatásával, a szemléltethető természettudományi témák meghatározásával és elhatárolásával, továbbá a természettudományi muzeumok kategóriákra és csoportokra történő felosztásával és ezek szakfeladataival.

M. Jakob (Bukarest) beszámolóját (79-86. p.) abból az alkalomból irta, hogy 1966. december 2-3-án tartották a Román Szocialista Köztársaságban a muzeumok harmadik tudományos ülésszakát, melynek napirendi pontjai megegyeztek a második ülésszakéval (a tudósitás tulajdonképpen erről a másodikról szól),hogy annak célkitüzéseit az elért eredményekkel össze lehessen hasonlitani. Röviden ismerteti a román muzeumi szervezetet, felsorolja az ülésszak napirendi pontjait és az elhangzott előadásokat. Megtudjuk többek közt, hogy a muzeumok száma 1944 óta Romániában 64-ről 217-re emelkedett.

S. Canadjija (Zágráb): „Természettudományi muzeumok, muzeumi részlegek és gyüjtemények Jugoszláviában, tudományos, népmüvelő munkájuk és szervezeti kérdéseik" cimmel ismerteti a jugoszláviai muzeumi szervezet természettudományi szekciójának müködését (468-488. p.). Felsorolja a jelentősebb muzeumokat és kiállitásokat. Az elmondottakat az illusztrációk jól szemléltetik.

A nemzetközi együttmüködés, az ICOM programjába illeszkedik az évfolyam 1. és 2. számu melléklete. Az elsőben (50 p.) az idegenforgalmi helyeken létesitett muzeumok helyzetét, látogatottságát és fejlesztésük kérdéseit vizsgálja több közlemény. A második füzetben (54 p.) külföldi összehasonlitó példák is szerepelnek a szocialista országokból.

A kölcsönös segitség példájaként A. Koch a „Schiller és Csehország" c. kiállitást ismerteti (398-413. p.), mely a weimari irodalmi központ és a prágai Irodalmi Muzeum között 1962-ben kötött együttmüködési szerződés eredménye volt. A 18. századvégi cseh szabadságmozgalmakra Schiller drámai müvei és történeti munkássága nagymértékben hatottak. Az ezt bemutató dokumentációs vándorkiállitás több NDK-beli városban nagy sikerrel szerepelt. - Az illusztrációk az installáció ujszerü, ötletes részletmegoldásait is szemléltetik.

A Német Történeti Muzeum (Museum für Deutsche Geschichte) nemzetközi tevékenységéről ir J. Uhlig (428-436. p.). 1952 óta, a muzeum alapitásától, széleskörü nemzetközi kapcsolatokat alakitottak ki, 650 intézménnyel állnak összeköttetésben. Számos alkalommal rendeztek külföldön kiállitásokat és sok baráti együttmüködési szerződést kötöttek; főleg szovjet, magyar, csehszlovák, lengyel, bolgár és francia muzeumokkal vannak kapcsolatban.

D. Drost „A lipcsei Néprajzi Muzeum nemzetközi kapcsolatai"-ról számol be (437-443. p.). A muzeum évkönyve 1952 óta ujra rendszeresen megjelenik. Az 1939-ben megszünt külföldi kapcsolatokat annyira sikerült kiszélesiteni, hogy már 750 cseretársuk van. 1967-ben mintegy 550 folyóiratot és 400 könyvet kaptak cserébe. 1963-ban a budapesti Néprajzi Muzeummal kötöttek baráti szerződést. 1964-67 között 7 kutatójuk járt nálunk tapasztalatcserén. A magyar népszokásokról a Néprajzi Muzeum rendezésében kiállitást nyitottak, mely 1965. novembertől 1966. szeptemberig volt megtekinthető.

„A drezdai Közlekedési Muzeum feladatairól és célkitüzéseiről

a nemzetközi kapcsolatok érdekében" közöl tanulmányt E. Rehbein (444-454. p.). Müszaki muzeumaik gyakorlatában még eddig nem volt mód külföldi kapcsolatok kiépitésére, 1950-től azonban - tapasztalatcsere után - itt is fejlődés tapasztalható. Baráti szerződéseket kötöttek, többek közt kiállitások elméleti és gyakorlati kérdéseinek megoldására. Az eredmények annyira jónak bizonyultak, hogy a szerződéseket megujitották.

2.

Az egyes kiállitások ismertetését, általános szempontokat is adva, J. Neustupný (Prága) jelentős tanulmánya vezeti be „Régészet vagy őstörténet?" cimmel (8-23. p.). A nemzetközileg jelentkező igényből kiindulva füz megjegyzéseket az 1966. augusztusában a prágai Nemzeti Muzeumban megnyilt „A csehszlovák terület őstörténete" c. kiállításhoz, melyet a Nemzetközi Ősrégészeti és Őstörténeti Kongresszus alkalmából rendeztek. A szerző véleménye szerint ezzel a kiállitással megtették a forradalmi lépést a „régészettől" az „őstörténetig". A gyakorlatban: 122 m hosszu, több termen át vonuló, tagolatlan vitrinsorban állitották ki az anyagot. Neustupný kifejti, hogy az őstörténeti kiállitás nem lehet csupán a régészeti leletanyag felsorakoztatása, hanem törekedni kell a történelmi fejlődés komplex ábrázolására. - Elgondolását a tanulmány képanyaga igen jól szemlélteti.

A berlini Iparmüvészeti Muzeum „A fém a kézmüiparban" c. kiállitásáról G. Messner számol be (213-227. p.). Ritka mükincseket kölcsönöztek erre az alkalomra a lengyel, a csehszlovák és a nyugatnémet muzeumok, de főleg az NDK muzeumainak, templomainak és különböző intézményeinek értékeit mutatták be. A müvészi kézmüipar mintegy ezer év történetét átfogó kiállitásával a muzeum 100 éves jubileumát ünnepelte.

H. Kral és K.H. Mahlert Marx születésének 150. évfordulója alkalmából az 1962-ben megnyilt moszkvai Marx-Engels Muzeumról ir gazdagon illusztrált cikket (269-294. p.). A muzeum időrend-

ben mutatja be Marx és Engels életét, munkásságát, gazdag dokumentumanyaggal kisérve. A kiállitásról, mint tudományos szempontból és esztétikailag egyaránt jelentős alkotásról megállapitják, hogy a tudatos történelemszemléletnek kiváló eszköze. A cikk kitér a Muzeum és a berlini Német Történeti Muzeum együttmüködésére is.

„A Vörös Október és mi" c. kiállitásról W. Wolf számol be (414-427. p.), melyet a potsdami kerületben kollektiv munka hozott létre az 50 éves jubileum alkalmából. A közlemény bebizonyitja, hogy az ilyen összefogással készült kiállitás a muzeológus és a tudományos kutató számára nem jelent nehézséget és kitünő eredménnyel végződik. A kollektiv munka elősegitette az anyag jobb áttekintését és a helyes történelemszemlélet kialakitását. A módszert különösen vándorkiállitások rendezésére ajánlják.

K.H. Maetzke az Odera melletti Frankfurtban megnyilt képtárról irja (24-40. p.): szép példája, hogyan lehet régi épületbe uj anyagot harmónikusan illeszteni. A tanácsház csarnokában nyitották meg a kiállitást a mai modern müvészet alkotásaiból. A gótikus nagyteremben hangversenytermet alakitottak ki, igy hoztak létre egy jelentős kulturcentrumot.

G. Glaser a rostocki kulturtörténeti muzeum átépitését ismerteti (41-57. p.): a mult században épült, a századfordulón muzeummá alakitott épület korszerü felujitását, ujjárendezését irja le. A belső tér átépitésének tervrajzrészleteit, különösen a rejtett megvilágitás ötletes müszaki megoldásait jól áttekinthető rajzmellékletek szemléltetik.

3.

Technológiai kérdésekkel számos közlemény foglalkozik. Kisemlősök parafinos preparálását közli jól illusztrált leirásban S. Vogler (58-72. p.). Külön érdeme, hogy az eljárás kialakulásáról rövid történeti áttekintést és bibliográfiát ad. - K.H. We-

ber Tizian: Az adógaras c. festményének restaurálásáról és konzerválásáról részletesen számol be (176-192. p.), az egyes munkafázisokat felvételeken rögzitette. - J. Ersfeld a következetes fémkonzerválást ajánlja, mint a leghatásosabb fémvédelmi eljárást és hangsulyozza, hogy nagyon fontos az egyes müveletek sorrendjének megtartása. A raktározás adottságait is tekintetbe kell venni, ha optimális eredményt akarunk elérni. - Szintén J. Ersfeld ismertet egy kiállitásrendezésnél hasznositható házi eljárást, cime: „Tájmodell-épités könnyen, gyorsan, olcsón." (455-467. p.). Domborzatok ábrázolására alkalmas. A kivitelezést sok kép teszi könnyen érthetővé.

Mellékletben találjuk R.D. Bleck irodalmi összeállitását a „Kémia a konzerválásban" c. sorozatban a „Természettudományi konzerválási eljárások bibliográfiája" I. füzeteként. Restaurátorok és konzervátorok számára készült kiváló segédlet, folytatásokban. Régészeti, néprajzi, iparmüvészeti, történeti, stb. anyag restaurálására és konzerválására vonatkozó irodalmat rendszerez. (A cimben szereplő „természettudományi" jelző megtévesztő lehet, tulajdonképpen annyi köze van a bibliográfiának a természettudományokhoz, amennyiben a kémia azok egyik tudományága.) - Felosztása az általánostól halad az egyes eljárásokig, szerkezete eléggé áttekinthető. Az elmult évtized irodalma tulsulyban szerepel, de felvesz minden korábbi, még jól használható forrást is. Nemcsak cimleirást közöl,hanem rövid annotációt is. Ügyes, hogy az egyes csoportok végén utalások találhatók a rokonterületek és átfedések jelzésére.

U. Kolbai Olga

Béni Gyöngyi - Balassa Iván: Magyar Muzeumok.
(Népmüvelési Propaganda Iroda, 1969)

Régen nélkülözött kalauzt és tájékoztatót kap kézhez a muzeumok iránt érdeklődő közönség, az első olyan munkát, amely átfogó képet ad az ország valamennyi muzeumáról, muzeális gyüjteményéről.

A kiadvány bevezetője tájékoztat az ország muzeumügyéről a XVIII. századtól napjainkig, foglalkozik a budapesti és vidéki muzeumok történetével, ismerteti gyüjteményeiket, kiemelkedő mükincseiket, tudományos és népmüvelési munkájukat. Közli a hazai muzeumok és gyüjtemények pontos cimét, telefonszámát, nyitvatartási idejét, a belépődijakat, tárlatvezetéseket, a muzeumokról szóló kiadványokat, vezetőket.

A mü függeléke a muzeumlátogatásoknál nélkülönözhetetlen alapismereteket frissiti fel: táblázatot közöl a földtörténet korszakairól, a régészeti korok beosztásáról, áttekintést nyujt a müvészettörténet stiluskorszakairól, a szövegben előforduló szakkifejezésekről.

A könyvet 99 fénykép illusztrálja, a használatának megkönnyitésére a 230 muzeumot és gyüjteményt a szerzők helynévmutatóba foglalták. (Ára: 20.- Ft.)

Vitaülés a muzeumi népmüvelésről

A Baranya megyei Tanács VB. Müvelődésügyi Osztálya és a Baranya megyei Muzeumok Igazgatósága november 4-én és 5-én a helyreállitott siklósi várban „Muzeum és népmüvelés" cimmel országos vitafórumot rendezett.

A muzeumi és népmüvelési szakemberek mellett a müvelődésügy más ágazatainak képviselői is meghallgatták Gönyei Antal főosztályvezető referátumát a muzeumi népmüvelés időszerü kérdéseiről és Béni Miklósné főelőadó beszámolóját külföldi tapasztalatairól.

Az előadásokat követően tartalmas vita és kötetlen beszélgetés alakult ki a muzeumi népmüvelés speciális kérdéseiről. Részletesen foglalkozott a vitafórum szervezési problémákkal, a szervezeti strukturából adódó feladatokkal, a muzeumi kiadványok terjesztési és kiadási nehézségeivel, a muzeumok és az iskolák együttmüködésével, a kiállitások hasznositásával az iskolai oktató nevelő munkában, a muzeumok és a honismereti mozgalom kapcsolatával, az időszaki kiállitások rendezési problémáival.

Villangó István

A mütárgymásolatokról

A Muzeumi Főosztály 1967-ben - kisérleti jelleggel - engedélyt adott muzeális tárgyak másolására, elsősorban az ismeretterjesztés, az izlésfejlesztés és a muzeumi propaganda érdekében.

A mütárgymásoló tevékenység rövid idő alatt figyelemreméltó

eredményeket mutatott fel. Ezek az eredmények és a közönség érdeklődése indokolttá tette a szervezett, tervszerü gyártásra való áttérést. Az Országos Muzeumi Tanács határozata alapján - a Központi Muzeumi Igazgatóság egyik egységeként - létrejött a Mütárgymásoló Osztály. Ennek erőfeszitéseit és eredményeit jelzi, hogy rövid idő alatt létrehozta termelőüzemét - teljes technológiai felszereléssel -, megoldotta a raktározás problémáit. Kialakitotta az értékesités rendjét is: a vidéki árusitóhálózat közremüködésével.

Eddig mintegy 600 féle, magyar muzeumokban őrzött mütárgy hiteles másolatát készitette el kerámia- és festőüzemében, ötvös- és fémmühelyében. Ezek a tárgyak zömmel az Iparmüvészeti Muzeum gyüjteményéből valók: habán edények, óntárgyak, elefántcsontutánzatok, kovácsoltvas- és üvegtárgyak. A Keletázsiai Müvészeti Muzeumot a különböző Buddha-szobrok képviselik, a Nagytétényi Kastélymuzeumból valók a kályhacsempék. A Néprajzi Muzeum segitségével érdekes kerámia-másolatok készültek: erdélyi bokályok, tálak, tányérok. A Fekete-Afrika és Óceánia müvészetét reprezentáló maszkok és démonok nagy sikert arattak a vásárlók körében. A Magyar Nemzeti Muzeum és az ország más muzeumai elsősorban régészeti anyagot ajánlottak fel másolásra. A miskolci Herman Ottó Muzeum a közönség által nagyon kedvelt ötvöstárgyak és ékszerek létrejöttéhez járult hozzá.

A másolatok készitői arra is törekszenek, hogy csökkentsék a kommersz, ál-népmüvészeti és kétes müvészi értéket jelentő tárgyak terjedését és példát mutassanak más, hasonló jellegü tárgyakat készitő intézményeknek. A példa nem hatástalan: a Népmüvészeti Bolt, az Iparmüvészeti Vállalat és a Pénzverde ajándéktárgyain már megjelentek a muzeumi mütárgymásolatok motivumai, s e vállalatok érdeklődést mutatnak eredeti müvészi tárgyak másolása iránt is.

Említésre méltó a Mütárgymásoló Osztály külkereskedelmi tevékenysége. Ez kettős célt szolgál: a deviza- és valutabevételen kivül a hazánkban megforduló külföldieknek lehetőséget ad arra,

hogy igazi művészi értéket képviselő tárgyak hiteles másolatait vásárolhassák meg, olcsó áron.

A másolható tárgyak körének szélesitése és a mütárgymásolatok országos, széleskörü terjesztése még hátralevő feladat. Sopron, Győr, Zalaegerszeg, Szekszárd, Kaposvár, Pécs muzeumai pl. még nem kapcsolódtak be a mütárgymásolatok terjesztésébe.

Ezuton is felhivjuk a muzeumok figyelmét a lehetőségre: a gyüjteményükben szereplő mütárgyakat javasolják másolásra és igényeljék az eddig készitett mütárgymásolatok kollekcióját, hogy a muzeumlátogató közönség minél több helyen vásárolhassa meg ezeket a szinvonalas, jelentős kulturális célt szolgáló tárgyakat.

Czakó Tiborné

A postai dolgozók muzeumbaráti körének megalakulása

A Postás Szakszervezet müvelődési központja és a KMI Propaganda és Népmüvelési Csoportja kezdeményezésében és szervezésében megalakult a Budapest és környéke postai dolgozóinak muzeumbaráti köre. Ez az elnevezés némileg ujszerü tartalmat és szervezeti jelleget takar: nem egyetlen muzeumhoz kapcsolódik, hanem a rendszeres muzeumlátogatókat, általában a muzeumok barátait fogja össze ugy, hogy az egyéni és csoportos szervezett tárlatlátogatásokat szinvonalas, illusztrált előadásokkal, sőt anyagi hozzájárulással is elősegiti.

Alakuló ülésüket f. évi január 16-án tartották a Benczur utcai müvelődési központban. A KMI Propaganda Csoportjának vezetője tájékoztatta a megjelenteket a muzeumi népmüvelés lehetőségeiről, formáiról, ismertette a fővárosi muzeumok kiállitási terveit. E megbeszélésen fogadták el a baráti kör egész évre szóló gazdag programját is. A munkaterv szerint a kötött foglalkozások keretében közösen meglátogatják a Szépmüvészeti Muzeum

Egyiptomi kiállitását, a központi felszabadulási kiállitást, valamint a várban bemutatott Magyar remekmüveket. Ezután kirándulást szerveznek a Dunakanyarba, ahol végigjárják Esztergom, Visegrád, Szentendre muzeumi és müemléki nevezetességeit, majd az őszi hónapokban a Nemzeti Muzeum Magyarország népeinek története a honfoglalás koráig és az Iparmüvészeti Muzeum tervezett ötvösmüvészeti kiállitásainak megtekintése szerepel a programban.

Valamennyi muzeumlátogatást megelőzően ismeretterjesztő előadást hallgatnak meg a témából és a kiállitáson is szakszerü tárlatvezetést kapnak.

A szakszervezet a kör valamennyi tagja részére 10 belépésre szolgáló muzeumi bérletet vásárol, melyből ötöt a kötött programhoz, másik felét pedig mindenki érdeklődésének megfelelően tetszése szerint használhatja fel.

A KMI Propaganda és Népmüvelési Csoportja biztositja, hogy a baráti kör tagjai névreszólóan rendszeresen megkapják a különböző muzeumi tájékoztatókat, propaganda anyagokat, s a lehetőségekhez képest meghivókat a kiállitások megnyitó ünnepségeire.

Év végén közösen értékelik az eredményeket és a tapasztalatokat, a résztvevők pedig vetélkedőn adnak számot a muzeumokban szerzett uj ismeretekről.

Az első foglalkozáson dr. Wessetzky Vilmos osztályvezető érdekes, gazdagon illusztrált előadását hallgatták meg az egyiptomi kulturáról, majd ezt követően közösen megtekintették a Szépmüvészeti Muzeum Egyiptomi kiállitását.

Az ujszerü kezdeményezés tapasztalatai hasznosithatók az üzemi dolgozók kollektiv muzeumlátogatásainak szervezésében, az ismeretterjesztő előadások és a kiállitások módszeres összekapcsolásában.

Villangó István

Ketten a Muzeumi Hónap kitüntetettjei közül

Az 1969. évi Muzeumi Hónap alkalmából 33 muzeumi munkatársat részesitett különböző kitüntetésekben a Müvelődésügyi Minisztérium. Közöttük találtuk Kiszely Gyula ipartörténészt és H.Kerecsényi Edit muzeumigazgatót. Munkásságukat röviden a következőkben ismertetjük:

KISZELY GYULA, a Lenin Kohászati Müvek kereskedelmi kocperációs irodájának vezetője, ipartörténész, a magyar kohászat és a magyarországi öntészet fejlődéstörténetének kutatója. Jelentősek érdemei az 1960-ban megnyilt Központi Kohászati Muzeum létrehozásában, az iparág müszaki-technikatörténeti muzeális emlékeinek gyüjtésében, közkincscsé tételében. Kezdeményezése, aktiv szervező-, kutató- és gyüjtőmunkája elsődlegesen járult ahhoz, hogy az ipari müemlékké nyilvánitott Ganz-öntöde technikatörténeti szempontból európai érdekességü épületében (Bpest, II. Bem József u. 20.) az eredeti berendezéshez kapcsolódó fejlődéstörténeti kiállitással 1969-ben uj iparági szakmuzeum létesült.

A jellegét tekintve nemzetközi viszonylatban is egyedül álló Öntödei Muzeum létrehozása jól példázza a szakági összefogás, társadalmi áldozatvállalás eredményességét.

Érdemeinek elismeréseképen a Müvelődési Minisztérium Kiszely Gyulát a Muzeum megnyitása és az 1969. évi Muzeumi Hónap alkalmával a „Szocialista Kulturáért" kitüntetésben részesitette.

H. KERECSÉNYI EDIT, a nagykanizsai Thury György Muzeum igazgatója, az Eötvös Lóránt Tudományegyetemen végezte tanulmányait a néprajz, régészet, müvészettörténet szakokon. 1951-ben szerzett muzeológus diplomát. Még tanulmányai befejezése előtt nevezték ki muzeológusként mai intézménye elődjéhez: a nagykanizsai Városi Muzeum és Könyvtár-hoz. Az önálló Thury György Muzeum megalakulása óta annak igazgatója.

Szakértelme és csaknem két évtizedes lelkes szervezőmunkája a Muzeum rendkivüli nagymértékü fejlődését eredményezte. Az 1950-es évek elején még csak 2.700 darabot számláló tárgyi gyüjteménye, ma csaknem 30.000 példásan rendszerezett és nyilvántartott darabból áll, használatát sok tizezres kisegitő-, dokumentációs gyüjtemény könnyiti. A Muzeum területe nyolcszorosára nőtt vezetése alatt.

Az utóbbi években kifejtett tevékenységének legjelentősebb eredménye: a város legszebb - központi helyen fekvő - müemléképületének megszerzése a Muzeum továbbfejlesztéséhez. Kitünő érzékkel mozgósitotta a város politikai és hivatali szerveit és társadalmát az uj épület használhatóvá tételéhez és abban az első kiállitás megrendezéséhez.

Népmüvelési tevékenysége igen ötletes, eleven és nagyhatásu, és a város területén tul, szinte egész Dél-Zalára kiterjed.

Lelkes munkáját, szép eredményeit az 1969. évi Muzeumi Hónap alkalmából a „Kiváló népmüvelő" kitüntetéssel jutalmazta a Müvelődésügyi Minisztérium.

Nivó jutalom

kiadását határozta el - közös fedezetvállalással - a Közalkalmazottak Szakszervezete Elnöksége és a Müvelődésügyi Minisztérium Muzeumi Főosztálya az 1968-69. években kiválónak minősülő muzeumi teljesitmények jutalmazására.

A határozat szerint a nivó jutalmakat az országos muzeumok és a megyei muzeumi szervezetek dolgozói közül, valamint a muzeumi hálózaton kivül müködő olyan munkatársaknak lehet odaitélni, akik az adott időszakban számottevően járultak hozzá a muzeumi szakterület eredményeinek gazdagitásához az alábbi munka-kategóriákban:

a./ jelentős tudományos munka, amely akadémiai vagy más dijban vagy jutalomban nem részesült,

b./ kiváló eredményü gyüjtőtevékenység,

c./ a tartalom és a megjelenitás tekintetében egyaránt kiemelkedő szinvonalu kiállitás rendezése,

d./ a muzeumi ismeretterjesztésben hatásos uj módszer kezdeményezése,

e./ a mütárgyállomány védelme terén nyujtott kimagasló teljesitmény.

A nivó jutalmak kiadása 1969. november hó elején történt meg. A jutalmazottak a következők:

a./ kategória

Dr. TROGMAYER OTTÓ muzeológus, Móra Ferenc Muzeum 4.000.- Ft

Dr. STEINMANN HENRIK tud. főmunkatárs, Természettudományi Muzeum 4.000.- Ft

b./ kategória

Dr. SOPRONI SÁNDOR tud.főmunkatárs, Nemzeti Muzeum 4.000.- Ft

Dr. FÉL EDIT tud.főmunkatárs és Dr.HOFER TAMÁS tud. főmunkatárs, Néprajzi Muzeum (megosztva) 4.000.- Ft

SÁRA PÉTER osztályvezető és Dr.ILLÉS LÁSZLÓNÉ csoportvezető, Petőfi Irodalmi Muzeum (megosztva) 4.000.- Ft

c./ kategória

Dr. SZIKOSSY FERENC csoportvezető, Magyar Munkásmozgalmi Muzeum 3.000.- Ft

KATONA IMRE osztályvezető, Iparmüvészeti Muzeum 3.000.- Ft

Dr. RADOCSAY DÉNES osztályvezető,Szépmüvészeti Muzeum 4.000.- Ft

NÉMETH ISTVÁN főiskolai tanár, KÖZTI (a BTM külön jutalma) 4.000.- Ft

d./ kategória

ÉRI ISTVÁN megyei muzeumi igazgató,Veszprém-megyei Muzeumi Szervezet 4.000.- Ft

e./ kategória

Kiadására megfelelő javaslat nem érkezett.

Mészáros Márta

Kormánykitüntetés

WEINER MIHÁLYNÉ, az Iparmüvészeti Muzeum főigazgatója a Nagy Októberi Szocialista Forradalom évfordulója alkalmából a MUNKA ÉRDEMREND aranyfokozata kitüntetésben részesült.

Személyi változások az országos muzeumok és a megyei muzeumi szervezetek vezetésében az 1969. év II. felében (1970.I.1-éig bezárólag):

SÁRKADINÉ, HÁRS ÉVÁt 1969.XI.1-évei kinevezték a Baranya-megyei Muzeumi Szervezet igazgatójává.

Dr. DRAVETZKY BALÁZSt 1969.XII.1-évei kinevezték a Somogy-megyei Muzeumi Szervezet igazgatóhelyettesévé.

Dr. SZABOLCSI MIKLÓSNÉ osztályvezető az Iparmüvészeti Muzeumtól megvált.Uj munkahelye a MTA Müvészettörténeti Kutató Csoportja.

Dr. SZOLNOKY LAJOSt egészségi okok miatt saját kérésére főigazgatóhelyettesi beosztása alól felmentették. Tudományos főmunkatársként müködik tovább a Néprajzi Muzeumban.

Dr. ILLÉS LÁSZLÓt 1970.I.1-i hatállyal kinevezték a Petőfi Irodalmi Muzeum főigazgatójává.

Dr. TROGMAYER OTTÓt 1970.I.1-i hatállyal kinevezték a Csongrád-megyei Muzeumi Szervezet igazgatójává.

KAPUSI ANDRÁS főelőadót a Muzeumi Főosztálytól a Központi Muzeumi Igazgatósághoz helyezték át, ahol osztályvezetőhelyettesi kapott.

Helyreigazítás

A Muzeumi Közlemények 1969. évi 3. számában megjelent „A jubileumi Magyar Tanácsköztársaság kiállítások tapasztalatairól" c. cikk alá szerzőként - a szerkesztés hibája folytán - Esti Béla neve került. A cikket Hetés Tibor a Magyar Munkásmozgalmi Muzeum osztályvezetője irta.

Többek kérésére

közöljük, hogy a Muzeumi Közlemények-nek 1969-ben három kötete jelent meg.

\+ + +

TARTALOM:

Uzsoki András: A modern muzeum Le Corbusier terveiben 3

Zádor Tibor: A miskolci Herman Ottó Muzeum 70 éve 22

Mészáros Márta: Az 1969.évi szakmai felmérés néhány tapasztalata 39

Füzes Endre: A II. Naiv Müvészeti Triennálé Pozsonyban 48

Czére Béla: Modellek a müszaki muzeumokban - a IATM budapesti konferenciája - 55

Rózsa György: A XXII. Nemzetközi Müvészettörténeti Kongresszus 73

Az 1969. évi Muzeumi Hónap Somogy megyében . . 77

Márffy Albin: Kisérlet a XIX. század második felében használt bitumenes festékek romboló hatásának megfékezésére 82

K. Murai Éva: A biológiai oktatás és a Természettudományi Muzeum kiállitásai 89

Béni Miklósné: A varsói Nemzeti Muzeum . . . 102

Domonkos Ottó: Dr.Csatkai Endre (1896-1970) . . 107

Csatkai Endre: Egy kisváros muzeumtörténetéből 115

Külföldi folyóiratszemle 121

Könyvek, kiadványok 137

Hirek, események 138

INHALT:

U z s o k i, A.: Das moderne Museum in den Plänen von Le Corbusier 3

Z á d o r, T.: Das Museum „Herman Ottó" in Miskolc 70 Jahre alt 22

M é s z á r o s, M.: Auswertung einiger statistischen Angaben über die Mitarbeiter unserer Museen 39

F ü z e s, E.: Die II. Naive Künstler Triennale in Bratislava 48

C z é r e, B.: Modellen in den technischen Museen - die Konferenz der IATM in Budapest - 55

R ó z s a, Gy.: Der XXII. Internationale Kunstgeschichtliche Kongress 73

Der Musealmonat im Jahre 1969 in Komitat Somogy 77

M á r f f y, A.: Ein Versuch zur Hinderung der zerstörenden Wirkung der in der zweiten Hälfte des XIX. Jahrhundertes benützten Bitumenfarben 82

K. M u r a i, E.: Biologischer Unterricht und die Ausstellungen des Naturwissenschaftlichen Museums 89

B é n i, Gy.: Das Nationalmuseum in Warsawa 102

D o m o n k o s, O.: Dr. Endre Csatkai (1896-1970) . . 107

C s a t k a i, E.: Aus der Musealgeschichte einer Kleinstadt 115

Ausländische Zeitschriftsrevue 121

Bücher, Zeitschriften 137

Nachrichten, Begebnisse 138

E SZÁM MUNKATÁRSAI:

Uzsoki András, a Veszprém-megyei Muzeumi Szervezet tudományos főmunkatársa,

Zádor Tibor, a Borsod-megyei Muzeumi Szervezet vezetője,

Mészáros Márta, a Művelődésügyi Minisztérium főelőadója,

Füzes Endre, a Művelődésügyi Minisztérium Muzeumi Főosztályának főelőadója,

Czére Béla, a Közlekedési Muzeum főigazgatója,

Rózsa György, a Magyar Nemzeti Muzeum osztályvezetője,

Márffy Albin, a Magyar Nemzeti Galéria főigazgatóhelyettese,

K. Murai Éva, a Természettudományi Muzeum muzeológusa,

Béni Miklósné, a Művelődésügyi Minisztérium Muzeumi Főosztályának főelőadója,

Domonkos Ottó, a soproni Liszt Ferenc Muzeum igazgatója,

Csatkai Endre ny. főigazgatóhelyettes,

Jakabffy Imre, az Iparművészeti Muzeum főkönyvtárosa,

U. Kolbai Olga, muzeumi könyvtáros,

Villangó István, a Központi Muzeumi Igazgatóság Propaganda Csoportjának vezetője,

Czakó Tibornné, a Központi Muzeumi Igazgatóság Propaganda Csoportjának munkatársa.

Kiadja a Népmüvelési Propaganda Iroda
Felelős kiadó: Nemes Iván igazgató
Készült a NPI sokszorositójában. 70,2390 - Budapest
Felelős vezető: Fehérvári Tibor
Megjelent 850 példányban. Terjedelem: 13.3 A/5 iv.
+ 3 lap münyomó melléklet